

naše planine

9-10

1985

Naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr. Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Soštarić.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 1000 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 200 dinara. Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslabljeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972).

Godište 37 (77) Rujan—listopad 1985. Broj 9—10
Volumen 37 (77) Septembar—Oktobar 1985. No 9—10
Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

Zoran Bolonić, Branko Jalžić, Mladen Kuhta i Tonči

Rada: Maroko 1983.	151
Mira Sincek: San koji to više nije	151
Josipa Štibrić: Dani proljeća i narcisa	152
Ivan Milas: Poštak	154
Krunoslav Milas: Na Ilicu planinu	157
Uzeir Beširović: Vrh Trebevića	159
Boris Čujić: Čapdara	160
Mario Saletto: U beskraju Anda	161
Smilja Petričević: Smjena generacija	165
Planinarsko bratstvo prije 60 godina	167
Danijel Vukušić: Uspon na Zečjak u Velebitu	171
Ivan Kantoci: 35 godina PD »Kuna gora«	172
Orijentacijski sport	172
In memoriam	173
Speleologija	173
Publicistika	174
Vijesti	175

Jubilarni prilog:

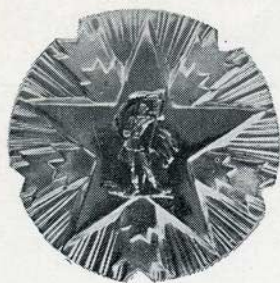
Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva (str. 145—160)

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Na naslovnoj stranici
Ulaz u spilju Kef Azizu (Maroko)

Maroko 1983

Druga speleološka ekspedicija
Planinarskog saveza Hrvatske

ZORAN BOLONIĆ, BRANKO JALŽIĆ,
MLADEN KUHTA I TONČI RAĐA

Uvod. Proteklo je više od 35 godina otkako planinari speleolozi djeluju u planinarskoj organizaciji dajući joj nove vrijednosti. Istraživanje spilja i jama temeljni su zadatak planinara speleologa i zahvaljujući njima istražene su mnogobrojne speleološke pojave među kojima i naši najveći speleološki objekti. Postojanost i neprekidna aktivnost speleoloških odsjeka u planinarskim društvima predstavlja i danas temelj istraživanja podzemnih prostora u nas.

Pridružujući se općim zbivanjima u svjetskoj speleologiji, organizirane su i naše prve inozemne speleološke ekspedicije. Ovim novim oblikom djelatnosti stiču se korisna znanja o krškim predjelima i speleološkim pojavama kakvih nema u nas. Poduzimanjem takvih ekspedicija uvelike se pridonosi i afirmaciji naše speleologije u svijetu.

Pripreme. Samo godinu dana po završetku Prve speleološke ekspedicije PSH u duboke jame Francuske, prišlo se organiziranju nove ekspedicije. Ideja za nju nikla je iz razgovora što su ih na povratku s prve ekspedicije vodili njezini sudionici.

Početkom 1983. inicijativni odbor u sastavu Robert Erhardt, Branko Jalžić i Žarko Stegmayer iznijeli su u KS PSH prijedlog o organizaciji Druge speleološke ekspedicije. Taj odbor poslije postaje ekspedicijskim odborom sa zadatkom da razradi plan za ekspediciju. Nakon prihvaćanja plana po kojem bi se ekspedicija uputila u istraživanje marokanskog krša, sastavljen je pravilnik ekspedicije.

Ekspedicijski odbor je na sastanku 18. 5. 1983. na osnovi 21 prijave iz pet speleoloških odsjeka uvrstio u širi sastav 17 članova. Među njima je za vođu ekspedicije izabran Zoran Bolonić. Ekspedicijske pripreme obuhvaćale su mnogo kabinetskog i terenskog rada. Svi su članovi podjednako radili na administrativnim poslovima, oko nabave novca, hrane, lijekova, opreme itd. Izradom zahvalnica i prigodnih značaka znatno je poboljšana financijska konstrukcija ekspedicije.

Kondicijske terenske vježbe obavljene su kontinuirano tokom trajanja priprema, za-

Sudionici ekspedicije (čuče): Zoran Bolonić (vođa), Emir Strkljević, Goran Gabrić, Robert Erhardt; (stoje): Tonči Rađa, Darko Cucančić, Neven Čobanov, Jadranko Ostojić, Mladen Kuhta i Branko Jalžić

U Visokom Atlasu

jednički i stamostalno. U sklopu tih vježbi postignuti su i značajni rezultati istraživanjem sistema Kicljevih jama kod Skrada i jame Krjava II na Biokovu.

Istodobno s ostalim zadacima radilo se na popunjavanju podataka o krškim predjelima Maroka. Od svih podataka stranih speleoloških organizacija najvredniji su bili podaci Speleo-kluba »Vulcain« iz Lyona u Francuskoj. Za glavni cilj ekspedicije izabrana su tri moguća područja:

1. Planinski masiv Jbel Tig-Nousti u Visokom Atlasu
2. Boudenib u predsaharskom dijelu Maroka
3. Agadir — predio uz atlantsku obalu.

Na sastanku 9. rujna 1983. vođa ekspedicije objavio je konačan izbor članova koji će sudjelovati u daljnjim pripremama. Umjesto devet članova, kako je najprije bilo predviđeno, izabrano ih je jedanaest, a umjesto s jednim vozilom odlučeno je da se putuje sa dva, što se poslije pokazalo razboritom odlukom.

Konačan izbor terena pao je na podnožju planine Jbel Tig-Nousti prema preporuci francuskih speleologa i geologa koji su posjetili susjedna područja. Prema njihovoj procjeni to područje je bilo perspektivno za dublje speleološke objekte, a primijećene pojave mogle bi biti otvori speleoloških objekata.

Dana 30. rujna sabrali su se svi članovi i zajednički pripremili potrebnu opremu za polazak. Ovime je obavljena polovica posla. Od cilja nas je dijelilo još 3500 km i hiroviti Visoki Atlas s prevojima visokim do 2200 metara.

Članovi ekspedicije.

1. Zoran Bolonić, 1950, vođa, vozač, istraživač, snimatelj filma, SO PD »Željezničar«, Zagreb
2. Darko Cucanić, 1954, pomoćnik kuhara, istraživač-mjerač, SO PDS »Velebit«, Zagreb
3. Neven Čobanov, 1956, prevodilac, voditelj dnevnika, SO PDS »Velebit«, Zagreb
4. Robert Erhardt, 1960, topografski snimatelj, vozač, SO PDS »Velebit«, Zagreb
5. Goran Gabrić, 1949, kuhar-ekonom, istraživač-mjerač, SO PD »Mosor«, Split
6. Branko Jalžić, 1949, oružar, biolog, vozač, topografski snimatelj, SO PD »Željezničar«, Zagreb
7. Mladen Kuhta, 1958, blagajnik, geolog, istraživač — topografski snimatelj, SO PD »Željezničar«, Zagreb
8. Jadranko Ostojić, 1958, topografski snimatelj, istraživač, SO PD »Željezničar«
9. Tonči Rada, 1953, biolog, topografski snimatelj, SO PD »Mosor«, Split
10. Žarko Stegmayer, 1958, tajnik, vozač kombija, istraživač, SO PD »Željezničar«, Zagreb
11. Emir Štrkljević, 1959, liječnik, istraživač-mjerač, SO PD »Mosor«, Split.

Starosni prosjek članova ekspedicije bio je 28 godina. Članovi iz šireg izbora, koji nisu iz bilo kojeg razloga mogli sudjelovati u ekspediciji, svesrdno su je pomagali u njenim pripremama. To su bili: Ozren Lukić, Branka Bosner, Boris Krstinić i Damir Horvat iz Zagreba, te Enver Štrkljević iz Splita i Tonči Grgasović iz Makarske.

Dnevnik ekspedicije

2. listopada. Polazak ekspedicije od prostora PD »Željezničar« u Zagrebu, gdje je utovarena sva oprema u vozila. Put do Torina.

3. listopada. Ulazimo u Francusku. Dio e-kipe ide u tvornicu Petzl radi nabavke dijela opreme.

4. listopada. Put kroz Francusku. Pucaju naplatci na kotačima automobila. Mijenjamu gumu i sve zračnice.

5—8. listopada. Put kroz Španjolsku. Dva puta stojimo radi varenja naplataka kotača što nam oduzima dragocjeno vrijeme.

9. listopada. Trajektom Algeciras — Ceuta stižemo na afrički kontinent.

10. listopada. Glavni grad Maroka, Rabat. Odlazimo u našu ambasadu radi dobivanja obećane dozvole.

11. listopada. Čekamo na dozvolu u Rabatu i vrijeme koristimo za posjet kolegi speleologu i geologu J. L. Guyotu.

12. listopada. Nakon dogovora u ambasadi krećemo prema Marrakechu.

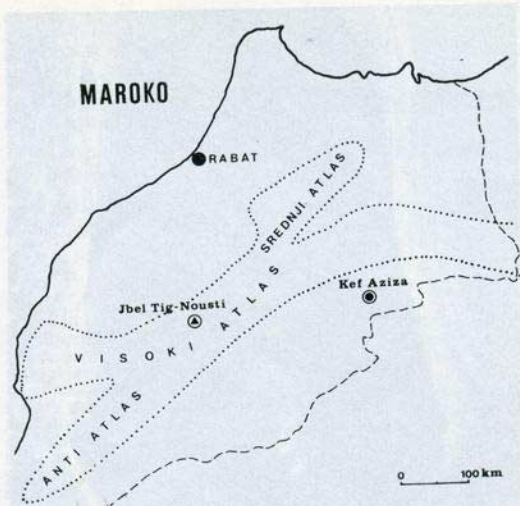

13. listopada. Preko Marrakecha stižemo u mjesto Demnat, polaznu točku za put prema Atlasu. Dopuna hrane, plina i goriva. Nevrijeme koje je jučer vladalo u ovim krajevima mjestimice je oštetilo cestu tako da je teško svladavamo. Kasno navečer ipak sretno stižemo u kanjon rijeke Tessaout kod mjesta Toufghine.

14. listopada. Rano ujutro dogovaramo se s Berberima, žiteljima okolnih sela, koji će nam biti vodiči i na svojim će mulama prebaciti opremu u planinu. Zajedno s vodičima taj dan prolazimo kanjonom rijeke Tessaout. Zbog nevremena podižemo logor i čekamo slijedeće jutro.

15. listopada. Nastavljamo put kroz kanjon i kod sela Ichbbakene počinjemo se penjati na kršku zaravan Aghoulid-N-Ichbbakene (2800 m). Prvi dojam je obeshrabrujući: blagi reljef upozorava da ovdje neće biti većih speleoloških objekata.

16—17. listopada. Boravak na zaravni. Naše ekipe pretražuju visoravan do udaljenosti od jedan dan hoda na sve strane uključujući i vrh Tig-Nousti (3819 m). Istražene su tri manje spilje. Izrađen je geološki profil od vrha Tig-Nousti do dna kanjona i skupljen biološki materijal. Odlučeno je da se ekspedicija pre-

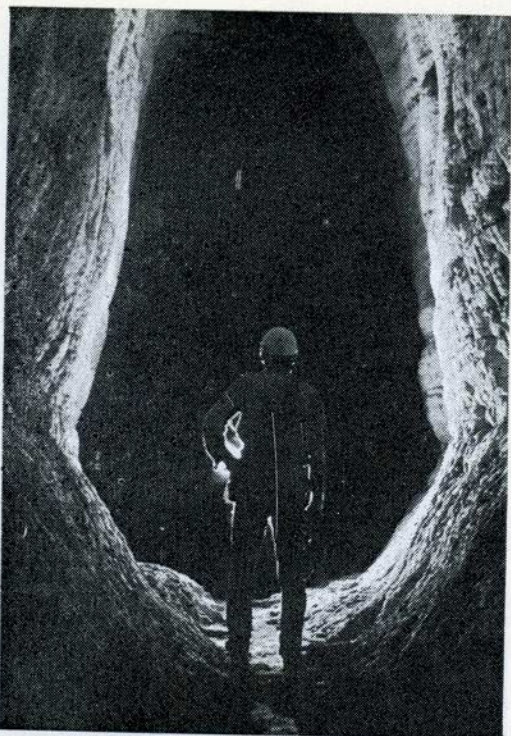
Položaj istraživanih terena

mjesti na jedan od predviđenih rezervnih terena, u pedsaharski dio Maroka kod mjesta Boudenib.

18. listopada. Povratak s visoravni do vozila u Toufghine. Ovaj put od 30 km i visinske

Motiv iz Kef Azize

razlike od 1100 m prevladali smo za jedan dan pomoću naših vodiča i njihovih snažnih mazgi.

19—20. listopada. Spuštamo se s Visokog Atlasa do Marrakecha. Obavljamo potrebne servise na automobilima, te prevaljujemo dio puta preko prijevoja Tizi-N-Tichka prema saharском dijelu Maroka.

21. listopada. Prolazimo kroz mjesto Er Rachidia i nakon 60 km stižemo u kanjon rijeke Guir do nekadašnjih legionarskih utvrda i spilje Kef Aziza. Podižemo logor i počinjemo s istraživanjem i snimanjem ove velike spilje.

22—24. listopada. Vremena je malo i zato radimo danonoćno. Iznađeni smo dimenzijama i dužinom spilje, što nam daje poticaj za rad. Pri istraživanju stalno se izmjenjuju ekipe, a pri izlasku oduševljeno izviču broj novoistraženih metara.

25—26. listopada. Nažalost, prebrzo je stiglo vrijeme za povratak kući. Dva puna dana putujemo kroz Maroko nazad do Ceute.

27—29. listopada. Zbog premalo vremena morali smo se kući vratiti najkraćim putem, istim putem kojim smo i stigli.

30. listopada. Sretan povratak u Zagreb.

Geološki izvještaj

Ovaj je izvještaj sastavljen na temelju zapažanja i podataka utvrđenih usporedno sa speleološkim rekognosciranjem terena ili pri-

likom samog istraživanja speleoloških objekata. Prikupljeni materijal na žalost do sada nije mogao biti laboratorijski obrađen, premda bi se na taj način vjerojatno dobili zanimljivi paleontološki i petrografski podaci.

O geološkoj građi istraživanih područja nismo imali gotovo nikakvih podataka, osim navoda francuskih speleologa iz kluba »Vulcain«. Oni su u izvještaju o speleološkom istraživanju područja oko vrha Jbel Ghat (3797 m) naveli postojanje krškog platoa ispod obližnjeg vrha Tig-Nousti (3819 m) smatrajući ga jednim od speleološki najperspektivnijih u Maroku. Sva nastojanja da u literaturi pronađemo neke točnije podatke o geološkoj građi tog područja, ostala su bez uspjeha te smo, preuzevši istraživački rizik, krenuli na Visoki Atlas.

Plato Aghoulid-N-Ichbbakene

Prilikom boravka na ovom području prikupljeni su osnovni podaci o njegovoj građi i snimljen je geološki profil. Situacija koju smo zatekli pokazala je nedostatke dobivenih podataka i osim toga da nema većih speleoloških objekata zanimljivih za istraživanje. Radi velike površine koju ono obuhvaća (oko 40 kvadratnih kilometara), nije bilo moguće provesti sustavna geološka istraživanja, već su ona ograničena na karakterističan profil što se pruža od vrha Tig-Nousti do doline rijeke Tessaout (dužina oko 10 km, a visinska razlika više od 1700 m).

Na ovom području istraženi su slijedeći speleološki objekti: spilja — Ifri YU 1 i poluspilja — Ifri YU 2.

Područje Boudenib

Ovo područje nalazi se u predsaharskom dijelu Maroka. Pošto je naša aktivnost bila vezana uz istraživanje spilje Kef Aziza, geološki je obrađen samo dio terena u njenoj neposrednoj blizini. Na tom području istraženi su ovi speleološki objekti: 1. spilja Kef Aziza, 2. umjetni speleo-objekt »Legionarski bunar«, 3. spilja Kef YU 1 i 4. spilja Kef YU 2.

Kef Aziza

Topografski položaj i pristup. Spilja se nalazi u neposrednoj blizini asfaltne ceste br. P32 na dijelu Ar Rachidia (Ksar es Souk — Boudenib. Petnaest kilometara prije mjesta Boudenib potrebno je skrenuti na sjever, zemljanim putem koji vodi širokom dolinom rijeke Guir ka selu Tazougerte i dalje ka rudnicima olova i cinka na sjever. Relativno dobar zemljani put vodi paralelno s rijekom. Tri kilometra od mjesta skretanja s asfaltne ceste nalazi se s desne strane legionarska utvrda (tvrđava), a na suprotnoj strani doline lako je uočljiv i dobro vidljiv otvor spilje Kef Aziza sa siparom koji se spušta ka koritu rijeke (slika na naslovnoj strani). Koordinate ulaza su: X=652,4; Y=160,8; z= 1100 m n. v. (karta: TAZOUGUERT 1:100000).

Nastanak i hidrogeologija. Spilja je nastala erozijskim i korozijskim radom vode uzduž nekoliko sustava tektonskih pukotina.

Najizraženije pukotine imaju pravac pružanja NW—SE. Osnovna karakteristika objekta je položajnost tj. mala visinska razlika od svega nekoliko metara između ulazne i terminalne kote spilje. U geološkoj prošlosti spilja je predstavljala izvor, no spuštanjem erozivne baze prestaje njena hidrogeološka funkcija. Danas voda ističe na izvoru oko 300 m nizvodno i na 25 m nižoj koti, a u koritu rijeke Guir. Voda se u spilji nalazi na više mjesta u obliku malih jezera, od kojih je većina na završnim dijelovima kanala, i nekoliko loкви. Temperatura vode u jezerima bila je na dan istraživanja 21°C, a temperatura zraka 22°C.

Arheologija. S nanesenog nasipa pod horizontalnim ulazom u spilju sabrano je više ulomaka keramike, kremenih artefakata i koštanoг оруда.

Povijest istraživanja. Kako se nasuprot ulaza spilje Kef Aziza nalazi utvrda francuske legije stranaca, prvi koji su ulazili u spilju bili su legionari još godine 1925. Tih godina legionari su proširili horizontalni ulaz, a iskopani materijal danas je vidljiv kao sipar pred ulazom. Prva speleološka istraživanja provelo je Marokansko speleološko društvo (Société Spéléologique du Maroc) iz Rabata godine 1952, a nastavili su ih članovi Speleološkog kluba iz Rabata (Spéléo Club du Rabat) godine 1960. Istraživanje spilje poduzeli su 1977. godine i speleolozi iz kluba Odsjek za speleološka ispitivanja i istraživanja pri Turističkom savezu Catalunye (secció d'Investigacions i Recerques Espeleològiques de la Unió Excursionista de Catalunya) iz Barcelone. Rezultati španjolskih speleologa nisu nam bili dostupni, no u pojedinim dijelovima kanala opazili smo njihove oznake. Osim speleoloških istraživanja proveli su i speleološka prikupljanja, a materijal su obradili francuski i švicarski zooolozi koji su opisali nekoliko novih vrsta. Godine 1981. C. Chabert u »Les grandes cavités mondiales« (»Spelunca«, Supp. No 2, str. 45) objavio je da je spilja dugačka 2800 m tj. peta najduža spilja u Maroku. Iste godine topografsko snimanje već poznatih kanala izveli su B. i J. Lips i B. Cahuzac, ali samo u dužini od ukupno 1540 m. Glavni kanal snimljen je do prvog jezera u dužini od 1360 m.

Topografsko snimanje i izrada nacрта. Da bi se topografsko snimanje spiljskih kanala obavilo što brže, u spilji su istovremeno boravile iil su se međusobno izmjenjivale 2—3 naše ekipe, tako da je izrada kompletnog nacрта trajala 5 dana (21—25. listopada).

Topograski su snimali:

Ostojić — glavni kanal od ulaza do prvog jezera i sve sporedne kanale na tom dijelu

Jalžić — kraj prvog desnog odvojka na ulaznom dijelu

Rada — glavni kanal od prvog jezera do kraja i dio sporednih kanala na tom dijelu

Kuhta — dva desna kanala na tom dijelu

Erhardt — prvi lijevi odvojak iza jezera.

Mjerali su Štrkljević, Cucančić i Stegma-
yer. Na terenu je izraden nacrt u mjerilu
1:500.

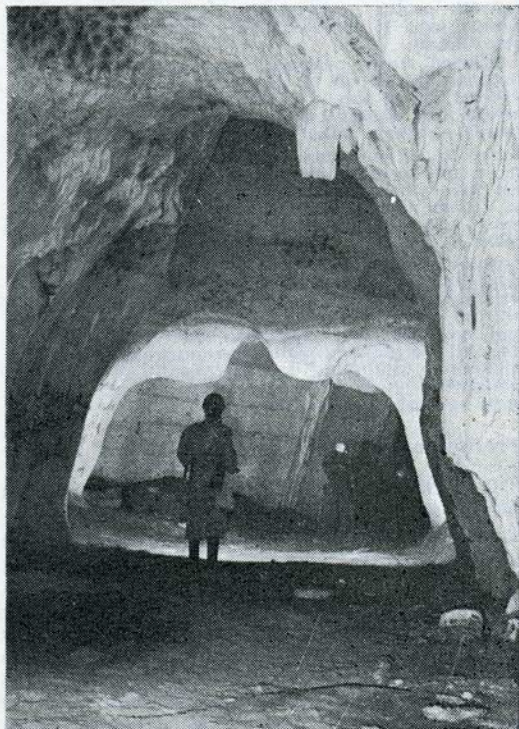
Dimenzije tlocrta originalnog nacрта su
3000×1000 mm.

Ukupna dužina svih topografski snimlje-
nih kanala je 3960 m.

Prilikom izrade nacрта korišteni su optički
kompasti Suunto Oy.

OPIS KEF AZIZE

Spilja Kef Aziza ima dva ulaza od kojih je prvi horizontalni (3×2,5 m) smješten na vrhu sipara, oko 25 m iznad rijeke Guir. Sesnaest metara od ulaza nalazi se drugi, vertikalni ulaz, dimenzija 12×6 m. Dubina od kote ulaza do dna kanala iznosi 11 odnosno 15 metara. Spilja se nastavlja lako prohodnim kanalom koji se blago spušta. Nakon 180 m dužine glavnog kanala, odvaja se na desno sporedni kanal koji se račva u dva dijela. Prvi dio u početnom dijelu se uspinje i prohodan je (puzeći) u dužini od 80 m. Na tom mjestu strop je toliko nizak da bi se napredovanje moglo nastaviti jedino uz dugotrajno otkopavanje. Drugi dio se vertikalno spušta nekoliko metara, te se »vrača« ispod glavnog kanala, koso prema nazad. U početku je relativno lako prohodan (1×1 m), no nakon stotinjak metara sužava se i snižava, da bi nakon 200 m bio veoma teško prohodan (0,5×0,5 m). Za dalji prolaz bilo je potrebno otklesati oštre dijelove stijena. Nakon 250 m kanal se ponovo širi, povisuje se i račva na dva kanala. Sjeveroistočni odvojak je veoma uzak i teško prohodan. Dno kanala prekriveno je mnoštvom malih sigastih koralja, a smjer kanala se stalno mijenja. Jugozapadni dio kanala je malo širi i prolazniji. Kraj kanala predstavlja pukotina duboka nekoliko metara. Na suprotnom kraju nazlaži se veći kameni blok iza kojeg je nekoliko

Motiv iz Kef Azize

metara visok dimnjak i manja jama, ali zatrpani kamenim kršljem. Ovaj završni dio kanala nalazi se veoma blizu površine što potvrđuje i nanos s površine. Glavni kanal je u svom daljnjem dijelu većih dimenzija i samo povremeno se suzuje, da bi svoju najveću širinu i visinu od preko 10 m dosegao oko 500 m od ulaza. Na tom dijelu odvaja se drugi odvojak na desno koji se nakon 80 m sužava, a napredovanje bi bilo moguće jedino uz otkopavanje zemlje. Glavni kanal se dalje sve više suzuje, a strop blago spušta, da bi se nakon jednog kilometra od ulaza spustio na svega 1,5 m. Na tom mjestu odvaja se lijevo prvi sporedni kanal dug 133 m, koji se završava sifonskim jezerom. Prema izrađenom topografskom nacrtu ovo jezero je u neposrednoj blizini terminalnog jezera glavnog kanala. Veza između ova dva jezera vrlo je vjerojatna. Opazili smo da šišmiši koji ulijeću u dimnjak poviše sifonskog jezera sporednog kanala »nestaju« u neki drugi kanal. Dimenzije glavnog kanala se smanjuju na 1x1-1,5 m da bi se neposredno prije prvog jezera strop ponovo povišio. Generalni smjer pružanja glavnog kanala do ovog jezera je SE-NW, a zatim kanal postupno zaokreće za 180° i »vraća« se prema ulazu. Neposredno prije jezera odvaja se jedan kratki kanal na desno u kojem bi napredovanje bilo moguće nakon otklesavanja i otkopavanja zemlje.

Čitav ovaj dio spilje je lako prohodan, osim sporednih kanala. Interesantne su naslage guana u najširim dijelovima kanala koje su djelomično ovašene. Kako su šišmiši i danas brojni u spilji, naslage se iz dana u dan povećavaju.

Jezero ne predstavlja teško savladivu prepreku jer je temperatura vode u njemu 21°C. Kroz mali otvor na stijeni desno od jezera stiže se na drugo jezero dugo oko 5 m, koje je sve pliće prema mjestu gdje se kanal sastavlja. Nastavak kanala je lako prohodan iako je u početnom dijelu na pojedinim mjestima prekriven vodom dubokom do 1 m i blatom. Oko 100 m od jezera odvaja se desno sporedni kanal smjerom pružanja NW-SE. Ukupna dužina kanala je 295 m. Prvih stotinjak metara širok je oko 1 m, a ostatak prosječno 2 m, ali malo niži. Snimanje kanala bilo je otežano nizom suženja i malom visinom. Kanal završava manjim proširenjem (3x3 m), bogatim sigama i saljevima, koji su preotriječili prolaz u eventualni nastavak. Dva kraća kanala (oko 15 m) završavaju uskim neprolaznim pukotinama.

Slijedeći desni odvojak pruža se u smjeru E u ukupnoj dužini od 70 m. Širina kanala je 2-3 m. Početni dio je suh, a završni potopljen vodom dubokom u krajnjem istočnom dijelu oko 2 m. Kanal završava uskom pukotinom bez vidljivog nastavka.

Oko 2,5 kilometara od ulaza nalazi se 4-metarski skok, koji se može slobodno svladati, i na tom mjestu odvaja se sporedni kanal na lijevo. Ovaj kanal je veoma uzak i nizak (0,5x0,5-1 m), zbog čega je topografsko snimanje i istraživanje bilo veoma teško.

Visina glavnog kanala je oko 1,8 m i zato je lako prohodan. Oko 200 m prije zadnje točke do koje smo uspjeli doći odvaja se kratak odvojak na lijevo koji se završava sifonskim jezerom (mjesto mogućeg spoja sa već opisanim sifonskim jezerom). Završni dio glavnog kanala meandrira, a dno mu je djelimično ispunjeno vodom. Zadnjih 50 m kanala potopljeno je i prolaz dalje nije moguć. Dubina vode na kraju je oko 1,5 m.

Preliminarni biološki izvještaj

Dva člana ekspedicije (B. Jalžić i T. Rađa) sakupljali su biološki materijal uz druge primarne dužnosti u ekspediciji. Prvenstveno je sabiran zoološki materijal i to čitavim putem ekspedicije, a sabiran je obično u juturnim satima prije nastavka putovanja. Kompleksnije sabiranje nije bilo moguće zbog stalne mobilnosti ekspedicije, osim u spilji Kef Aziza i obližnjem području. Sabrani materijal, osim većeg dijela mekušaca koji su pohranjeni u privatnoj zbirci T. Rađe u Splitu, predan je na čuvanje Hrvatskom narodnom zoološkom muzeju u Zagrebu.

U skupljenom materijalu brojnošću vrsta i primjeraka dominiraju mekušci (Mollusca), a zatim kukci (Insecta), od kojih je veći dio već određen. Dio skupljenog materijala odredili su pojedini stručnjaci, biolozi: dr Božo Drovenik iz Ljubljane (Coleoptera), prof. dr Boris Sket iz Ljubljane (Crustacea), mr. Nikola Tvrtković iz Zagreba (Amphibia, Reptilia, Chiroptera i Rodentia) i ing. Lidija Mladinov iz Zagreba (Lepidoptera).

Najzanimljiviji materijal predstavljaju mekušci koji se sabirani na području Francuske (7 lokaliteta), Španjolske (7) i Maroka (15). Na području Maroka, točnije, u dolini rijeke Tessaout i rijeke Guir, osim pojedinačnih primjeraka puževa, skupljeni su i uzorci zemlje i riječnog nanosa. Iako je do sada samo manji dio pregledan (detaljni pregled sakupljenog malakološkog materijala i znanstvena obrada zahtijevat će najmanje dvije godine), otkriveno je nekoliko novih vrsta, od kojih su posebno zanimljive vrste iz izvora nedaleko od spilje Kef Aziza. I veći dio malakološkog materijala bit će potrebno poslati na određivanje malakolozima, stručnjacima za pojedine skupine puževa diljem Evrope, jer je malakofauna Maroka veoma slabo istražena, pa prikupljena literatura nije dostatna za točno određivanje.

Posebnu zanimljivost predstavljaju primjerci raznih člankonožaca (Arthropoda), posebice ostrakodni rakovi (Ostracoda) sabrani u krškim izvorima, spilji Kef Aziza i području oko spilje.

Riječ vode

Uspjeli smo se provući labirintom nepovjerenja i podozrenja, što je bilo teže savladati od sigastih saljeva i sifonskih jezera koja priječe prolaz istraživaču u njegovoj nakani.

Sada stojimo uspravno.

Hvala svima koji su nam pružili ruku ili pokazali put.

Vjerujem da ovaj odlazak nije posljednji i da će hrvatski i jugoslavenski špiljari smići hrabrosti da skinu još neki veo s tajne krša na Zemlji.

Zaključak

Istraživanja na krškoj zaravni Aghoulid -N-Ichbbakene pokazala su da na tom području nema većih speleoloških objekata i da to područje više nije speleološki zanimljivo.

Spilja Kef Aziza, koju je ekspedicija istražila i topografski snimila do dužine od 3960 m, sada je prema prikupljenim podacima po dužini treća spilja u Maroku.

Mogućnost daljeg napredovanja u njoj daju sporedni kanali i to pomoću kopanja. Prema našim procjenama moguća dužina neistraženog dijela je još oko stotinu metara.

Poseban prilog ekspediciji očekuje se nakon znanstvene obrade prikupljenih geoloških i bioloških uzoraka. Dio obrađenih uzoraka već je sada predan na čuvanje Hrvatskom narodnom zoološkom muzeju u Zagrebu. Ostali uzorci predani su na obradu pojedinim specialistima.

Svakome tko poznaje problematiku i složenost organiziranja speleološke ekspedicije u inozemstvu, neće biti teško zaključiti da je ova ekspedicija bila vrlo dobro pripremljena i sprovedena. Prema postignutim rezultatima jedna je od najuspješnijih inozemnih speleoloških ekspedicija u organizaciji speleologa iz Jugoslavije.

Author's Abstract

SECOND CROATIAN SPELEO EXPEDITION

»MOROC '83«

by Zoran Bolonić, Branko Jalžić, Mladen Kuhta and Tonči Rađa

Mountaineers-speleologists from Croatia organized in 1983 the second speleo expedition aboard. The expedition planned to explore spelaean objects and phenomena in the Jbel Tig-Nousti Massif (3819 m) of the High Atlas, in Morocco, and in the Bou Denib area (the Cave of Kef Aziza precisely). The expedition was made in Octobre, 2nd to 30th, 1983. Eleven speleologists took part, and made a 8000 km journey by two cars, with no greater technical problem on vehicles. It proved to be a practical and economical way of managing expedition.

Information data was partially prepared through speleologic literature available, and also enriched by references provided by the »Vulcain« speleologists from Lyon, France. The exploration of the Jbel Tig-Nousti area

ended unexpectedly in no result, i.e. there is practically no cave formation in the area, in spite of a seemingly favourable bed of limestone at a 1700 m high, but the intervening marl layers in limestone and the absence of tectonic splits proved obstructive. Only three caves were explored, the biggest one not longer than 18 m. A geologic investigation was carried out by cuts from the top of Tig-Nousti down to the Tessaout river, and biologic material was gathered (partially determined by now).

The expedition moved to the presaharean location at Bou Denib to explore the Cave of Kef Aziza. The cave had previously been investigated by the French speleologists, who explored 1560 m of channels. The Spanish explorers made an expedition to the cave in the meantime, but the results were not known at the time referred to. After the information got upon return to Zagreb, it came out that the Spaniards explored some 1500 m of channels more, so adding to this the 960 m of channels the Yugoslav expedition made, the total length of the cave makes now 3960 m, thus scaled as third on the list of explored caves in Morocco. Though the complete topographic drawing of the cave has been finished, only the ground-plan is presented here due to printing problems. Biologic material was taken inside the cave and in its surrounding. Apart from the Kef Aziza, three other objects were explored, and two of them appeared as artificial cavities.

San koji to više nije

MIRA SINCEK
VARAŽDIN

Sanjati Alpe otvorenih očiju, to kod mene nije bila rijetkost. I, ostvario se san. Nas troje, gotovo jednako zaljubljeni u prirodu i planine, jedne kišne i prohladne noći krenusmo, nekom prastarom, ali izdržljivom škodom u smjeru Slovenije.

Tko da sklopi oči (iako je protekli tjedan bio izuzetno naporan) kad se već u zraku osjećalo nešto novo, dugo željeno?

U rano jutro, još tmurnije i vlažnije, stigismo u Kamnišku Bistricu. Već sa ceste oči su postale velike, željne da uhvate svaki vrh što se uzdizao iznad divnih šuma, dodirivao nebo i čelom zaustavljao oblake. A planinarski dom, kao u bajci, još utonuo u san, jer bila je subota oko 6 sati, u tišini šume, kao u nekom toplom dlanu sanja. Zavjesa od kiše, mirne, ali uporne, caklila je kamenje i travu. Poželjela sam potrčati i dotaknuti ovu stvarnost. Nek pada kiša, umor je nestao, cilj je eto tu, koliko ljepši nego u snovima.

I naš Dom iz bajke pružio nam je uskoro udoban smještaj, po urednosti i ljepoti bio je gotovo nestvaran.

No, dan kao da nas nije htio previše umoriti, mračilo se i kišilo, naizmjenice, nije bilo za odlazak na dulje, pa smo u kabanicama, žuti kao maslači, krenuli da upoznamo okolinu.

Ljepota rijeke Kamniške Bistrice sa svojim zapjenjenim slapovima što su neumorni preskakali kamenite prepreke i uz čaroban šum ljeskajući se u hiljadama uskovitlanih kapi čas se plavili čas bijelili, zaustavila je dah, a pogled ponijela snagom svojih tokova i vrijeje je, ko vjetrom odneseno, jurilo, a činilo se uz ovu gorsku ljepoticu, kao da je stalo.

Toliko je toga još zvalo, a noge su stajale, neposlušne, ruke zahvaćale kapi i ni kiša nije mogla umanjiti ljepotu doživljaja. Sve je odisalo čistoćom, a oči su neprestano otkrivalo novo i novo i san je postajao sve istinitiji i stvarniji i ljepši.

Noć u planini, kad se pogase svjetla, a nebo nam uskrati ljepotu zvijezda, to je kao meki baršun na vjeđama, samo šum rijeke dolje pod prozorom u crnoj dubini i kapi kiše, ima li ljepše glazbe?

Sljedeće je jutro obećavalo i konačno povjеровah da ću stvarno rukama dotaknuti te daleke vrhove što su se sad svježije bijelili novim snijegom pod prvim zracima sunca, dok su se niže, u krošnjama borova, još sne-no otkidale magle.

I krenusmo na Kamniško sedlo, prekrasnom, dobro markiranom stazom, u ljepotu probudene šume. Veselo »Dobro jutro« planinara što su prenoćili u skloništu i informacije iz prve ruke, donesoše još sunca i ubrzaše korak!

Zaustavljali smo često svoje nestrpljenje da bismo se nagledali prekrasnih vidika što su se odjednom ukazivali nenajavljeni ili pak dugo slutili, a onda iskrslili u neslućenoj ljepoti, opranog i suncem pozlaćenog jutra.

Na gorskom smo potoku pili vodu; tako bistru i ukusnu!

I onda odjednom, šuma nam iza leđa, a ispred nas grebeni, sjajni, bijeli, ogromni, baš oni iz mojih snova. Čistina, strma, snježna i cilj daleko, ali umor nestaje, uspon nije bio baš lak, po svježem snijegu, zaustavljani vjetrom, no to je bilo ono pravo.

Dani proljeća i narcisa

JOSIPA ŠTIBRIĆ

ZAGREB

Zvao me je encijan, a ja nikako da krenem iz Zagreba. Ali kada sam u našem planinarskom društvu čula da se sprema izlet na Golice pod kojom narcise cvatu, odmah sam se prijavila, jer tamo još nikad nisam bila.

Bilo je sunčano jutro zadnje svibanjske subote, kad smo se okupili na našem sastajalištu, na uglu Savske i Jukićeve. Nas pedesetak ispunilo je autobus do posljednjeg mjesta i zatim smo krenuli narcisama u pohode.

Put je protekao u dobrom raspoloženju sve do Begunja, gdje smo se zaustavili radi ručka i odmora, a zatim nas je poveo do Prešernove Vrbe i njegove rodne kuće.

»O Vrba, srećna, draga vas domača«, čula sam kako nam na samom domaku kuće, netko recitira Prešerna.

S poštovanjem i znatiželjom razgledali smo unutrašnjost kuće i mislili na pjesnika, »Sonetni venec« i Juliju Primčevu. Ponijeli smo za uspomenu sliku s Prešernovom kućom i povezli se prema selu Planini pod Golico.

Zastajali smo da bismo slušali buku odronjenog kamenja ili pjev neke visoke ptice i više nismo bili sami, planina nas je pozdravljala, a mi smo je prihvaćali širokim srcem. Iz snijega je provirivalo cvijeće, prekrasno, jedinstveno, a sunce je pogled žmirkalo, no ipak sve smo vidjeli, osjetili, pogledom pomilovali. Ovaj je uspon trajao dugo, zastajali smo neprestano i divili se onom što se prostiralo pred nama, oblaci su bili gotovo na dohvat ruke, za tren bi nestajali i opet se javljali, otkrivajući i zaklanjajući vrleti i stijene. Sve smo to htjeli spremati u foto-aparat za sutra, za vrijeme kad budemo daleko, kad Alpe postanu dio naših najdražih priča i čežnji za povratkom.

Sretni, obogaćeni jednim snom što postade stvarnost, vratismo se u Dom na večeru. Oprostismo se pogledom od ugodnog ambijenta, još jednom, dugim i tužnim, na vrhove što ih je zalazeće sunce zlatilo, dodirrom dlana pozdravismo modrinu divne rijeke i neizrečeno, ali u pogledu skrito obećanje »Doći ću opet« uputismo Alpama.

I već nas stara, dobra škoda vozi kući.

Na mojem je stolu kamen s Kamniškog sedla, običan, malen, siv, ali vraća svakim pogledom u svijet Alpi, u san koji to više nije!

Svud miris se tihi i laskavi lije,
i kô da nas miluje, k licu se savi.
Na stapkama vitkim su zvjezdice bijele.
To procvale same narcise u travi.

Domjanić

Tu smo ostavili autobus i uputili se prema planinarskoj kući, koja nas je na visini iza-zovno gledala.

Uson je počeo kroz šumu, koja je postajala sve rjeđa, da bi je potpuno nestalo. Trajao je oko dva i pol sata i nije bio jako težak, jer nam je zaokupljalo pažnju cvijeće mladog proljeća, koje je ovdje još cvalo. »Soldanela«, uzviknuh kad sam je ugledala. A onda smo vidjeli još mnogo soldanela, sve je bilo ljubičasto od njih. I snježnice su još tu. Bilo je bijelih i onih roza, već na odlasku.

Umor sam osjetila tek kad sam među zadnjima stigla u dom. Nastala je uobičajena vreva. Zauzimanje kreveta, pisanje razglednica, udaranje žigova u planinarske dnevničke i na kraju neobavezan uspon na vrh Golice.

Za večeru je bila »enolončnica«, koju smo ovdje dobili u obliku ričeta.

A onda se društvo lijepo i veselo raspjevalo. I dok sam ih zadivljena slušala, sjetih

Narcise na Golici

Foto: Valent Hofer

se da je netko rekao, kako Janja od umora ni jesti nije mogla. Odoh pogledati Janju. Promolila je glavu iz svog bunkera od deka.

»Kako ti je, Janja?«

»Dobro, dobro.«

»A zašto nisi jela?«

»Jela bih ja da je bilo nešto drugo, a ričet ni doma ne jedem.«

»A tako dakle, a oni govore da ti je zlo« — i vratila sam se pjevačima. Kad sam zbog umora i ja otišla ranije spavati, pjesma je još odzvanjala.

Rano smo ustali i brzo svršili s doručkom, jer nas je sve mamilo van. Pri izlasku iz kuće, pozdravilo nas je vedro proljetno jutro. Pred kućom smo se slikali, a onda je naša složna četa krenula prema Španovom vrhu i prema narcisama.

Divan je to bio put. Sretali smo brojne planinare, kako se uspinju prema vrhu Golice. »Dobri ste«, rekli su nam neki, kad su vidjeli kako smo uranili.

I opet cvijeće, a potpuno različito od onog kod uspona. Tu su još drijemovci cvali. Zastali smo kraj bijele alpske anemone, koja je kraj puta naivno procvala i odali priznanje njezinoj ljepoti, a da je nismo ni takli. Plavile se potočnice i ljubice, raskošno se rasceva o žabljak. Pomlađeni ariš tek sam usput primijetila.

I kad smo već daleko odmakli, čujemo na jednom da se ne ide na Španov vrh. »A narcise, zar nećemo vidjeti narcise?«, pitala nas je nekolicina i stali smo. Dogovarali smo se kako ćemo se odvojiti i ići putem gdje ima

narcisa, pa ćemo se opet s njima naći. Kad je vođa puta primijetio kud mi smjeramo, odvratio nas je od naše namjere i sva pokunjena krenula sam s ostalima za njim, na silu pomirena, da nećemo ni vidjeti narcise.

Ali put do narcisa nije bio više dug. Pojavile su se iznenada na jednom malom proplanku, bijele i mirisne, prošarane s mnogo kačuna. Skrenuli smo odmah prema njima, da ih izbliza pogledamo. Neki su posjedali, a ja sam ih pomno promatrala i zaključila da se razlikuju od vrtnih narcisa. Kad smo odlazili, okrenula sam se da vidim, jesmo li ih mnogo pogazili.

Bio je to uvod u svijet narcisa, u kojem smo se zatim našli. U svom prvom cvatu, bile su svuda oko nas. Mnoge su još pupale. Osim nas i još nekoliko skupinica ljudi, koji su sjedili na travi, a dovela ih je ovamo ista želja, nije bilo više nikoga.

Bilo je svečano i tiho, dok nije netko uzviknuo: »Gledajte gore!«

Zaboravila sam na Španov vrh i kao kroz san prošla sam ovim krajem. Nisam znala što bih gledala, vrhunce pokrivene snijegom ili narcise visoko po proplancima. Pratile su nas sve do Planine pod Golico, gdje nas je čekao naš autobus.

Nakon kratke stanke, zadovoljni, prožeti zajedničkim doživljajem ljepote, ukrcali smo se i krenuli kući.

Kad smo stigli u Jesenice, teška srca odvojila sam se od tih ljudi i krenula u suprotnom pravcu, da bih se odazvala zovu encijana.

Poštak

IVAN MILAS
ZAGREB

U putnički vlak koji će nas od Knina odvesti do Otrića sjedismo prilično mrzovoljni. Nije ni čudo; gotovo smo cijelu noć prostajali u vlaku od Zagreba. No, kako je počelo, dobro je i tako; u Zagrebu smo gotovo zakasnili, u Kninu dva sata čekali na vlak. I dok Senada i Krunu hvata drijemež, ja budan kujem u strahu da ne prospavam stanicu.

Jutro je sunčano. Iz vlaka u daljini vidim Poštak. Prepoznajem ga po slici iz »Planina Hrvatske« koja nas je i potakla na put. Budim drugove i uskoro izlazimo na željezničkoj stanici.

Mjesto Otrić je stotinjak metara udaljeno od stanice. Svega nekoliko kuća; pošta dućan, gostionica. I makadamska cesta kroz mjesto. U gostionici za stolom omanje jutarnje društvo. Naručujemo kavu. Nema je, ali ima rakije, prave ličke, jer ovo je Lika. Dok kavu zamjenjujemo rakijom, započinje razgovor.

— Otkuda ste, momci?

— Iz Zagreba — odgovaramo. — A ima li mnogo do Poštaka?

Sada počne razgovor o udaljenosti. Iako ne zaboravljamo onu »kartu čitaj, seljaka pitaj«, svu nas je trojicu iskustvo naučilo da taj naš seljak nema bogzna kakvu predodžbu o vremenu. On je taj put možda često prešao, poznat mu je svaki korak staze, ali vrijeme određuje po nekom svom satu. Naviknuli smo

da ne vjerujemo njihovoj procjeni, ali iz navike ipak redovito zapitkujemo.

Sjedimo tako u krčmi u Otriću, a za susjednim stolom petorica kombiniraju koliko bi bilo do gore. Dobivamo sve moguće vremenske procjene od 40 minuta do tri sata. Prepirka bi znala i potrajati, da jedan od njih, vjerojatno najstariji, nije zaključio:

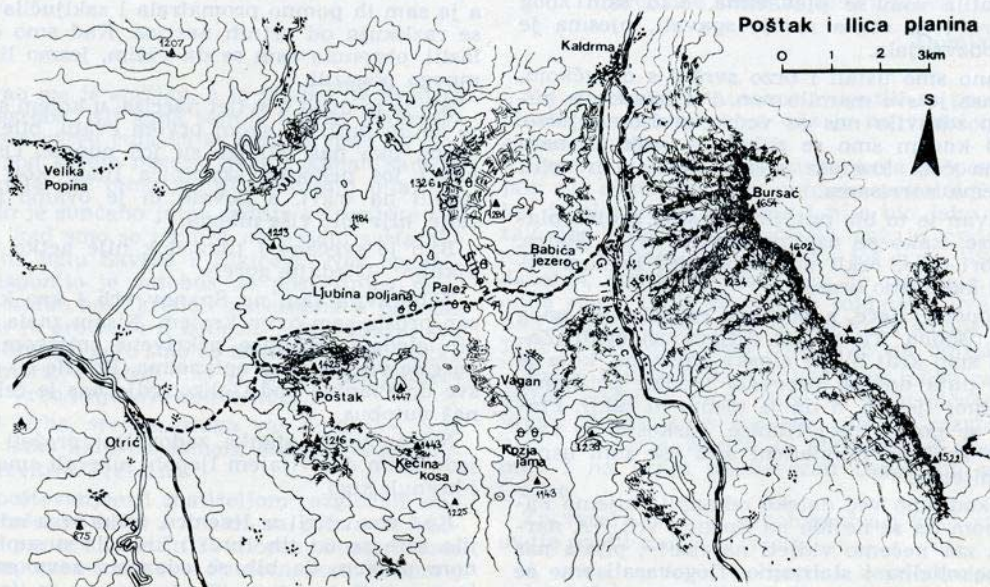
— Cekajte, evo ovako: do gore imate, imate do gore — i onda završi slavodobitno svoju misao — do gore imate dosta!

— A gore ćete nešto mjeriti? — pita drugi. Nerazvijen je ovo kraj i vrijeme sporije teče. Vide li novog čovjeka u svom mjestu, onda je to samo službenik. Možda će tek uređenje ceste kroz njihovo selo donijeti neke promjene. Sa cestom i putnicima možda će i vrijeme požuriti, pa ovaj kraj neće više biti najnerazvijeniji u Hrvatskoj. A možda mještanima ni planinari više neće izgledati tako čudno.

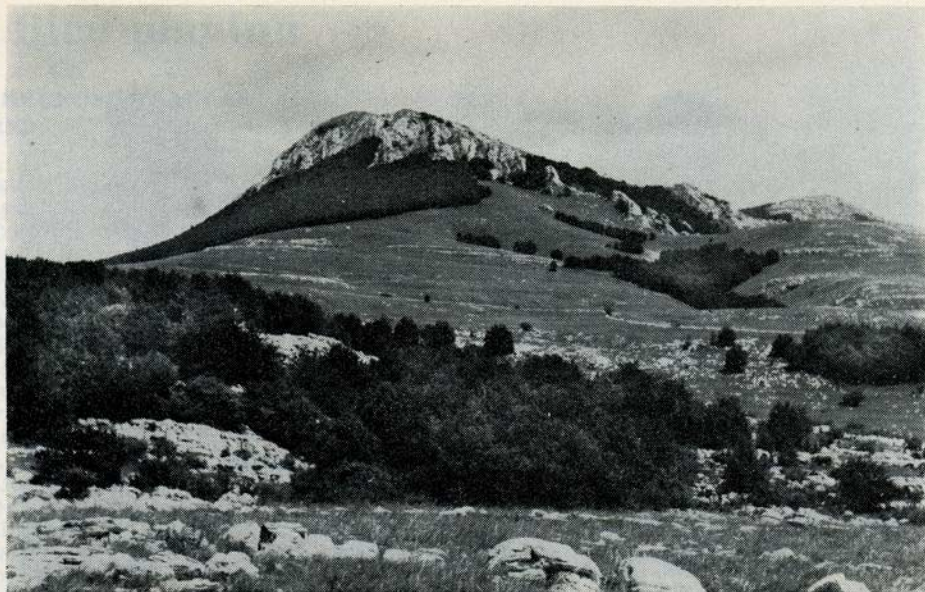
— Nećemo mjeriti. Na Poštak idemo kao planinari. Bili smo na Velebitu, a sada ćemo i na Poštak.

— Planinari, a — čude se — i iz Zagreba ste. A niste iz Slovenije?

Nakon pozdravljanja vraćamo se do željezničke stanice. Subota je i danas će kamioni po truppe na Klanac, to je sjevernije prema Srbu, a ne na Ljubinu poljanu podno Poštaka. Nema druge već krenuti uzbrdo pješice.

Poštak

Foto: Dr. Z. Poljak

Polazimo putem koji je opisao Poljak u svojoj knjizi: »Pješački pristup Poštaku prolazi prugu 10 m lijevo od ž. stanice, prolazi kroz borik i izlazi na krševitu padinu kojom treba dalje bez puta ravno u smjeru vrha.« Mi smo skrenuli malo više lijevo računajući da se dohvatimo ceste koja od Otrića vodi do Ljubine poljane.

Orijentacija ovdje nije teška. Iako nestaje jutarnje svježine i pomalo se naoblačilo, umor od neprospavane noći je nestao. Sada smo u planini, za nas novoj i nema umora.

Prve kapi kiše zatiču nas po izlasku na cestu. Zastali smo samo da ognemo kabaniće. Na račvanju ceste nastavljamo desno, na Ljubinu poljanu, dok lijevi put vodi na sjever u šumsko područje Jelovi tavani. Govori nam to karta, ali i seljak koji je uskoro naišao s kolima punim drva.

Nije prošlo mnogo i stigismo na početak Ljubine poljane. Poštak — to su impozantne stijene desno od nas od kojih nas dijeli uzak pojas šume. Ostavljamo cestu i skrećemo desno kolnim putem. Postepeno se uspinjemo obilazeći vrh sa desne strane. Taj put opisuje i Poljak u svojoj knjizi. Na livadama ispod nas opažamo »kamene obeliske«, ali prvo ćemo ipak na vrh. Nismo mogli odoljeti i zastajemo da se barem iz daljine divimo tom moćnom kiparu Prirodi i njegovim djelima.

Prije ulaska u šumu, na mjestu gdje prolazimo između velikih kamenih gromada, dolazimo na stazu. Iako je malo korištena, prilično je uočljiva. Putem nas je iznenadila i markacija koju smo našli uz tu stazu na jednoj stijeni.* Dakle ipak i planinari ponekad

zalutaju ovamo. Naš je nepoznati prijatelj čuo za ovu planinu i odlučio je posjetiti. Za sobom je ostavio samo jednu markaciju, tek da namjernici znaju da su na dobrom putu. I za to mu hvala, od planinara i ove planine.

Uočljiva staza nastavlja kroz šumu da bi nas dovela na голу padinu vrha. Staza nastavlja desno prema Kečinoj kosi i koti 1447 što je i najviši vrh planine. Mi ćemo lijevo strmo uzbrdo prema koti Poštak (1425 m).

Na vrhu smo dočekani gustom maglom nošenom sjevercem. Ne usuđujemo se prići rubu stijena i baciti pogled na Ljubinu poljanu. Ionako od guste magle ne bismo ništa vidjeli.

Na istočnoj strani je šumom obrasla kota 1447 m, malo južnije Kečina kosa (1443 m). Moramo se zadovoljiti samo pogledom na njih jer danas je pred nama još dug put. Ponačljamo ono »opet ćemo doći ovamo«, a pogled nam se zaustavlja na Otriću. Tamo počinje planina o kojoj najčešće pričamo i mislimo. Na izletima, u društvu i kod kuće. To je i planina koju najradije pohađamo. Jer, samo je jedan Velebit.

Pri povratku obilazimo Poštakove kamene stupove. Razgledavamo ih i divimo im se. Vjerujem da ni jedan posjetilac ne propusti slikati se ispod poznate kamene gljive.

Cestom nastavljamo prema istoku. Za petnaestak minuta dolazimo do velike barake. Sagrađena uz samu cestu, sada zapuštena, bez prozora i sa razbijenim vratima. Nekada je služila drvosječama, a nama će trenutno pružiti zaštitu od vjetra i kiše koja je opet počela rominjati. Osim toga, i ručku je vrijeme.

Eto, i Poštak ima svoju napuštenu kuću. A kuća u propadanju imaju sve naše planine. To je ili lugarnica, napuštena karaula, baraka

* Postavio ga je 10. srpnja 1979. Zeljko Poljak na mjestu gdje staza prolazi iznad doline s kamenim stupovima

Kamene skulpture na Poštaku

Foto: Dr. Z. Poljak

drvosječa ili zapušteni dom. Kakvi bi to bili divni planinarski objekti! Samo da je više planinara i više rada u tim našim planinama. Da je tako, i ova bi kuća bila zanimljiva. Na pristupačnom je mjestu, u blizini vrha, a ispod ceste na rubu poljane je i izvor vode.

Vjetar još uvijek puše poljanom, ali kiša prestaje i zato nastavljamo put. Cesta ide na istok prateći sjeverni rub Poštaka i kroz šume ispod Suhog vrha (1227 m) dolazi do jezera Vagan. Stotinjak metara nakon barake na lijevu stranu se odvaja kolni put. Njime se spuštamo na prostranu Ljubinu poljanu. Na nekadašnjem pašnjaku danas ni traga pastirima i njihovu blagu. Nema ni pastirskih stanova ucrtanih u kartu. Sredinom je još uočljiva staza. Dok desno iza nas ostaju stijene Poštaka, preko valovitog i sve užeg pojasa livada nastavljamo prema bjelogoričnoj šumi. Povremeno staza nestaje i opet se javlja. Umor nas savladava, jedva čekamo drugu stranu planine i vlak u Tiškovcu.

Opet smo na livadama. Pašnjak Palež u stvari je istočni nastavak Ljubine poljane, omeđen sa sjevera šumama Jelovih tavana, a s juga šumama podno Suhog vrha. Palež je manji od Ljubine poljane. Na istoku se nastavlja pašnjakom Sibenikom koji je malo niži i prostraniji. Prije izlaska na Sibenik na brdu lijevo čujemo stado krava. Dovikujemo čuvarima koji su vjerojatno iz Tiškovca, odatle najbližeg sela. Ali umjesto da upitamo pastire za pravi put do Babića jezera, mi se upravo brzopleto spuštamo na poljanu. Na južnom joj dijelu opažamo stazu i njome nastavljamo da bismo konačno otišli previše na jug. Sa staze skrećemo lijevo i silazimo u dno jedne ponikve okružene strmim šumovitim padinama. Na sjeveru je prirodni izlaz, uzak bujičnjak, kojim u vrijeme jakih plju-

skova voda otiče iz ponikve. Pritisnut je brdima, strm i zameten stablima i kamenjem od nevremena oborenim. Krećemo njime i nakon dvadeset minuta izlazimo na omanju livadu okruženu šumom. Ugledasmo nekoliko krava i pastiricu. Izdaleka joj dovikujemo neka se ne prestraši i neka umiri psa koji je počeo opasno režati.

— Na dobrom ste putu; za deset minuta ste na izvoru, a onda lijevo stazom do jezera ima svega pet minuta. Kolnim putem od jezera začas ste u Tiškovcu.

Zastajemo na izvoru, tražimo predah. Po tko zna koji put utvrđujemo da je voda najbolje piće.

Babića jezero. Lijepo je. Podsjeća na Modro jezero kraj Imotskog. Stojimo na platou iznad jezera i uživamo. Ne znamo što je ljepše: jezero ispod nas ili planina Ilica koja se protegla pred nama u svoj svojoj visini od rijeke Butišnice do vrha Bursaća (1654 m), izraslog nad gotovo okomitom usjeklinom Duboke drage. Ilica — to je već Bosna. Mi ćemo danas ipak ostati u Lici, ovdje pored jezera. Sutra ćemo dalje, u Dalmaciju, na Dinaru. Na Ilicu ćemo drugom prilikom. Mnogo još toga želimo posjetiti, ali ovamo ćemo sigurno doći. I to s kanticama boje. Treba samo trasirati pojedine teže dijelove puta i to je sve. A put od Otrića do Tiškovca zavređuje da bude markiran; time bi ujedno posljednji obronci Velebita bili spojeni s prvim padinama Dinare.

Vjetar koji puše od Ilice rastjeruje oblake. Pojavilo se i sunce. U kasno i svježije popodne na obali jezera postavljamo šator. Ovdje ćemo noćiti. I zaključujemo: možda je dobro da su ove ljepote poznate samo mještanima i rijetkim planinarima. Duže će ostati ljepotama.

Na Ilicu planinu

Prof. KRUNOSLAV MILAS
ZAGREB

Mjesto i vrijeme: Lička Kaldrma, mrkla lipanjska noć.

- Izlazimo, brzo!
- Jeste li sigurni da smo stigli?
- Brzo, daj!
- Ništa se ne vidi.
- Moju naprtnjaču!
- Što čekaš, vlak već kreće.

U potpunim mrak bez mjesečine na nebu i svjetla na stanici, u gluho noćno doba, grupa od dvadesetoro »končarevaca« silazi na sasvim nepoznatoj stanici. Okupljamo se oko česme, prebrajamo se. Usput se dovikujemo sa željezničarem; stanična je zgrada malo podalje.

Odahnuli smo; službenik potvrđuje da je ovo zaista Lička Kaldrma. Sad znamo gdje smo, znamo i kuda ćemo, iako baš u to i nismo sigurni. Tek, na Ilicu ćemo planinu...

Planina Ilica, ili Uilica, kako se među domaćim ljudima čuje, najsjeverniji je planinski izdanak Dinare. Nalazi se na tromeđi Like, Dalmacije i Bosne, a proteže se u dužini od petnaest kilometara. Sa Dinarom u užem smislu vezuje je (ili dijeli?) tisuću metara visoki prijevoj preko koga je izgrađena cesta Knin — Bosansko Grahovo. Sumovitom se, a malo blažom padinom spušta prema Bosni, dok se prema zapadu ruši strmom barijerom kamena i crnogorice i spušta u dolinu uske Butišnice koja je dijeli od Poštaka i posljednjih obronaka Ličke Plješevice.

Ideja da posjetimo Ilicu stara je godinu dana. Potakao ju je pogled s Babića jezera na

gromadu te planine okupanu zalazećim suncem. I bubnu Senad, ležeći pred šatorom:

— Dolazimo dogodine, sigurno. Sa sjevera vlakom...

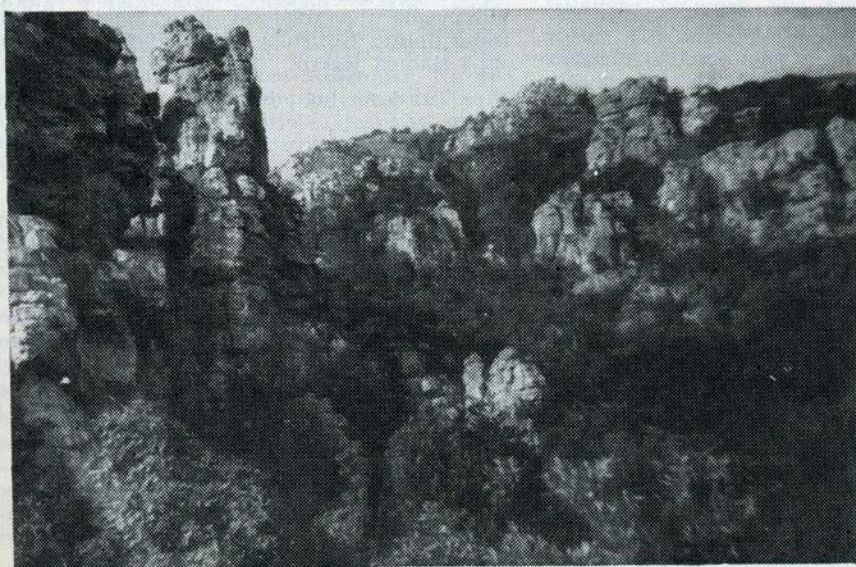
— A mogla bi doći i veća grupa — doda Ivo.

Ove smo godine zaista došli i povelili sa sobom sigurno najveću grupu zagrebačkih planinara koja se ikad pokušala ispeti na Ilicu.

Napređujemo mrakom iz Ličke Kaldrme prema jugu makadamskom cestom. Oko sebe osjećamo samo tamu neba i još tamnije obribe okolnih bregova. Prugom koja nas prati na pristojnoj udaljenosti s vremena na vrijeme protutnji poneki vlak. Pješačimo prema Tiškovcu, točnije, prema njegovom zaseoku Bursacima podno samog vrha planine, dok nam se glavama roje pomisli na dosad nepoznatu planinu pred nama. Iza nas je i neprospavana noć prepuna truckanja od Zagreba. Trebat će mnogo snage da bismo savladali više od tisuću metara uspona u jedva tri sata hoda.

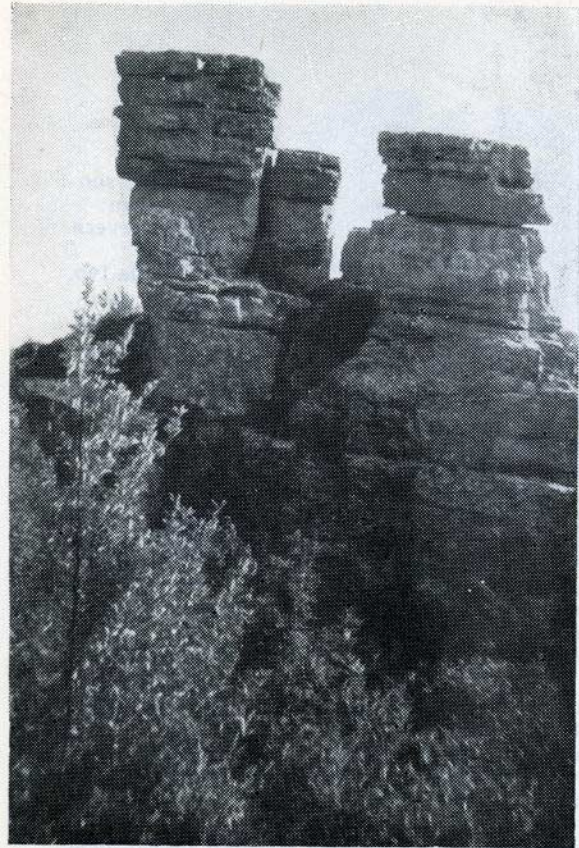
Nakon četrdeset minuta hoda cestom kroz mrak pred nama se počele ukazivati sjenke kuća uz cestu. Zaselak Bursaci, čija su pasišta na ovoj planini, dalo je svoje ime i najvišem vrhu (Bursac, 1654 m) na koji ćemo se danas i mi popeti.

Zastali smo da se pripremimo za uspon. Na rubu zaseoka jelom smo dočekali praskozorje. Negdje preko bregova pomalo je počelo blijeđjeti nebo. Zaseokom su se upalila prva svjetla. Kod najbližeg podosmo da saznamo idemo li u pravom smjeru.

Ilica: krš u
Dubokoj dragi
Foto:
Dr. Z. Poljak

Na obronku Ilice

Foto: Dr. Z. Poljak

Domaćin se iznenadio planinarima — cijeli ih ovaj kraj već godinama nije vidio.

— A, gore... Posljednji put išla je jedna grupa mještana kad ono gromovi razvališu vršni kamen — reče nam usput.

Nije ni on prilično dugo uzlazio u planinu. Stoke je manje, pa je i pasišta uokolo sela dovoljno. Ne treba više tako daleko tražiti travu. Ali, put do gore ipak još poznaje.

Naša su se predviđenja pokazala točnim: odmah nakon zaseoka na putu prema Tiškovcu, poslije mosta preko vododerine, polazimo uz rub brijega vidljivim putem lijevo. Put zatim lagano zavija obronkom brijega i ulazi desno u samu planinu, pomalo se uspinjući.

Nakon pola sata uspona staze nestaje, a pred nama se pojavljuju sve veće i veće prepreke od kamenja i granja. Ubrzo staze sasvim nestaje; guštik se širio strminom oko nas koja je bujicama postala vododerinom.

— Sada uz samu kost — uzdahnu netko i mi nastavismo strminom. Neprestani se uspon protegao pred nama. »Zubima smo grizli vlastita koljena«, slikovito opisuju planinari takvu strminu. A bilo bi nam još teže da u podnožju brijega, na početku staze, nismo ostavili svoje naprtnjake.

Pola smo se sata borili s vododerinom i granjem da bismo konačno izašli na strmi travnati proplanak koji obrubljuje Duboku dragu usjek koji se od samog vrha llice spušta strmo sve dolje do Tiškovca i doline Butišnice. Strme strane drage obrubljene su oštrim grebenima. Ovaj s lijeve strane, na kojem smo se mi našli, ujedno je i put na vrh, orijentacijski vrlo jednostavan. Do samog ćemo vrha planine pratiti Duboku dragu, u dnu obrastu borovima i prepunu kamenih blokova bajkovitih oblika.

Udarimo uzbrdo strmim travnatim proplancima. Šuma lijevo, kamene stijene kulaštih oblika u strmoj drazi desno, trava odozgo pred nama. Negdje iza nas vidici na dolinu Butišnice i Babića jezero. S usponom sve više osjećam umor neprospavane noći. Tek, nema više povratka; sad nam je svakako na vrh.

Nakon sat i petnaest minuta neprestanog uspona travnatom strminom stižemo na zaravan; najveći smo dio brda svladali. Pred nama je šumom prošarana visoravan i blago sveden vrh planine iza nje. S visinom se na nas sve više spuštala i čudna planinska rosuljava magla. Mokri i umorni nakratko zastajemo. Ostatak puta prelazimo za tek nešto više od dvadeset minuta. Uskoro sjedimo u moru magle, na priličnoj hladnoći, podno vršnog kamena llice razbijenog gromovima.

Prebrajamo se. Svi smo ovdje, svih dvadeset Zagrepčana stiglo je na vrh llice. Od zaseoka Eursaća do vrha istog imena trebalo nam je gotovo dva sata i četvrt. Nije ni mnogo uzmeo li u obzir neprospavanu noć, veličinu naše grupe i činjenicu da smo za to kratko vrijeme prevalili 1100 metara uspona. A selo ispod nas koje kroz razderanu maglu tek povremeno proviruje, udaljeno je samo tri kilometra zračne linije!

Razglede sa vrha više pretpostavljamo jer su nam maglom nedostupni. Žalimo zbog nizova bosanskih planina koji bi se sigurno pružili prema sjeveroistoku. Ispod nas tek naziremo dolinu Butišnice, selo izduženo uz prugu i Babića jezero.

— Tamo na jugu je i Dinara — primjećuje netko.

— Do nje bismo mogli i grebenom — planira Ivo.

Mi ćemo ipak nizbrdo, pa vlakom za Knin da još i na Dinaru stignemo. A greben llice koji se nastavlja na Dinaru... I za to će biti još prilike.

Za dva sata strmog silaska bili smo u Tiškovcu (»pa zar su se i ove ženske uspjele popeti gore na Uilicu?« — čudio se željezničar) i zatim na Babića jezeru, da bismo još istog popodneva nastavili vlakom prema jugu i Dinari.

— Rekli smo, dakle, da ćemo se vratiti — poluglasno Senad zaokružuje izlet, dok se negdje iznad nas, iznad vlaka i doline s malom riječicom propeo greben llice izgledom do neba.

Vrh Trebevića

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Nedjeljno rano jutro. Grad Sarajevo u polusnu. Opustjeli uski sokaci Bašćaršije, kao i oni oko sarajevske pivare. Rijetko susrećemo prolaznike, ranoranoice. Strmim betonskim stepeništem, koje nas je dovelo pred zgradu Trebevićke uspinjače, sporo smo se uspeli. Na metalnoj ploči, koja je postavljena na ovoj zgradi, čitamo tekst:

Trebevićka uspinjača

Otvorena 03. maja 1959. godine

Polazna stanica na 560 m n/m

Izlazna stanica na 1127 m n/m

Dužina 2070 m

Vožnja traje 12 minuta

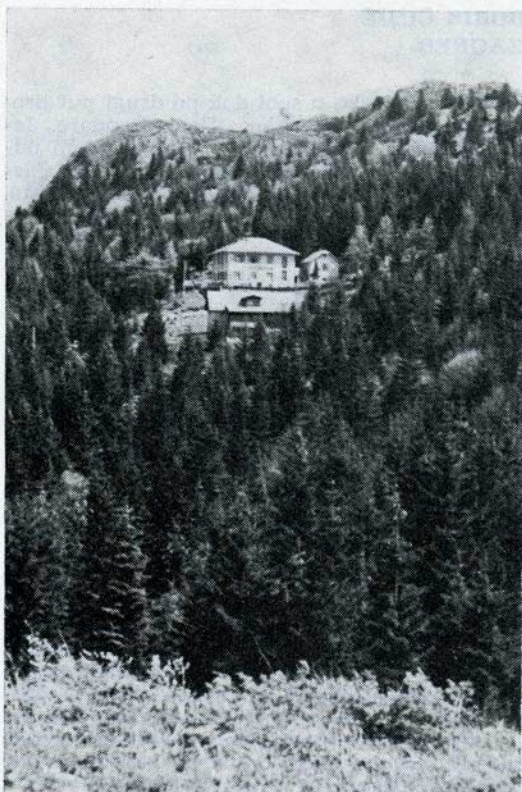
Kapacitet 400 osoba na 1 sat

Ulazimo u četverosjednu metalno-staklenu kabinu, koja se naglo vinu u zrak. Ispod nas su krovovi bosanskih kućica. Prolazimo iznad drvenog džamijskog minareta u Magodi, zatim preko trake zaobilaznog sarajevskog magistralnog puta, koji je prošle jeseni izgrađen po trasi bivše uskotračne željezničke pruge, od Hrasnog do Koriје, na domak Kozje ćuprije. Ispod nas ostaju strmi sokaci sarajevskih pospanih mahala na periferiji. Načičkane su nevelikim kućama, a njihove bašte nabujale proljetnim zelenilom i gizdavim beharom. Pod teretom jutarnje magle grad neveselo izgleda. Gondola prolazi između vrhova Male i Velike Čoline Kape, a potom ubrzo stižemo na izlaznu stanicu Vidikovac (Draguljac).

Odavde se pruža vidik na čitav grad i njegovu bližu okolinu. Vidimo sjeverne padine grada, s isturenim pobrdem: Pašino brdo, Grđonj — nekadašnjih sedam šuma, Boriје i Zmajevac, između kojih se nalazi opjevana Obhodža s koritom rječice Moščanice. Na visokoj piramidi brda Hum u nebo strši TV toranj. Iznad ovih predjela ljeskaju se na suncu planinska zelena prostranstva Crepoljskog i Bukovika.

Od izlazne stanice uspinjače stigli smo za nepuna dva sata pješaćenja preko Ravni i Dobre vode do planinarskog doma »Vaso Miskin-Crni«, ispod vrha Trebevića, na mjestu zvanom Sofe (1560). Ovom velikom planinarskom zdanju-tvrđavi (građena je sva od kamena) susreli smo velik broj planinara, dragih prijatelja, mahom onih koji najčešće ova-mo dolaze više godina, po tradiciji. Većina od njih su iz radnih kolektiva željezničara, koji su obnovili i sada održavaju ovaj dom.

Od doma do vrha Trebevića (1629 m) stigli smo za 12 minuta uspona uskom stazom koju su izgradile još austro-ugarske vlasti.

Vrh Trebevića i planinarski dom »Vaso Miskin-Crni«

Foto: U. Beširović

Odavde, od betonskog stupa, koji označava vrh, pružaju se nenadmašni i dalekosežni vidici. Gledamo pola Bosne, kako to neki kažu. Vidici su odavde, čini nam se, neizmjerljivi.

Fantastično nagomilani oblaci, kao ovčja runa, nadiru od juga, pa se na mrkoj šumi reflektiraju kao krupne tamne sjene što se kreću, stoje i nestaju. Oko nas je ptičji koncert.

Na zelenom proplanku Stupnja gledamo bijelo zdanje, poput labuda. To je planinarski dom PD »Energoinvest«. Podsjeća na stih iz »Hasanaginice«:

»Što se ono bijeli u gori zelenoj...«

Sjećamo se i sevdalinke pjesme:

»Kliče vila s vrha Trebevića...«

Resko nas udara svjež južni vjetar i nakon uživanja u nezaboravnim vidicima nagna nas nazad u planinarski dom na Sofama.

Sve što spada u prirodu, podjednako volimo, cijenimo, poštujemo i čuvamo kao nešto najdraže.

Čapdara

BORIS ČUJIĆ
ZAGREB

Brojim korake u sebi dok po drugi put prolazim ispod velikanske stijene Čapdare. Jedan — dva — tri i tako do sto, a zatim odmor. Duža je malo brži, dok Srečko hoda istom brzinom kao ja. Ruksaci nas pritišću. Treba nositi hranu, opremu za suho, a i za ledno penjanje.

Stižemo do mjesta za bivak. Duža odlazi po vodu. Nakon sat vremena stiže bijesan što nismo išli u podnožje stijene. Mi negodujemo, ovdje je ljepše, a sutradan ionako namjeravamo u stijenu prije 12 sati. Sunce zalazi za Gisarski greben, ocrtavaju se samo siluete planina. U dubini nazire se naš bazni logor. Kuhalo šušti dok kuhamo večeru. Razgovaramo o sutrašnjem usponu. Dugo ne mogu zaspati. Zabavljam se tražeći poznate zvijezde i satelite na nebu.

Hrana nam se na ovoj visini baš ne mili, a često nam bude zlo od nje. Prija li nam ili ne saznat ćemo tek drugi dan, jer je probava na visinama spora. Sinoćnji pire bio je dobar, kobasica srednja, a »kosmiči« najgori pa Meja zbog želuca ponovo mora u bazu. Kao i prije tri dana kada smo prvi put krenuli u Sfingu, u isti smjer koji i sada kanimo penjati. Tada sam se i ja morao vratiti s Mejom, jer ni meni nije bilo najbolje. Zao mi je što su mu propali planovi. Gledam kako nestaje za grebenom, dok mi odlazimo pod stijenu. S nama su i tri sovjetska alpinista. Penjat ćemo Sfingu — sjeverni brid Čapdare.

Prvi dio smjera vodi po strmom, 400 metara visokom stupu, zatim slijedi malo položeniji greben, te vršna piramida s ledom. Kompletna dužina je 1500 m. Duža majstorski vodi naš navez. Zbog sovjetskih penjača to ide malo sporije, ali ipak uživamo u penjanju. Sve više se dižemo u visinu okolnih brda. Uskoro smo pod vršnim dijelom stupa, gdje prevladavaju teškoće petog stupnja. Izlazimo na vrh stupa. Nevjerojatno! Greben je uzak, s jedne i druge strane u dubinu se ruši tisućumetarska provalija.

Spuštamo se na suprotnu stranu grebena, na vrh police gdje ćemo bivakirati. Večera me zadovoljila, ali me muči što glavom stalno udaram u opremu što visi iznad mene. Tješim se: Ipak sam u Sfingi i ispenjat ćemo taj smjer. Po dolasku u bazu neki članovi ekspedicije govorili su da je to za nas preteško. Želio sam pokušati i evo me ovdje. Sve je prošlo u najboljem redu, sutra ćemo biti na vrhu i bit će to moj visinski rekord — 5297 metara.

Ujutro je doručak mršav. Imam dobar pregled okolnih stijena i tek sad vidim gdje smo. Ovo je zaista velika stijena. Veličanstveno! Strmo ispod mene stijena se ruši u istočni ledenjak. Iznad nas je greben na koji se moramo popeti. Ravno ispred nas je vršna pi-

ramida. Pred nama je još oko 1000 visinskih metara i moramo požuriti. Balansiramo po grebenu. Prizor kao sa slavni fotografija iz Chamonixa. Sad smo pod najtežim dijelom smjera. Duža penje bez ruksaka, dok ja moram sa dva. No i to je ostalo za nama. Greben se položio pa imamo vremena i za odmor dok čekamo naše sovjetske kolege.

Čudna brda su te Fane! Svud naokolo puštinja bez zelenila, temperature po danu su oko 30 stupnjeva iznad nule, a na vrhovima led i snijeg. Bizarno, zanimljivo i na svoj način lijepo. Još malo i evo nas na početku ledenog dijela uspona. Svoju bajlu dajem Duži, ja moram penjati držeći se za užu. Prvi put sam na 5000 metara i malo me muči visina, tako da sporije napredujem i češće se moram odmarati. I umor od dugog puta nas savladava. Uskoro smo na sedlu pod vrhom. Bez ruksaka upućujemo se gore. Moj visinski rekord.

Ispenjali smo Sfingu. Najkompletniji uspon koji sam ikad izveo, četvorka i petica, led od 50 stupnjeva i vrh od 5297 m. Sretan sam. No sada još više želim čim prije dolje, da se za dana spustimo u dolinu.

Sipari, sipari. Nikad u životu nisam vidio toliko sipara kao u Fanama, kao da se čitave stijene malo po malo urušavaju i pretvaraju u nepregledne sipare. Po njima je lako dolje, no kako je bilo prema gore to najbolje zna ekipa koja je s pohoda na Energiju odustala, jer su svi bili izmučeni siparima. Zahvaljujući Dužinoj intuiciji i iskustvu, uz samo osam spustova po užetu stižemo do najvećeg sipara. Po njemu vrlo brzo silazimo i stižemo na stazu što vodi pod Bodhonu. Mrak je. Istrošili su se ulošci u baterijama pa je silaz vrlo mučan. Posrćemo, udaramo se, cipele su pune kamenja. Osjećam da mi se polako stvaraju žuljevi, a to boli, ali sam nemoćan da bilo što drugo učinim. Samo hodaj, hodaj, dokle ćemo tako? Napokon stižemo na stazu koja vodi od Mutnih jezera. Još malo! Noge su mi kao drvene, više ne raspoznajem stazu. Prošla je ponoć. Konačno, logor! Bude se Tanja i Srečko. Njega mi je zao, želio je Sfingu, a mora biti u logoru zbog slabosti.

Jedem, jer sam gladan, ali hrana mi ne prija. Ali čaj? Nikad u životu nisam popio toliko čaja kao na ovoj ekspediciji. Još i još. Nikad dosta. Usta su suha i treba mnogo tekućine da se nadoknadi izgubljeno.

Još neko vrijeme sjedim ispred šatora, no moram i ja popustiti. Zavlacim se u prašnjavi šator. Znojnan sam, ali prat ću se ujutro. Ponovo proživljavam svaki dio uspona. Dojmovi su još nesređeni. Tek sutradan postajem svjestan uspjeha.

Sfinga je ispenjana u okviru Hrvatske alpinističke ekspedicije »Fane 1984« kojoj je posvećen uvodnik broja 3—4, 1985.

U beskraju Anda

Trekking Peru — Bolivija — Čile 1984.

MARIO SALETTO

ZAGREB

Plivajući otoci na jezeru Titicaca

Po ovdašnjim običajima iz Bolivije u Peru ne možemo rent-a-carom. Tako u La Paz vraćamo naš džip i prepuštamo se opet čarima južnoameričkog javnog prijevoza. Ovaj put rasklimatanom autobusu lokalne linije koji će nas prevesti do najvećeg mjesta na bolivijskoj strani jezera Titicaca koje se zove baš — Copacabana. Odavde iznajmljenim čamcem plovimo gotovo tri sata do Sunčevog (muškog) i Mjesečevog (žen-skog) otoka, s kojih su, po predaji, prvi Inka Manco Capac i Mama Oclo otišli da osnuju Cuzco, najstariji grad u Peruu, prijestolnicu Inka. Na Sunčevu otoku je i prvi poznati inkovski Hram sunca.

Vlasnik jeftinog »Alohamente San Jose« (gdje smo najjeftinije u toku ove ekspedicije prenoćili na krevetu, jedva 80 din) nalazi nam kombi s rijetkom »licencom« za prelaz iz Bolivije u Peru, da nas preveze do poznatog mjesta Puno, na peruanskoj strani Titicaca. Na granici, nekom oronulom kućerku sa štandovima svaštarija, nismo shvatili da »dame« koje nude sebe i loš kurs mijenjanja dolara u sole ili pesose — rade u dosluhu s vlastima. Ne želimo ništa uzeti ili mijenjati i — jedna djevojka vlastoručno spušta rampu. Počinje oštar carinski pregled, sve van iz automobila, otvaraju na kraju i aluminijske okvire naprtnjača zbog »narkotik kontrole«. Manjkaju nam neki papi-ri, konačno nalazimo pravi u obliku nov-

čanice od pet dolara — i prolazimo. Po dru-gi put zaključujemo: »taksu« je bolje una-prijed platiti, makar i lošijim kursom do-lara, ako shvatimo o čemu je zapravo ri-ječ...

U Punu iznajmljujemo veći čamac i odla-zimo do zanimljivih plivajućih otoka, uda-ljenih dva sata. Titicaca je prilično veliko jezero, s 8000 km², gotovo kao pola Slove-nije. Uz nekoliko običnih »tvrdih« otoka, uz peruansku stranu je oko 20—25 km udalje-no od obale i nekoliko plutajućih otoka iz-rađenih iz jezerske trske totore. Na njima vijekovima živi osebujno indijsko pleme U-ros, kojem sve potrebno za život daje ta tr-ska totora i jezerske ribe i ptice močvarice. Jezero je ovdje prilično plitko (3—6 m), ta-ko obilje trske raste iz vode tvoreći priličan gustiš. Režući i vežući trsku u svežnjeve Urosi su izgradili ploveće otoke, koje po po-trebi mogu i premještati poput splavi. Na otocima je sve iz trske: i »tlo« i kolibe, i namještaj, pa čak dijelom i ložišta na ko-jima kuhaju u velikim glinenim loncima. Loveći ribe i ptice, i gradeći čamce iz to-tore Urosi su vijekovima ostali izolirani od stranih utjecaja. I danas njihovi potomci govore uros, neku mješavinu kečua i ajma-ra jezika. Na Taquilliju i drugim plivajućim otocima još ih živi nekoliko stotina.

Vidjeli smo ovdje i sasvim posebnu ško-lu. Ovdje ona dolazi do učenika, a ne obra-tno, kako je uobičajeno. Kako djeca ne mo-

Na 420 metara nije rijedak snijeg na cesti

Predinkovske mumije seljaci iz okoline Cahuachija prodaju kao suvenire

gu svaki dan nekoliko sati ploviti amo-tamo da bi na kopnu pohađala školu, to škola sagrađena u obliku splavi na benzinskoj bujadi plovi k njima. Na splavi je manja limena »zgrada«, kompletan jedan razred. Kad završi nastavu na jednom otoku, učitelj uključi brodski motor i otplovi sa školom na drugi. Ideja i nije loša...

U blizini Puna posjećujemo ruševine jednog od najljepših gradova iz doba Inka — Sillustani, s poznatim »Chullpas«, valjkastim grobnicama s otvorom na vrhu — za lakši »izlaz« duše do vječnih lovišta.

Misti (5822 m) i Alpamayo (do 5700 m)

Prevalili smo već oko 7000 kilometara po beskrajnom Andu, polako već zatvaramo veliku »osnicu« putovanja kroz nekadašnje carstvo Inka. Opskrbljeni u Punu novim »čompasima« (tako ovdje zovu poznate indijanske džempere) iznajmljujemo slijedeći kombi, veliki »ford-transit« s vozačem. Preko prijevoja Istočnih Kordiljera, visokih 4500 m, namjeravamo opet na Altiplano i u Arequipu. Vozimo satima ne susreći nikoga, a zatim se, vozeći sasvim po lijevoj strani, iza nepreglednog zavoja u nas zalijeće teški džip »landrover«, opremljen kao u reklamnim filmovima. Sjekira, lopata, pijuk, redenik kanistara na krovu, vučno vitlo, pa čak i sklopivi mali most. Sva ta željezarija neopreznog švicarskog para doslovce je demolirala naš »ford«. Razbijeni motor se našao među sjedalima, a mi svi srećom smo prošli samo s lakšim ogrebotinama i kontuzijama.

I tako, na kraju, u Arequipu stižemo na oporobani način: u vrećama za spavanje na sanduku golemog drvenog kamiona, za promjenu, natovarenog žitom.

Uzimamo dva dana odmora u hotelu »Crismar«, ponekad se treba na 40-dnevnoj turi i okupati. Krevet, topla voda — prava raskoš.

I pravo čudo: kod »Dollar rent-a-cara« čeka nas stari znanac VW-bus »brazilac« kojim smo se dovezli iz Lime. Očišćen, izravananog krova, s pojačanim prtljažnikom. »Znate, čuvali smo ga svo ovo vrijeme, gotovo mjesec dana, samo za vas.« (Tko bi si to mislio?) »No, ovaj, to nešto malo stoji...« I ode dodatnih 80 dolara, takav je život.

U ponoć dio grupe odlazi autom do sedamdeset kilometara udaljenog Aquada Blanca (3800 m), početne točke za planinarski uspon na još aktivan vulkan Misti (5822 m). Sviče krasan sunčan dan, konačno jedan uspon po lijepom vremenu, bez štapova i dereza. Nakon devet sati hoda po neugodnom vulkanskom pijesku i poslije po mnogo boljem mekšem snijegu vrha Mistija, divan vidik na Arequipu i beskrajni lanac Kordiljera što se gube u daljini.

Slijedećeg dana u Arequipu osvanu članovi riječke alpinističke ekspedicije na Alpamayo. Srdačan, bučan susret s prijateljima. Imali su izrazit peh u ovoj »zimi stoljeća«. Zajedno s još četiri druge ekspedicije, iz Vel. Britanije, Francuske, Austrije i Italije, punih 12 dana čekali su u baznom logoru pod Alpamayom (5947 m), i svo vrijeme padao je snijeg. Uprkos snijegu pokušali su alpinistički uspon zajedno sa Skotima i uz izvanredne napore dosegli 5700 m, ali su tu morali odustati. Poslije toga, opet nakon dugoga čekanja, pokušali su uspon na Cerro Negro (5240 m) i morali odustati zbog snježnog nevremena, možda ni 20 m pod samim vrhom, razlomljenom kamenom gromadom. Konačno im je sve dojadilo i odoše u Cuzco, pa u Arequipu, da barem nešto vide. »Eh, da smo radije otišli s vama na trekking«, iskreno nam zavide, slušajući o našim dogovorštinama.

Ponovo velik ukrajac kompletne naše opreme, pomažu nam Riječani, gotovo ne vjerujući da sva ta trekking i filmska krama uopće može uz nas osmero stati u kombi. Rastajemo se i sada, jednom i po asfaltu, posljednji puta prelazimo greben Zapadnih Kordiljera, ovaj put u smjeru prema Pacifiku. Jedan dio puta vozimo po »Panamericani«, a zatim skrećemo na terensku vožnju po pustinji Atacama.

500 crteža u kamenu i mumija za suvenir »gringosima«

Zahvaljujući tvrdo nabijenom pijesku možemo i kombijem voziti gotovo svuda gdje nam se sviđa. Tako od oaze do oaze stižemo u područje koje zovu Torros Muertos (Mrtvi bikovi). Tu je na nekoliko kvadratnih kilometara pustinje slikarska mašta neke davne nepoznate civilizacije oslikala na preko 5000 razbacanih kamenih gromada goleme raznobojne crteže — petroglife.

Cijela povijest života uklesana u kamenje — od prizora iz lova na neke prehistorijske životinje, preko svakodnevnice do scena koje, uz malo mašte, dočaravaju svemirske brodove i astronaute. Eto još jedne razbibrige za Dänikena...

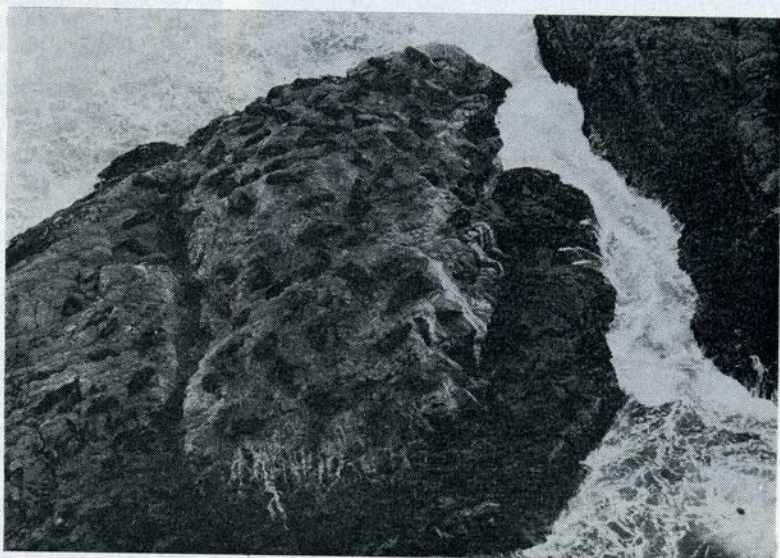
Razapinjemo šatore na rubu oaze, te nakon gotovo 40 dana andskih visina i snijega uživamo u doživljaju ugodno tople pustinje sa šumom pacifičkih valova u daljini.

Približavamo se Nazci, ovaj put iz drugog smjera. U jednoj skrivenoj kotlini, iza polja pamukâ i voća, tridesetak kilometara od onih poznatih, ovdje su druge orijaške »linije«, nepravilne crte što se sijeku pod različitim kutovima i neke goleme spirale. To se dobro vidi s obližnjeg brda. Tako opet malo planinarimo poneseni zagonetkama ove negostoljubive ko-

lijevke starih nazcanskih kultura, mnogo starijih i od Inka. Tu negdje, sasvim blizu obale oceana, među plodnim poljima šećerne trske i pamuka, uz manji potok pretenciozna imena — Rio Grande, negdje je ne tako davno otkriveno veliko predinkovsko groblje Cahua-chi. Jedva se probijamo kroz brojne manje potoke i strme šljunčane obale; seljaci nerado otkrivaju lokaciju tog »nalazišta«, poslije otkrivamo zašto.

Konačno sami otkrivamo prostran pješčani proplanak, sav izrovan, kao od nekih golemih krtica. Na sve strane ostaci ljudskih kostura i lubanja i razvaljeni veliki čupovi, nalik na amfore, u koje su prethodnici Inka u skvrčenom položaju sahranjivali svoje mumificirane pokojnike. Očito ovdje masovno rade »amateri arheolozi«, kojima se ovakva žetva trenutno bolje isplati od poljoprivrede ili ribolova. Dijelovi šareno iscrtane i oslikane keramike još ih ne zanimaju. Za sada, čini nam se, odnose se samo cijele posude. Izobilje; u ovoj nekropoli sahranjeno je nekoliko tisuća »nazcanaca«, a sličnih je podosta u pijesku pacifičke pustinje.

Na povratku nas neki indijanski seljak gestama poziva na svoj posjed. Iza zemljane kuće pokrivene trskom, u iskopanju udubini na nekim drvenim policama pravi je muzej antikviteta. Zapravo »trgovina antikviteta«. Uz ostalo, dvadesetak odlično očuvanih mumija, s kosom, ukrasima na glavi, odjećom i smežuranom kožom. Onako skvrčene neobično su malene. Naš »kustos«, kako smo ga odmah nazvali, tumači nam neke razlike među izloženom »robom« i ne može se načuditi što ne želimo kupiti po neku mumiju za — suvenir: »Pa to kupuju svi yankeeji, a i drugi gringos, senor, odlično izgleda u stanu, prijatelji će vam svisnuti od zavisti«. Cijene naglo pada-

Morski lavovi pod strmim stijenama Paracasa

ju, a tada se pojavi utegnuti, nalickani policajac. No bio je to »kustosov« sin, tek da iskoristi nenadanu priliku za autostop do Panamericane.

Pokušavamo pismenom, obrazovanom policajcu objasniti nešto o čuvanju i vrijednosti nacionalnog kulturnog naslijeđa i arheoloških nalaza. Ništa ne shvaća. »Pa, te bezvrijedne natrule kosti yankeeji tako dobro plaćaju...«

Morski lavovi i odbjeglih ribe ...

Nekoliko stotina kilometara pred Limom skrećemo na poluotok Paracas. Tu se, uz ostatke jedne od najstarijih ljudskih naseobina u Južnoj Americi, danas još mogu vidjeti na stotine pacifičkih pingvina i morskih lavova. Ti nestašni tuljani, rođaci naše izumrle jadranske medvjedice, zadržavaju se na crnim stijenama nepristupačnim s visoke strme obale, pedesetak metara ispod nas, igrajući se s mladuncima. Za sada ih još nitko ne istrebljuje ili prodaje kao suvenir. Vidimo i mnogo pećkana, kormorana i sivih galebova, a ponekad ovamo doleti i poneki zalutali kondor. Na najistaknutijem rtu Paracasa je u pješčanom brdu iscrtan zagonetan golemi crtež trokraki »kandelaber«. Još nije otkriveno u koju svrhu, no danas odlično služi pomorcima i ribarima kao orijentir.

Pacifička noć u vrećama za spavanje, pod vedrim nebom, usred polja šećerne trske, vrlo je ugodna; čak ni komarci ne gnjavu. No ujutro je opet prazna stražnja lijeva guma našeg »brazilca«. S mnogo divljanja mijenjamo kotač, dizalica naprosto tone u mekano tlo. Na Panamericani, kod prvog vulkanizera, učimo (zapravo vrlo praktičnu) tehniku skidanja gume s naplatka — krampom.

U dva kuboka dobro zaštićena zaljeva, uz jedno od rijetkih pacifičkih ljetovališta San Andreas, sada posve prazno, promatramo ribare i njihov mršav ulov. Peru, do nedavno jednu od vodećih ribarskih zemalja svijeta, uz sve ostale nećade sada kažnjava i more. Preko hladne Humboldtove struje, koja je uz njegove obale donášala pravo bogatstvo kvalitetne ribe, posljednjih nekoliko godina — u protivnom smjeru — nailazi neka neprirodno jaka topla morska struja, pa su se ribe kojima ne gode ove »toplice« povukle dublje u ocean. Tako nekad vodeća privredna grana, ribarstvo, danas jedva životari.

Mrak »Svijetlog puta« i blještavilo Kordiljera

Zatvorili smo 40-dnevnu osmicu našeg putovanja kroz tri andske zemlje. Gotovo 8000 kilometara uzbudljivog putovanja je za nama, ponovo smo u Limi, u dobro poznatoj »La casoni«. Zrtvovat ćemo po 6 dolara (u međuvremenu je opet poskupilo) da se okupamo i operemo bar dio užasno prljave opreme prije povratka u Stari svijet. Uzalud!

Tu večer su teroristi Svijetlog puta (»Sendera Luminoso«) ponovo digli trafostanicu u

zrak i ostavili Limu u mraku. A kad nema struje, u Limi nema ni vode. Tako nema ni hotelske posteljine; spavamo na golim krevetima, u našim prljavim vrećama za spavanje, s naprtjačam pod glavama, baš kao pod andskim visovima. Jedemo hladne sendviče pod svjetlom svijetla u nekoj obližnjoj »botegi«. Na dnu ulice odjeknu pucnjevi i policijske sirene, na smrt prestrašen vlasnik gostionice brzo spušta željezni rolo: »Cabaleros, molim vas ostanite, sad će demonstranti ili pljačkaši, već ne znam tko je tko, sve će mi porazbijati i pokrasti. Ako vide gringose možda neće, ostanite — sve je besplatno za vas.« Izgleda, sada svi u Limi koji nešto posjeduju žive u paničnom strahu. Mi i tako nemamo kuda, ostajemo. Opet tišina na ulici, naš gostioničar čeka još pola sata i oprezno viri kroz prozorčić: »Sada možete van, muchas gracias senores!«

Kondicionirani svjež zrak u najvećem putničkom avionu današnjice nekako odiše mirisom Evrope. Videći nas u prilično jadnom izdanju, sa zapuštenim prljavim planinarskim rekvizitima i višednevnim bradama, besprijekorna »Air Franceova« stjuardesa dijeli nam smiješajući se trostruke količine osvježavajućih mokrih maramica. Okruženi smo sasvim drugačijim svijetom, stotinama elegantnih poslovnih ljudi što iz cijelog sjeverozapadnog dijela Latinske Amerike, jednom tjedno, s povoljnim ugovorima u aktovkama brzaju u razvijeni svijet da ih realiziraju.

Mi nemamo tih problema s papirima, koje već između aperitiva i užurbanih stjuardesa s prvim raskošnim tipiziranim interkontinentalnim obrokom, treba odmah proučiti.

Očarani vidikom u mislima letimo nad fantastičnim panoramama Kraljevskih, Istočnih, Zapadnih, Bijelih, Crnih i drugih Kordiljera. Alpamayo, Quitaray, Taullaray, Huascaran, Huandoy, okupani suncem bliješte pod nama u beskrajnu najdužeg planinskog lanca svijeta, ispresijecani tamnim gudurama, nad kolijevkama i zagonetkama jedne od najrazvijenijih starih civilizacija, izrasle na čudesnim visinama iznad 3000 metara. Letimo iznad povijesti Inka i okrutnih suprotnosti današnjeg svijeta Andi, što prijeteći neimaštinom, terorom i diktaturama razdiru ljude u još gotovo netaknutom prirodnom rudnom bogatstvu planina i amazonske prašume.

Nešto računam: u četrdeset dana, mijenjajući šest automobila, nekoliko taksija, tri kamiona, dva autobusa i jedan vlak, uz podosta pješčenja i planinarenja, jedva da smo prevalili dužinu samo jedne magistralne pješačke ceste, po kojoj su sa sjevera na jug carstva trkači-nosači stizali za dvadeset dana. Besmisao tehnološkog napretka ili...?

Uostalom, »zaraza« Andi je neizlječiva; morat ćemo se jednom opet vratiti u taj toliko drugačiji svijet.

Konac

Smjena generacija

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Oblačine su se valjale, tumarale amo tamo kao pijanci koji su izgubili put. Magla se valjala oko nas, ljuļjala se, padala i opet dizala, motala se oko stijene, vukla se po zemlji kao kakav razderani pokrivač, dok je kiša neumorno padala, slijevala se niz krovove kuća, niz kamene zidove, niz kamene ograde. Ispod jednog stabla stajalo je nekoliko pokislih kokoši.

A mi? Mi smo uporno koracali naprijed. Danas je uspon »100 žena na Mosor«. Kroz kišnu zavjesu, kroz maglene krpe nazirale su se konture žena, planinara, koji su se uporno penjali gore na Mosor.

A Mosor? On nas je čekao prijeteći, šutke, miran, pokriven sivim kišnim oblačinama, magluštinom i kišom. Vjetar koji je puhao s juga imao je na trenutke kolebljiv pravac, tako da nam se u jednom času učinilo da će se pretvoriti u našu dragu čistu buriću. Ali uzalud! Jugo je bilo uporno, zujalo je oko naših ušiju, cvililo oko naših glava i gubilo se negdje u gudurama Mosora, a oblaci koji su tresli kišu gubili su se preko Mosora da bi se vraćali još gori, crniji, zloslutniji. Vukli su se oko nas kao prokletinja. U šumici na domak doma sjeli smo ispod jednog borovog drveta, zamotani u kabanice, da bi se Gange malko odmorio, jer se mala Maja počela kopirati na njegovim leđima, zahtijevajući da ide sama. Ali, mi smo vrlo dobro znali što će se desiti ako je pustimo samu: odšljapat će u prvu lokvu i zavaljati se kao prase.

Sjedili smo i gledali žene kako prolaze. Katkada bi protutnjao kakav dječarac, pa kakav planinar, ali većinom su išle žene. Ustali smo i nastavili put. Na nekim mjestima morali smo preskakivati potoke i potociće koji su se slijevali niz stijene i valjali preko staze. Pred samim domom bila je sveopca gužva, krkljanac, davež. Tamo ispod jednog stabla dijelio se topli čaj, a ispod ostalih stabala stisli se planinari koji su me podsjetili na one pokisle kokoši dolje u selu.

— Opet smo se našle — topli zagrljaj Vlaste iz Dubrovnika. — Kiša. Šteta što se ne ide na vrh.

— Što se može? Glavno je da smo tu. Moglo je biti i gore — rekoh.

— Hej stara, stigla si, Cigo moj dragi!... taj nadimak Cigo i barsunast glas Marije podsjetio me odmah na one divne dane kada smo kao jedna klapa šalabazali Mosorom i Kozjakom, obučeni u seljačke gumene opanke, s nekakvim torbuljcima na leđima u koje su nam brižne majke stavljale komad kruha, slanine, a katkad bi se našao i koji kolač.

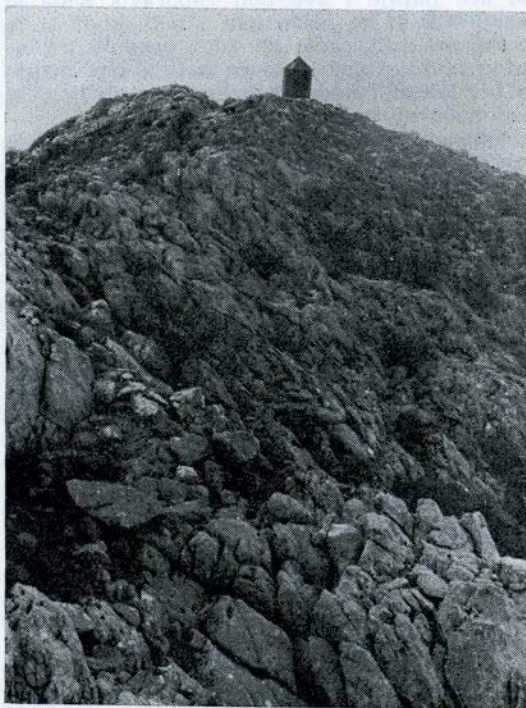
— Tužna je ova kiša — reče Marija. — Pa, kako si? Osijedila si dosta od prošlog puta. Što ćeš, sijedimo svi polako i starimo, polako ali sigurno i postajemo zgrbljeni sve više i

više. Eto, postajemo srednja generacija. Vidi Dražena tamo. Ozbiljan. Nema više onog obješenjačkog u njemu. Gledaj Sunka. Odavno je već djed. Pola su nas već djedovi i bake. Neki to nisu ni dočekali. Braco poginuo. Marija umrla. Zaga umrla. Vjera poginula u prometnoj nesreći. Boris? Sanja? I svi ostali, gdje su, što li je s njima? Jedino mi što smo ostali vjerni planini redovito se vidamo.

— Pola nas nema — reče Ana koja nam se pridružila u tom času. — Osipamo se pomalo. Mandića boli, Ivu stegao išijas...

— Maknimo se, nemojmo stajati tu — reče Marija izgubljeno, idemo tamo pored prozora, tamo nećemo nikome smetati.

— Ništa nam ne koristi da mislimo na to, na one kojih više nema, ali eto, nameće mi se kada vidim kako nas je sve manje i manje. Nas koji smo zajedno startali na ovu planinu — glas joj je odjednom zazvučao tako tužno i zamagljeno kao što su bila zamagljena stakla na koja smo se naslonile. I stajale smo tako nas tri naslonjene na stakla i polako prebirale po žicama prošlosti, vraćale se natrag, daleko natrag, daleko od ovih veselih i nasmijanih lica, osmijeha i pjesme. Mi bijasmo daleko,

Vickov stup na Mosoru

Foto: Dr. Z. Poljak

daleko iza ove kišne zavjese, daleko od ovog sadašnjeg vremena, negdje tamo na padinama Mosora, na stijenama Kozjaka, a pored nas moja mala sestra, blizanke Vjera i Vanja Rosić, njihov otac kome zahvaljujemo što smo i zavoljele ove kose Mosora. stijene Kozjaka i stekle prve pojmove o planini i planinarstvu o prirodi uopće. Učini mi se da sjedi tamo na stijeni i da ga čujem kako govori:

— E, djeco moja! Planinu treba voljeti, pa će ona voljeti i vas. Kada jednog dana odrastete i kada budete zreli ljudi i kada vam bude teško u životu, kada osjetite patnju i bol, samo krenite gore u visove, pa će patnja i bol biti manji i lakše ćete ih podnositi. Planina će vam dati snagu da izdržite sve patnje i sva stradanja koja će vam, htjeli vi ili ne, život sam nametnuti. Vidjet ćete kako će vam biti lakše kada se vratite s planine, jer ćete gore prikupiti snagu da izdržite i da se borite. Gore će vam izgledati sve drugačije, kao što uostalom sve i izgleda drugačije gore u vrhovima. Čak i oluja, kiša, grmljavina sasvim su drugačije nego u gradu. Na planini i sunce sasvim drugačije sija. Ovdje gore jeste onako kako jeste, a ne onako kako su ljudi stvorili i nametnuli. Planina nas uči da budemo u prvom redu ljudi, plemeniti, dobri, razumni. Onaj tko voli planinu ne može biti zao...

Zatresla sam glavom i slike je nestalo. Kiša je i dalje padala, kišne kapi su se slijevale niz stakla. Sada, poslije toliko godina, kada njege više nema, odavno je umro, vidim koliko je istine bilo u onim njegovim riječima: »i sve patnje i sve boli zaboraviš kada si gore i kada te nešto tišti i boli, kada ti je teško pri duši, samo idi, idi i opet idi u planinu i vidjet ćeš kako će patnja biti manja a bol lakša. I kada budeš najnesretniji, gore ćeš naći unutrašnji mir«.

One su pričale, pričale. Nisam im htjela ništa govoriti, niti objašnjavati, niti upadati u riječ. Iz njihova sam razgovora zapamtila ono što se ticalo naših zajedničkih prijatelja, poznanika. Svakako da su one dvije znale više od mene, jer ja sam odavno već bila otišla iz Splita i njihovi su mi glasovi ponovno oživljavali jednog po jednog poznanika. I kako bi one spomenule neko ime, tako bi se njegov lik pojavio, dok se konačno nije pojavila čitava skupina mladih veselih ljudi koji su se penjali uz Mosor, da bi onda jedan po jedan polako nestajao, gubio se, rasplinjavao u magli. Grupa se polako osipala dok ih nije ostalo još nekolicina, koji su eto, tu, pred našim očima, muvaju se. neki siede tamo za stolom pa pjevaju, neki tamo pišu kod vrata, neki se motaju po sali pa izvoljevaju zanovijevati, a neki dolje pod stablom pjevaju.

— Otišli su neki na put bez povratka, a i mi smo prošli dugi put, pa smo sada negdje pri kraju — reče Marija, kao da je pročitala moje misli. Pogledala sam je i zagrlila.

— Da, finili su Mare bali — rekoh.

— A, nije sve tako crno. Još ćemo se mi naći po planinama — reče Anka.

— Nadajmo se — rekosmo Marija i ja u jedan glas.

— Idemo, idemo iz doma, dolaze novi planinari, mokri i pokisli — vikao je jedan glas.

Trgle smo se, počela sam se pakovati i tražiti gdje su moji Zadrani. Zagrlile smo se sve tri na rastanku i obećale da ćemo se iduće godine opet tu naci, pobjeći, ako bude lijepo vrijeme, uspeti se na kakvu stijenu pa se iščakulati do mile volje.

Vani, na kiši neki je novinar ganjao malu Maju ne bi li je slikao, a ona mu je gurala kišobran pod nos, tako da mu to nije uspjelo. Na povratku su nailazile nove skupine planinara. Nailazi stari Mustafa iz Sarajeva. Opet zagrljaj i topla suza u njegovu staračkom oku. Zagrljaj prekida nečiji grubi glas: »Mičite se s puta. Nailazi kolona!«

— Zbogom Mustafa! Vidimo se negdje u visovima, na kakvom sletu — rekoh.

— Selam alejkum! — viče stari Mustafa i nestaje iza kišne zavjese.

Gledam za njim i mislim: i on se nalazi u posljednjem vlaku.

— Zdravo Zadrani, vidimo se na Paklenici — dovikuju Šibenčani.

— Zdravi bili, prijatelji moji? — vičem za njima.

Za njima idu moji Makarani, pa se smiju:

— Nema one doktorice, ni njenih kolača s Biokova — jedan će Makarantin.

— Bit će, bit će — viče drugi.

Iz doma se još uvijek čuje pjesma, naša dalmatinska, pomalo tužna. I ta pjesma, i ovi susreti, i ona sjećanja, i ove kišne kapi koje su se slijevale niz moje naočali tako da nisam ništa vidjela, i ovi rastanci, sve je to pridonijelo da sam se osjećala nekako tužno spuštajući se niz padine Mosora prema Sitnom Donjem. Iz obližnje krčme dopirala je pjesma žena koje su se ili vratile s Mosora ili se uopće nisu penjale. U krčmi opet pozdravi, veseli, prijateljski, topli zagrljaji.

Mala Maja još je jedanput pokušala da se dočepa vode, što joj je zapravo i uspjelo, jer dok je Gange spremao prtljag u prtljažnik, ona je kliznula u prvu lokvu i onda se dostojanstveno ušetala u auto mokra kao koš.

Gange je vozio polako. Šutjeli smo. Maja je nešto pjevušila za svoju dušu. A kada smo bili blizu Stobreča, kiša je prestala i počelo se pokazivati sunce.

Poslije podne, kada smo odlazili iz Splita, nebo je bilo plavo, vedro, bez ijednog oblaka, a kamene kose Mosora bijahu čiste, samo se negdje tamo na vrhu nasadio jedan maleni bijeli pahuljati oblacić, naherio se poput ščerića na glavi kakvog mangupa, kao da nam se ruga.

— Eh, Mosore, Mosore, pakosnice, zlobnice stari, prokletinjo — povikah ojađeno, dok je mala Maja pljeskala ručicama i vriskala: »... kletinjo, kletinjo«.

Planinarsko bratstvo prije šezdeset godina

U povodu 60. obljetnice osnivanja Planinarskog saveza Jugoslavije

Za razliku od sportskih organizacija, čija se djelatnost — hoće li to ili neće tko priznati — osniva ponajviše na rivalstvu, naše planinarske organizacije otkad pamtimo teže univerzalnom drugarstvu svih planinara. Za nas planinare »bratstvo i jedinstvo« nisu puka fraza niti novitet našega vremena. Uoči osnivanja Planinarskog saveza Jugoslavije organiziran je 19—20. srpnja 1925. »Planinarski dan na Triglavu« koji je bio prava manifestacija planinarskog drugarstva. O tom događaju uvelike su izvještavali dnevni listovi u superlativima. Danas slične planinarske akcije prolaze gotovo nezapaženo u sredstvima javnog informiranja, vjerojatno zato što su postale toliko uobičajene i same po sebi razumljive da se odavna više ne smatraju senzacijom koja bi bila žurnalistički atraktivna. U naše vrijeme, kada je često pozadina raznih grana ljudske djelatnosti rivalstvo, prestiž, pa i mržnja, mi planinari možemo s ponosom isticati da smo odavna prednjačili tradicionalnom snošljivošću, tolerancijom i drugarstvom. Kao dokument za tu tvrdnju neka posluži članak koji je pod naslovom »Proslava planinarskog dana na Triglavu« objavio zagrebački dnevnik »Jutarnji list« 24. srpnja 1925. godine. Na članak nas je upozorio i poslao nam njegov prijepis istraživač planinarske prošlosti Jakob Kopic, poznat našim čitaocima po svojim prilogima povijesne građe. Iako je članak pisan pomalo nazdravičarski i za današnje pojmove naivno, on će vrlo dobro ilustrirati entuzijazam kojim su naši preci razvijali, kako su to tada nazivali — »bratsko planinarstvo«. Mjesec i pol nakon toga, dana 6. rujna 1925, osnovan je na Plitvičkim jezerima Savez planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije. Prema tome, njegov nasljednik, današnji Planinarski savez Jugoslavije, slavi ove godine 60. obljetnicu osnutka. Ovim prilogom »Naše planine« obilježavaju taj jubilej, kako ne bi prošao nezapaženo i pao u zaborav.

Urednik

Na 19. i 20. srpnja 1925. g. poduzeli su hrvatski, slovenski i srpski planinari zajednički izlet na Triglav, da proslave tako zvani planinarski dan na toj našoj najvišoj i najveličanstvenijoj gori, simbolu naše narodne jakosti i ponosa, gdje im je omogućeno da se u lijepim planinskim kućama sastanu, proborave i prenoće. Došli su u velikom broju da manifestiraju zajedničku planinarsku ideju, sastali su se, ne da održe oficijelni kongres i stvaraju rezolucije, već iz čiste ljubavi za planine, prirodne ljepote i uspone na visoke gore. Došli su od svoje volje da se međusobno upoznaju, izmijene misli i želje, kako bi što bolje poradili u zajedničkoj propagandi planinarstva i njegovoj kulturnoj vrijednosti, da ono postane moćan faktor u narodnoj privredi naše države. U međusobnom ličnom upoznavanju planinara iz najudaljenijih krajeva, bila je u njih jedinstvena svijest, da samo na osnovi vlastite snage i pouzdanja u sebe mogu da porade na kulturnim ciljevima planinarstva, na njegovim velikim prednostima i plemenitim svrhama u narodu.

Vrijeme je oba dana poslužilo kao rijetko u Alpama. Jutra su bila čista i vedra, sunce kroz dan živo palilo i dizalo danju s gorskih snježista obične pojave magle, koje su se nad

gorama kupile i opet rasplinule, dok su noći bile vedre i nebo posuto bezbrojem zvjezdica, što su se sa tih gorskih visina činile oku tako blize i sjajne. Još u petak na večer pošle su manje skupine hrvatskih planinara vlakom do Mojstrane, dočim ih je veliki dio otišao u subotu u podne. U Ljubljani na kolodvoru dočekao ih je predsjednik Slovenskog planinskog društva dr. Tomiņšek, srdačno ih pozdravio i rekao, da je ekonomski odbor društva pripremio u triglavskim kućama sve najbolje, kako bi boravak planinarima u njima bio što ugodniji i opskrba dostatna. U vlak od Ljubljane do Mojstrane ulazili su slovenački planinari, pa je nastalo međusobno upoznavanje i radosno raspoloženje. U Jesenicama dočekali su hrvatske planinare članovi slovenskog turističkog kluba »Skala« i pozvali da nisu stigli ranijim vlakom, pred koji su došli pod barjakom. Međutim je ta grupa skalasa otišla naprijed do Aljaževog doma, dok su ostali članovi kluba dočekali goste u Mojstrani, te ih pratili na usponima na Triglav. Još iste večeri odilazili su zajedno hrvatski i slovenski planinari raznim putevima na Triglav, da stignu za izlaza sunca na vrh, gdje su ih dočekali oni koji su dan ranije otišli, dočim su oni, koji su noćili u Moj-

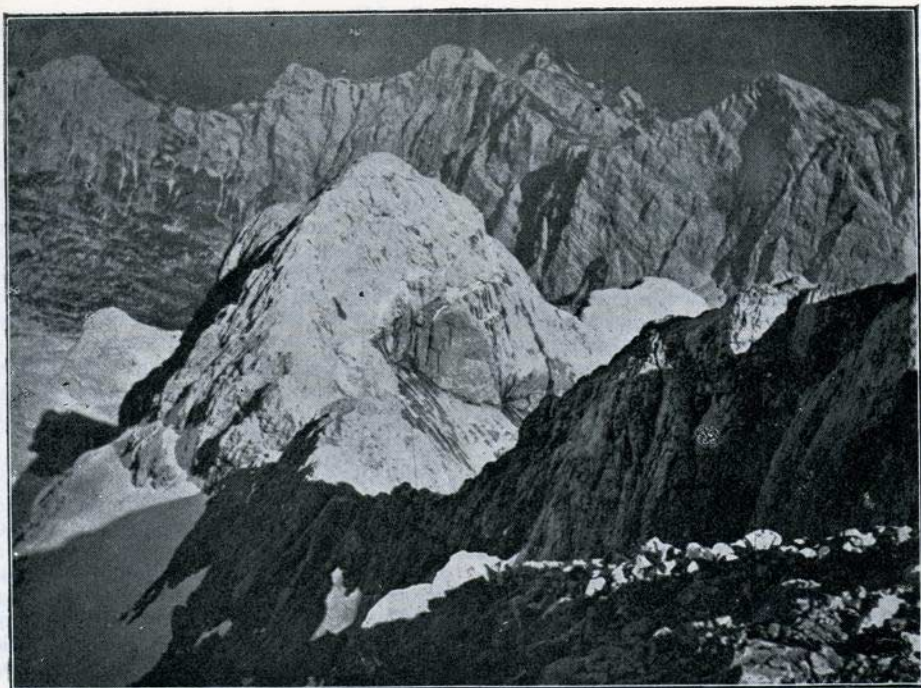
strani i Aljaževom domu, rano u jutro otišli dolinom Vrata i Kot kroz puteve »Prag« i »Tominšek«. Nekolicina pošla je napornijim Bambergovim putem, a samo trojica poduzela su najteži i najsmioniji put preko sjeverne triglavske stijene. Dok su planinari u nedjelju u jutro imali s vrha Triglava dalek i prekrasan vidik kraj čistoga neba, dotle su oni koji su se još uspinjali raznim putevima uživali u prizorima alpskoga žara visoke gore na vrhovima triglavskih gorostasa Škrlatice, Stenara, Cmira, Rjavine, pa na samom Velikom i Malom Triglavu. Rano u zoru uspjela se na vrh Triglava skupina oko pedeset planinara, Slovenaca, Hrvata i Srba, gdje su na samom Aljaževom stupu izvjesili članovi Skale barjak. Kroz čitavi dan u manjim i većim skupinama dolazili su planinari raznim putevima do triglavskih kuća. Putem se dozivali, pozdravljali i pjevali, veselj u pjesmi nije bilo kraja ni konca. U dolini Vrata pod samom sjevernom triglavskom stijenom, gdje su se unesrećila dva mlada slovenska planinara Topolovec i dr Jug, položili su hrvatski planinari vijence, a spomen-slovo održao je Dragan Kosak. Isto tako položili su vijenac pod ploču Antona Lenarčiča, koga je usmrtila kamena lavina u dolini Kot. Tu je izrekao dr. Vladimir Čupović govor u spomen unesrećenom drugu, koji se je prisutnih duboko dojmio. Pozvao drugove, da mu kliknu slava. Slovenački planinar i tajnik Skale Pardupski zahvalio je na toplim riječima, što ih je u spomen unesrećenog druga izrekao Čupović.

Još u subotu u noći okupio se u Triglavskom domu na Kredarici oveći broj planinara iz Zagreba, te Slovenaca i Srba, koje je srdačno pozdravio hrvatski planinar Franjo Čolnik i predsjednik mariborske podružnice dr Senjor, a veselo raspoloženje podržavao je izvrсни zbor mandolinista članova »Sljemena«, podružnice HPD iz Zagreba. U nedjelju poslije podne stizavale su na Triglavski dom na Kredarici posljednje skupine planinara koji su, uslijed još uvijek visokog snijega između Staničeve kuće i Kredarice, nešto usporili svoje uspone, pa se je oko četiri sata poslije podne u samoj kući kao i oko nje skupilo mnogo planinara. Uz članove Slovenskog planinskog društva, te kluba »Skale« bili su ondje odlični slovenski planinari i odbornici kao Makso Hrovatin, dr. Tominšek ml., dr. Senjor predsjednik mariborske podružnice, Pardupski tajnik »Skale«, članovi Srpskog planinskog društva s Vasilijem Gajićem, članovi »Fruške Gore« iz Novog Sada sa d-rom Kiukom i Pavlom Ružičkom, te veliki broj hrvatskih planinara i planinki, a bilo je desetak članova đaka Srijemaca. Planinska kuća bila je iskićena zelenilom i barjacima, te napisima planinarskih pozdrava i rečenica. I ostale dvije triglavske kuće, Staničeva i Aleksandrova, bile su prepune učesnika. U svim tim kućama vladalo je veselo raspoloženje, živahna zabava, te se izmjenice pjevale slovenske i hrvatske pjesme. Kad su stigle na Kredaricu zadnje skupine planinara, koje su došle kroz Vrata i Kot, pozdravio je u

ime hrvatskih planinara predsjednik podružnice HPD »Sljeme« Vjekoslav Cvetišić slovenske, hrvatske i srpske planinare, koji su prihvatili tolikim oduševljenjem prijedlog da se upriliči u jednome domu zajednički izlet planinara na najvišu i najljepšu našu goru, na sam visoki Triglav, da se u planinskim kućama pod samim njegovim vrhom sastanu, međusobno upoznaju, izmijene misli, te da se u zajedničkoj pjesmi, radosti i oduševljenju nadive krasotama ovih uzvišenih gora u bajnome carstvu zlatorogovju. Zahvalio je braći Slovincima na gostoljubivosti koju iskazuju hrvatskim planinarima u svojim kućama, i srpskim planinarima što su se usuprot daljine puta odazvali pozivu da pokažu svoju ljubav za planinarstvo i za Triglav. Taj dan neka bude dan sloge svih planinara i manifestacija planinarske ideje. U ime Slovenaca zahvalio se dr. Tominšek, naglasivši, da su njihovi planinarski domovi uvijek otvoreni dragoj braći Hrvatima i Srbima, koje srdačno pozdravlja dobrodošlicom.

Na to je uzeo riječ dr. Vladimir Čupović i u ime hrvatskog planinarstva pozdravio učesnike planinarskih društava, govorio o planinarstvu, njegovoj socijalnoj i uzgojnoj vrijednosti, koje čini čovjeka otpornim, samostalnim, slobodnim i plemenitim, približuje ga sve više prirodi i svome narodu. Pozdravlja Triglav kao simbol narodne veličine i snage, na čijem je vrhu granica druge države, a koji je vazda bio bedem u borbi protiv nartljivosti germanstva. Apelira da svi složno, bratski i iskreno porade na procvatu planinarske ideje, da planinarstvo bude svima nama na diku i ponos. Spominje da imade dosta nerazumijevanja za naš pokret, te da bi trebalo nesuglasice iskreno i otvoreno izravnati, a država morala bi taj pokret moralno i materijalno poduprijeti. Zahvaljuje planinarima iz Slovenije i Srbije što su se odazvali pozivu »Sljemena« i pozdravlja ih planinarskim pozdravom. Njegovom govoru dugo se povlađivalo, a zbor mandolinista odsvirao je sve tri narodne himne. Na to su se neki planinari popeli na Triglav, akoprem se oko njegova vrha hvatala magla, pa su tek na časove imali nedaleki izgled na obližnje Bohinjsko gorje. Pošlo bi ih pod večer još mnogo više na vrh, da nije među planinarima na Kredarici nastala velika zabrinutost za onu trojicu, koji su toga dana plazili po strmoj i vratolomnoj sjevernoj triglavskoj stijeni od tisuću metara visine. Naročito je kod hrvatskih planinara zavladao uznemirenje za tajnika »Sljemena« D. Jakšića koji je, da proslavi hrvatsko planinarstvo na taj planinarski dan i s najsmjelije sportske strane, u društvu dvojice slovenačkih drugova Hudnika i Marteljanca, članova kluba »Skale«, poduzeo uspon po strmoj triglavskoj stijeni. Tura je bila vrlo naporna i vratolomna. Bili su na stijeni 14 sati, pa pošto nije bilo od njih nikakva glasa, pošli su poznati penjači te stijene dr. Tominšek i braća Čop s užetom i pomagali-ma njima u susret. Međutim su se oni javili, sretno izašli na ledenik i preplazili najteže

Vjekoslav Cvetišić (1881—1959), predstavnik zagrebačke podružnice HPD-a na Planinarskom danu na Triglavu, snimio je pri jednome svom usponu na Triglav Tominšekovim putem ovu fotografiju Skrlatice i objavio je u časopisu »Hrvatski planinar« 1922. godine. Zahvaljujući tadašnjem dobrom običaju članova HPD-a, cinčani kliše slike konzerviran je vazelinom i omotom te tako sačuvan do danas. Nakon 63 godine — čitavoga jednog ljudskog vijeka — koristimo se klišeotekom HPD-a koju je naslijedio Planinarski savez Hrvatske i ponovno objavljujemo ovu fotografiju kao povijesni dokument. Cvetišić je bio predsjednik »Sljemena«, planinarskoj javnosti poznat kao vrstan fotograf i pisac četiri sveska lirskih putopisa »Sa planina i gora« (1925—1933). Njegov romantičarski pogled na planinarstvo dobro mogu ilustrirati riječi u pozdravnom govoru slovenskim planinarima (na idućoj stranici).

Urednik

partije na stijeni i za sumraka prispjeli na Kredaricu dočekani velikim ovacijama.

Na večer bila je u svim triglavskim kućama veselica, koja je potrajala dugo u noć. Na Kredarici bio je domaćin Kosak, pa su se izmjenjivali govori, pjevale pjesme i svirao zbor mandolinista. Svugdje je bilo raspoloženje izvrsno, srdačno i oduševljenje planinara veliko. Ono se osobito isticalo u ovacijama, koje su davali kod krasnih i veličanstvenih prizora, koji se u tim visokim gorama još nisu vidjeli. Bilo je to u crnoj noći, kada se pred svim trim kućama palio vatromet i slale visoko u zrak rakete, koje su bajloslovno rasvjetljavale Triglav i njegove orijaše u svim bojama. Ta rasvjeta, koja je dosta dugo potrajala, vidila se daleko iz raznih mjesta u Bohinjskoj dolini.

U ponedjeljak rano u zoru silazili su planinari sa Triglava raznim putevima kroz Voje, Uskovnicu, Srednju Vas i Sedam triglav-

skih jezera prema Bohinjskom jezeru, da se sastanu kod Zlatoroga. Stizavali su u većim i manjim skupinama oko podne. U to doba provezao se je u dvorskom autu do Zlatoroga kralj i kraljica, koga su planinari pozdravili srdačnim ovacijama. U Zlatorog prispio je još prije podne nestor slovenačkih planinara, otac Triglava, župnik Jakob Aljaž iz Mojsstrane. Došli su i »Skalaši« pod svojim barjakom i mnogi drugi planinari, koji nisu bili na Triglavu, a došli su da kod Zlatoroga proslave današnji dan.

Tu je pozdravio planinare član središnjeg odbora Slovenskog planinskog društva u Ljubljani Makso Hrovatin i naglasio kako su oni imali ovih dana prilike vidjeti, kolikim žrtvama i trudom su podignute kuće u triglavskom gorju. Nada se da će i država pridonijeti planinarstvu jer društva nisu više u mogućnosti da pridonese tolike žrtve, a dužnost im je da posvete sav svoj rad planina-

ma i da učine pristupnim sve prirodne ljepote. Pozdravlja članove planinarskih društava, koji su se u tako velikom broju odazvali na današnji dan, te želi planinarstvu bolje časove. Pozdravlja nestora slovenačkih planinara župnika Aljaža, koji je pred tjedan dana proslavio svoju osamdesetgodišnjicu, te čil i zdrav pošao pješke kroz Vrata do Aljaževog doma. Na te riječi uz burno klicanje podižu planinari Aljaža na ramena, koji im zahvaljuje na pozdravima.

Uzima riječ sam Aljaž i govori o povijesti Triglava, kojega je otrgao iz njemačkih ruku. Imao je duge i teške borbe, jer ga svojedobno nije razumjela i nije htjela poduprijeti inteligencija. Sabirao je krunu po krunu za planinarstvo i procvat Triglava, oslobodio ga od njemačkih presizanja i spasio ga Slaventstvu. Zahvaljuje Hrvatini i pokazuje na njega da je on onaj junak i zaslužni muž, koji je za vrijeme prevrata u zadnji čas zaplijenio sve njemačke kuće. Zahvaljuje lijevim riječima Zagrepčanima, koji su ga prošle godine tako srdačno dočekali na planinarskom kongresu i kliče živilo hrvatsko planinarstvo! Poslije njega uzima riječ Cvetišić, ističe zasluge planinara i domoljuba Aljaža za Triglav i veliki požrtvovni rad Slovenskoga planinskoga društva, koje je ove visoke gore privedo kulturi. Pozivlje hrvatske planinare da se ugledaju u slovenačke i vidit će kako samo planinarska jakost i sloga čuva najsigurnije naše planinarske ideale, što ih sa visokih gora, gdje carstvuje čistoća misli i ljubav za ljepotom, donosimo u dolinu i usađujemo u druga srca, uvijek svjesni svoje dužnosti spram ljudskog srca, naroda i ljubavi za svoju lijepu domovinu. Pozivlje slovenske i srpske planinare u hrvatske gore, koje obiluju čuvenim prirodnim ljepotama, da i kod nas prožive takav planinarski dan i ako nemamo tako visokih gora i krasnih planinskih kuća, imademo jezera i more i naša otvorena bratska srca, da im vratimo gostoljubivost i milo za drago. Dr. Senjor, predsjednik mariborske podružnice, pozdravlja Hrvate koji dolaze u Pohorje i osobito hvali podružnicu HPD Sljeme, koja tako lijepo upriličuje planinske izlete i po hrvatskim i po slovenačkim gorama i time podržava planinarsku vezu među obim planinarskim društvima. Na to su se redali ostali govornici, pa je u ime Sljemena zahvalio dr. Čupović, koji je istakao velikom pohvalom agilan, uzoran i vrijedan rad kluba »Skale«, čiji su članovi usuprot toga što otvaraju kuću na Jalovcu, došli u tolikom broju na planinarski dan. Apelira na sve planinare, da oni sami odlučuju o svojoj sudbini i da se ne obaziru na one koji ne shvaćaju planinarstvo, koji znadu za pločnik u zabitnoj ulici, a ne znaju za gore, poziva ih da ljube svoju otadžbinu i svoj narod. Uzima

opet riječ Aljaž i veli da su se ovih dana dva odlična Slovenca, Janko Mlakar i kapelan Zor, popeli na Mont Blanc i sretno se vratili, pozdravlja sva tri Tominška kao vrlo zaslužna za slovensko planinarstvo. Sve odlične ove planinare neka bog poživi! Uz pratnju zbora mandolinista planinari otpjevaše sve tri himne. Poslije je uzeo riječ jedan član »Skale«, koji preporuča planinarstvo ljubavi i potpori, pozdravlja učesnike današnjeg dana. Iza njega uzima riječ predstavnik Srpskog planinarstva, te u ime »Fruške Gore« iz Novog Sada žali član Nikić, što se nije moglo više članova odazvati, jer su zaprečeni svojim zvanjima, no u duhu su s nama.

Na Zlatorog prispjelo je više pozdravnih brzojava, tako od Srpskog planinskog društva iz Beograda, iz Tuzle, iz Bosne, od članova Hrv. planinarskog društva, podružnice »Sljeme«. Odlični srpski planinar i istraživač Velebita dr. Radivoj Simonović piše ovo: Na sastanak planinarski kod Zlatoroga na Bohinjsko jezero ne mogu doći, jer sam rob Galiot na lancu vezan. Vrlo rado bih došao, ali ne mogu. Podružnica HPD Velebit na Sušaku i Visočica u Gospiću pozdravlja sastanak na Triglavu i žale što ne mogu radi kratkoće vremena prisustvovati i jer ponedjeljak nije praznik. »Visočica« piše, da se može samo u duhu pridružiti izletu, šalje srdačne i bratske pozdrave i želi da ideja uspije. Turističko društvo »Prijatelj prirode« u Sarajevu i Zagrebu pridružilo bi se izletu, da nije za svoje članove već prije odredilo izlet na Triglav početkom kolovoza. Pozdravljaju taj veliki planinarski dan i žele najbolji uspjeh.

Sastanak i veselica kod Zlatoroga započela je u najboljem raspoloženju i srdačnosti planinara, ali nije mogla da se nastavi i razvije, jer su učesnici morali oko 5 sati po podne da pođu na vlak na udaljenu stanicu Bohinjsku Bistricu, kamo su se odvezli u nekoliko velikih automobila, praveći putem ovacije sijedome Aljažu, s kojim su se na kolodvoru srdačno izrukovali i oprostili.

Tako je u ponedjeljak po podne zaključen taj planinarski dan u najboljem raspoloženju i zajedničkoj slozi svih planinara u državi, koji su izjavili želju da se takav upriličuje češće, a rado će se odazvati i braći Hrvatima i doći u rujnu na Plitvička jezera povodom sastanka delegata planinskih društava.

Hrvatski planinari, koji su sudjelovali na planinarskom danu na Triglavu, sretno su se povratili kući ojačani snagom, podmlađenim srcem i širokim shvaćanjem životnih odnosa i dužnosti planinarstva u našem narodu, gdje treba da bratsko planinarstvo zadobije životnu snagu, da oplemenjuje ljude i društvo i da postane važan faktor u prirodnom životu naroda i države.

Uspon na Zečjak u Velebitu

DANIJEL VUKUŠIĆ
JABLANAC

Put za Zečjak, sve do raseljavanja žitelja telja, bio je dobro ugažen i prohodan čak i za tovarnu stoku, jer su ga Bileni koristili za dopremu sijena što ga kosiše na čistinama Zečjaka. Raseljavanjem žitelja put je iz godine u godinu sve više zarastao u šikaru, klekovinu planinskog bora, te je posljednjih godina toliko zarastao da je na pojedinim dionicama skoro neprohodan.

Kako se češće uspinjemo na Zečjak, dogovorimo se susjed Juko, prof. Antunac i ja da se popnemo na vrh, te dašput promo i prosijječemo grmlje i klekovinu po putu koliko to pri jednom izletu možemo učiniti.

Lijepog srpanjskog jutra spremimo naprtnjače s hranom i piće, l sjekire u ruke i uputimo se Premužićevom stazom do perivoja kod Bilenskog Mireva. Od prijevoja skrećemo ulijevo preko čistine prema istoku do šume Odmah po ulasku u šumu, smo počeli sa sječom šikare i granja koja zarastose putem, priječeći prolaz do prvog prijevoja kod Bilen-glavice. Kroz duboku šumu iznad Barčević Mireva put je još uvijek lijep, mekan i uglavnom odlično prohodan, izuzevši poneko suho drvo što je palo sa stabla, no to smo usput očistili. Nadomak čistine pod prvim vrhom Zečjaka, još smo obavili neka manja čišćenja. Izašavša na čistinu prvoga, vrha, sjednemo da malo predahnemo, a potom skrećemo južno, hrptom vihora, nastavljaajući sa prosijecanjem. Hrptom, sva tri vrha do kote Zečjak, čistine su prošarane klekovinom planinskog bora i krzljave bukovke šume, ali su putem toliko zarasle da smo se teško probijali, i još teže obavljali sječu. U ovom spletu klekovine ne bi se mogao snaći nitko tko od prije nije poznavao ove puteve. Na jednom dijelu puta isprijechila nam se krzljava ali gusta šuma bukovine, koja na tim visinama, zbog vjetra i hladnoće, ne raste više od jednog do dva, a najviše četiri metra, te naprosto puzi po zemlji poput klekovine. Takav je gustiš skoro neprohodan. Tu smo se zaista dobro narodili, jer je trebalo prosjeći oko stotinu metara gustiša. Stoga smo radili od jedne i druge strane, dok se ne spojimo, Juko se s mukom provukao kroz gustiš i prosijecao od juga, a nas dvojica prema njemu. Antunac, nevjest takvu poslu, mlatio je po grmu kao da plaši muhe. Ubrzo je zatupio sjekiru udarajući i po kamenju, nabio je i krvave žuljeve na rukama. Potom je na dijelu prosjećenog puta sjeo na zemlju u hlad i sjedeći nasumce mlatarao po tankim stabalcima, ali se od njih sjekira odbijala kao od opruga. Po završetku ove dionice nastavimo sa čišćenjem i prosijecanjem dalje do drugog travnatog vrha nadomak kote i najvišeg vrha Zečjaka (1623 m).

Domogavši se drugog vrha, posve umorni, a uz to gladni i žedni, sjeli smo na tepih mekane trave, izvadili jelo i piće iz naprtnjaca i bogato založili.

Unatoč ljetnoj pripeci, koja se u dolinama u zavjetrini teže podnosi, ovdje je na ovim visinama bilo ugodno ljeskariti na mekom prostiraču trave i na suncu, jer je s istoka pir-kao lagani vjetrić, tiho šapćući i povijajući travu, cvijeće i lišće na krzljavim grmljama oko nas. Zečjak je na vrhovima kao i ponekim docima, te na proplancima, prekriven bogatom travom, dok su mu padine obrasle gustom šumom bukve i smreke. Ponegdje prema vrhovima prevladava klekovina planinskog bora. Sa Zečjaka su otvoreni divni vidici na sve strane, tako da čovjek ne zna kamo bi dalje upirao svoje poglede. Na zapadu beskrajno more s otocima. Na sjeveru se vide brojni vrhovi od Alančića do Zavižana i Malog Rajinca, te prema sjeverozapadu Učka, Kvarner i otoci sjevernog Jadrana. Na jugu se naziru vrhovi južnog Velebita, te otoci i obala do Zadra, dok se na istoku prema Leci vide Goljak, Kozjak, Tadijevac, Javornik i drugi daleko u dubinu Like i dalje u nedogled.

Dalje je put prema vrhu bio prilično prohodan pa zaključismo da je glavno učinjeno. Antunac uzme crvenu boju i na vidljivom povećem kamenu napiše: Zečjak je onaj najviši vrh što stoji južno — i strelicom označi smjer, a po završnom se poslu našali: »Planinari će znati da su ovdje radili i Dalmatinci«.

Visina, ljepota i vidik sa Zečjaka toliko su nas obuzeli, da smo šutke sjedili kao prikovanj za zemlju. Juko je dulje šutio upirući sjetne poglede u daljinu, a potom tugaljivo kao za sebe promrsio: »Slijedeću bih noć najrađe proveo uz vatru u nekoj od ovih travnatih dolina ili na proplanku. Znam da na vrhu ne bih mogao zbog hladnoće, jer ovdje u noći često pada do nule«. Okrenem se prema njemu: »I moja je neobuzdana želja da koju noć provedem u ovoj lijepoj divljini i tišini, uz miris dima i pucketanje vatre«.

Poslije duljeg odmaranja ustajemo, spremamo naprtnjače i vraćamo se istim putem, usput obavljajući markaciju po kojoj planinari i bez većeg iskustva mogu sa sigurnošću krenuti na izlet za Zečjak. Pred večer smo bili kod svojih nastambi, zadovoljni, ali ne i umorni, već pripravnj da obavimo i ine poslove, kojih uvijek ima na pretek. Na ovim visinama i svježem zraku, umor ubrzo nestaje, stoga se nismo žalili na umor, jer smo proveli ugodan dan koji će nam ostati u sjećanju. Nitko neće požaliti ako se popne na Zečjak. To je lak uspon, tim više što strminama do vrha put vodi kroz šumu i hladovinu.

35 godina PD »Kuna gora« u Pregradi

U Pregradi, na krajnjem sjeverozapadu Hrvatske, podno strme Kuna-gore (520 m), jedne od izrazitijih »gora« u Kostelskom gorju, što se proteže od Zreзовice na istoku pa do Cesargradske gore na zapadu, osnovano je 16. 4. 1950. PD »Kuna gora«.

Svoj 35-godišnji jubilej, pregradski su planinari ove godine obilježili tri puta. Pohod na vrh Kuna-gore uz svečanu sjednicu i Susret planinara povodom Dana društva održan je 20. travnja. Otvorenju Susreta ispred zgrade Skupštine općine, uz mještane, predstavnike Općine, pregradske planinare, prisustvovali su i planinari iz PD »Sloga« Rogatec, »Zagreb-Matica«, »INA-OKI« iz Zagreba i »Železna gora« iz Čakovca. Himnama, planinarskom koračnicom, prigodnim popjevkama mješovitog zbora uz pratnju tamburaškog orkestra KUD-a »Edo Leskovar« iz Pregrade, te pozdravnim govorima, započelo je obilježavanje jubileja. Na pohodu do vrha Kuna-gore, koji je uslijedio po otvorenju Susreta, sudjelovalo je pedesetak planinara, većinom omladine. Veteran pregradskog planinarstva Juraj Kantoci govorio je okupljenim planinarima na vrhu, o osnutku i radu društva. Potom su krenuli do doma, gdje je održana svečana sjednica. Prisdjećajući se u referatu osnivanja i razvoja društva, predsjednik Ivan Kantoci naglasio je potrebu prenašanja planinarskih iskustava i uvođenja mladih u planinarstvo. Prisutnim članovima prvog Upravnog odbora, Gorup Ivanu, Kantoci Mileni, Gorup Josipu i Peer Franji, podi-

jeljeni su znakovi priznanja, a osim njih priznanja su primili za svoj dugogodišnji aktivan rad Juraj i Ljubica Kantoci, Stjepan i Ivka Storjak, Ivan i Danica Kuster te nekoliko radnih organizacija i ustanova s područja Općine u znak priznanja za sudjelovanje u razvoju društva. Prisutnima su se obratili u ime Skupštine Općine Pregrada, tajnik SSRNH Pregrada Marijan Ban, u ime PSH, tajnik Nikola Aleksić, te predstavnici društava prisutnih na proslavi. PD »Sloga« iz Rogaca poklonilo je tom prilikom slavljenu rukom izrađen, drveni zidni sat. Nakon sjednice i zajedničkog ručka, uslijedilo je drugarsko planinarsko druženje uz veselo raspoloženje.

Da bi svoj jubilej proslavili i s mještanima Općine, u suradnji s Općinskim sindikalnim vijećem, organizirana je tim povodom proslava 1. svibnja na Kuna-gori, na kojoj se okupio velik broj građana.

Treći događaj pobudio je također neočekivan interes mještana i planinara Pregrade. U prostorijama knjižnice i čitaonice u Pregradi postavljena je krajem lipnja dokumentarna izložba o proteklih 35 godina. Bez obzira na velik broj posjetilaca prilikom otvorenja i trajanja izložbe, i za samo društvo bio je to izuzetno vrijedan događaj. U toj svojoj 35. godini društvo je dobilo i vrijedno priznanje — diplomu Zajednice općina Zagreb — za razvoj sporta u grani planinarstva.

Ivan Kantoci

Orijentacijski sport

U VIROVITICI ODRŽAN IV. KUP JUGOSLAVIJE U ORIJENTACIJI 14—16. LIPNJA 1985.

Ovogodišnji IV Kup Jugoslavije u orijentaciji održan je na padinama Bilogore, u neposrednoj blizini Virovitice. Vredni članovi Sekcije za orijentacioni sport PD »Papuk« uložili su mnogo truda da što bolje organiziraju dvodnevno takmičenje, u čemu su potpuno uspjeli. Sve je bilo na visokom nivou, počevši od prijema takmičara, preko izvršne karte, do dobro koncipiranih staza i korektno postavljanih kontrolnih tačaka. Takmičenje je održano na terenima Ribnjaka — Dugo-račka kosa, na karti 1:10.000 sa ekvidistancom od 5 metara, izrađenoj po normama IOF-a, odštampanoj u maju 1985. Tri prvoplasirana takmičara u svakoj kategoriji dobili su medalje i diplome. Za takmičenje su se prijavila sledeća društva i klubovi:

1. OK »Beograd«, Novi Beograd
2. PD »PTT«, Beograd
3. PSD »21. maj«, Beograd
4. PSD »Josif Pančić«, Beograd
5. PSD »Avala«, Beograd
6. PSD »Jasenica«, Smed. Palanka
7. PSD »Javorak«, Paraćin
8. PSD »Z. Jovanović«, Valjevo
9. PSK »Hajduk«, Kula
10. OK »Neštin«, Neštin
11. OK »Novi Sad«, Novi Sad
12. PSK »Stražilovo«, Srem. Karlovci
13. OK »Šid«, Šid
14. PD »Idrija«, Idrija
15. PD »Lipa«, Sesvete
16. POK »Maksimir«, Zagreb
17. PD »Paklenica«, Zadar
18. PD »Kamenar«, Šibenik
19. PD »Sisak«, Sisak
20. PD PTT »Sljeme«, Zagreb
21. PD »Zabukovica«, Griže
22. PSD »Vešbit«, Zagreb
23. PD »Torpedo«, Rijeka
24. PD »Papuk«, Virovitica

Sve kategorije okupile su preko 218 takmičara. Najzanimljivije borbe su se vodile u najjačim seniorskim kategorijama. Treba posebno istaći Radu Gašparović iz OK »Beograd«, koja je ovom pobedom nastavila vladati u ženskoj orijentaciji kod nas, jer je osvojila četiri kupa, pa je time i najuspešniji učesnik kupova Jugoslavije. U muškoj konkurenciji Mile Stevanović, OK »Neštin« iz Neština, uspeo je da odbrani naslov pobjednika kupa osvojen prošle godine na Avali. Rezultati:

Z 35: 1. Gros, Sljeme, 2. Zatezalo, N. Sad, 3. Radović, J. Pančić.

Z 18 A: 1. Gašparović, Beograd, 2. Uroić, Maksimir, 3. Rupnik, Idrija, 4. Kralj, Vešbit.

Z 15 — 17: 1. Bogati, Papuk, 2. Avramović, Jesenica, 3. Križak, Sljeme.

Z 14: 1. Avramović, S. Jesenica, 2. Ganović, Avala, 3. Safarić, Papuk.

M 35: 1. Smerke, Maksimir, 2. Radojčić, J. Pančić, 3. Gros, Sljeme.

M 19 A: 1. Mile Stevanović, OK Neštin, 2. Ivko Marchiotti, POK Maksimir, 3. Rade Gašparović, OK Beograd, 4. Dućak, Novi Sad, 5. Stanković, Šid, 6. Milovanović, Jasenica, 7. Perić, Z. Jovanović, 8. Radojčić, N. Sad.

M 17 — 18: 1. Jovanović, Avala, 2. Radovanović, Javorak, 3. Herceg, Sljeme.

M 15 — 16: 1. Mihelčić, Maksimir, 2. Pranjkić, Maksimir, 3. Milić, Lipa.

M 14: 1. Janošević, Šid, 2. Groff, Idrija, 3. Vladisavljević, »21. maj«.

Na kraju treba istaći da je takmičenje imalo regularan tok, da je bilo mnogo više mladih od 10 do 18 godina oba pola i da je svake godine sve više orijentiraca i iz sredine gdje pojedinačna takmičenja nisu popularna. Zbog svojih sportskih rezultata okuplja sve veći broj učesnika. V kup sledeće godine organizuje Planinarski savez Vojvodine, nadamo se ako ne bolje od ovog a ono bar na ovogodišnjem nivou.

Rade Gašparović, Beograd

In memoriam

ZLATOMIR JURETIĆ (1901—1985)

Umro je u Zagrebu 16. lipnja, svega mjesec dana nakon što ga je Skupština PSH odlikovala svojim najvišim priznanjem, plaketom. Rodio se na Rijeci, po zanimanju je bio stručnjak za računovodstvo. Pedeset godina svog života posvetio je planinarstvu. Bio je član uprave HPD-a od 1936. član skijaške sekcije, Alpinističke sekcije od osnutka i njezin pročelnik, prvi nosilac naslova alpinist (1939), član PD Zagreb od osnutka, odbornik, omar na Puntijarki, član GSS od osnutka, pročelnik Komisije za markacije PSH itd. Planinarska organizacija sačuvat će mu trajan spomen.

Z. P.

RUDOLF JURIC (1921—1985)

Rudi je još kao mladić zavolio prirodu, a u okviru vojne nastave završio je skijaški i alpinistički kurs. Prilikom obnove PD »Bilo« u Koprivnici 1950. biran je u odbor i bio blagajnik. Zatim se uključio u rad Izviđačke organizacije, gdje je bio aktivan sve do smrti. Kada je 1973. ponovno započelo radom PD »Bilo«, postaje član odbora, 1975. potpredsjednik društva (dva mandata) a poslije je stalno referent za financijsko-knjigovodstvene poslove. Od 1978. pa sve do svoje prerane smrti vodi knjigovodstvo društva na volonterskoj osnovi. Sudjelovao je u svim akcijama društva. Prošao je gotovo po svim planinama Hrvatske i Slovenije, a s 15 transverzala svrstao se među značajne transverzale našeg društva. Stekao je naziv vodiča društvenih izleta, Srebrni i Zlatni znak PSH. Naše planinarstvo gubi planinarskog radnika kojeg ćemo se uvijek rado sjećati.

Dir Milivoj Kovačić

Prof TINE OREL (1913—1985)

Prošloga ljeta slovenski su planinari izgubili jednog od najistaknutijih ličnosti poslijeratnoga razdoblja, a hrvatski planinari svog velikog prijatelja. Umro je prof. Tine Orel. Njegova je planinarska biografija usko vezana uz ugledno glasilo Planinske zveze Slovenije »Planinski vestnik«. Bio joj je urednikom 30 godina! Po struci bio je slavist,

po zanimanju najprije profesor u Celju i direktor gimnazije, sve dok se nije preseo u Ljubljanu gdje je profesionalno bio vezan za turizam.

Njegovom se zaslugom PV razvio u reprezentativnu reviju. U nju je unio svu svoju dušu, posvetio joj svaki slobodni čas, a valja znati da je uz svoje redovno zanimanje trebalo mnogo samoodricanja da bi taj mjesecnik i po kvaliteti i po kvantiteti postao jedan od prvih u svijetu. Njegovi »Razgledi po svetu«, stalna rubrika, koju je uglavnom sam popunjavao, zauvijek će ostati dokazom njegova bogatog i širokog znanja stranih jezika i poznavanja strane planinarske literature i planinarskih događaja u svijetu — kaže njegov drug dr. Miha Potočnik u PV-u broj 2, koji je posvećen Orelu.

Orelova je velika zasluga ne samo što je svojom pismenošću i visokom kulturom davao obilježje PV-u, nego što je i druge ustrajno poticao na planinarsku literarnu djelatnost. U tom pogledu bio je golemo motorna snaga, ali uvijek skroman i nenametljiv. Nećemo mu zaboraviti što je u PV-u uvijek bilo mjesta i za hrvatske planinare i hrvatske planine. Sto više, Orel je i sam poticao na međurepubličku suradnju. Prilikom 90. i 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj sam je tražio u Hrvatskoj autora koji bi prigodnim člankom u PV-u obilježio te jubileje i sam ih je preveo na slovenski jezik.

Suosjećamo sa slovenskim planinarima jer je gubitak Orela i naš gubitak, ali premda više u PV-u pod tekstovima nećemo čitati one skromne inicijale T. O. — nećemo nikad zaboraviti ta dva velika slova.

Zeljko Poljak

GASTON RUBUFFAT (1921—1985)

Poznati francuski alpinist umro je ovog proljeća u 64. godini života. Proslavio se teskim usponima u Alpama: Rubuffatov smjer u Aig. du Midi, solo uspon u Egeru, Walkerov stup, te kao član Herzogove ekspedicije Anapurna 1950. Trajno je ubilježio svoje ime u povijest alpinizma objavljivanjem 11 alpinističkih knjiga i snimanjem 4 alpinistička filma.

Speleologija

ZANIMLJIVA PRIREDBA U ŠPILJI VETERNICI

SO PD »Željezničar« u Zagrebu proslavio je 35. obljetnicu rada i tom prilikom organizirao dvije priredbe, prvu 9. svibnja u prostorijama društva, a drugu u nedjelju 12. svibnja u 12,30 u špilji Veternici, u Koncertnoj dvorani (oko 100 m od ulaza). Za tu priliku uređena je mala pozornica, postavljeno prikladno osvjetljenje koje se tokom priredbe moglo mijenjati, platno za projekcije, projektor i magnetofon.

Sedamdesetak članova i gostiju smjestilo se u sredini Koncertne dvorane, koja ima 15-ak metara u promjeru, i odatle stojeći promatralo program. Na znak organizatora ugasila su se sva svjetla i započelo recitiranje pjesama preko magnetofona uz projekciju dijazozitiva. Recitirane su pjesme »Pecina je ova u planini skriva« Vladimira Nazora, »Kapi« Dragutina Domjanića i »Postanimo sige« Vjekoslava Majera. Pjesme i dijazozitive je iz vlastite kolekcije izabrao Srećko Božičević, koji ih je projicirao. Nakon toga su svjetiljke osvijetlile Krešu Zebeča, Svjetlanu Marinić i Sašu Erera koji su po izboru Mirele Novak-Keber recitali odlomke iz Danteovog »Pakla«. Nakon prvog odlomka iz mraka se začuo sopran Branke Bosner i arija pjesme s jednog europskog festivala. Zatim je reflektor osvijetlio Juliju Danteš, obučenu u svjetlacu triko tirkizne boje, koja je uz ritam pjesme dvadesetak sekundi izvodila baletne

pokrete između siga. Slijedio je opet mrak, pa drugi odlomak iz »Pakla«, ponovo audio-vizuelni efekti Branke i Julije, i onda završni odlomak Danteovog »Pakla«, te recitacija pjesme »Ponornica« Gustava Krkleca i pjesme »Ponor Bistraca« Mirka A. Jurkica. Izvela ju je Svjetlana Marinić. Zatim je Robert Erhardt, sjedeći ispod pozornice u polumraku, uz pratnju gitare otpjevao pjesmu »Postanimo sige« Vjekoslava Majera koju je sam uglazbio, a također i pjesmu »Kutak« za koju je tekst i glazbu napisao Boris Vrhek. Na kraju programa Robert je započeo pjevati, a svi prisutni speleolozi su prihvatili, pjesmu »Tu je uže, tu su ljestve« Radovana Čepelaka, koju od 1966. zagrebački speleolozi vrlo često pjevaju kao svoju h.mnu. Svima je to bio izuzetan doživljaj.

Program je zamislila i provela, a također i uvježbala sve recitacije, Mirela Novak-Keber. Osvjetljenje je postavio Zoran Bolončić i brinuo se o njegovim efektima. Svi organizatori, izvođači i pomagači su aktivni speleolozi.

Pokazalo se da je Koncertna dvorana špilje Veternice izvanredno akustična, a po veličini i obliku pogodna za slične priredbe. Uz određene adaptacije terena i svjetla u dvoranu bi moglo stati do 150 posjetilaca. Speleolozi žele da se ovo iskustvo iskoristi za još ljepše doživljaje u podzemlju.

Vlado Božić

Sime Balen: Velebit se nadvio nad more. Putopisni zapisi s planine. Biblioteka Itd, Znanje, Zagreb, 1985, 264 stranice, broširano, naklada 1000, format 12x20 cm, cijena 900 dinara.

Velebit je neiscrpiva i vječna inspiracija. Nije joj mogao odoljeti ni Sime Balen, naš stari suradnik i plodan književnik. Tek je pet godina prošlo od njegovih knjiga »Jablanac« i »Izgubljeni na Velebitu« i već nam se javlja treći put s velebitskom temom. Prva knjiga bila je povijesno-geografska studija, druga romansirana priča (NP 1981, 46), a ova treća — rekao bih literarno najzrelija — zbirka je planinarskih putopisa. Pisao ih je čovjek koji se rodio u okrilju Velebita, tu živio i ratovao, a posljednjih je desetljeća s bolom i resignacijom promatrao tragediju raseljavanja. Knjiga je pisana srcem i umom. Smjenjuju se lirski okisi prirode s likovima gorštaka, usponi na vrhove sa susretima u planini, tuga zbog pustošenja šuma i radost zbog novog života u vikend naseljima. Za razliku od drugih planinarskih pisaca koji publiciraju površne dojmove sa svojih izleta, Balen se doslovno saživio s Velebitom. Kupio je od Planinarskog saveza Hrvatske ostatke predratnog HPD-ovog skloništa na Mirevu, za kosicem iznad Alana, i tu uređio ljetnu kuću. Ona mu služi kao baza za velebitske pohode i skupljanje literarne grade. Ima, dakle, vlastitu planinarsku kuću na Velebitu!

Evo što autor sam kaže u pogovoru: »Ovi su zapisi nastali u posljednjih desetak-dvanaest godina, za naših ljetnih boravaka na Velebitu. Najvećim su dijelom i pisani gore, Za Kosicem, u Vidnoj kolibi pod još svježim dojmovima doživljaja. No, zapravo su se začinjali prije: u onim inspirativnim susretima s očaravajućim velebitskim pejzažima za naših beskonačnih lutanja njegovim golemim prostranstvima, za napornih veranja njegovim velebitnim vrsima i kucima, ili ugodnih šetnja stoljetnim šumama, osunčanim travnjacima i sjenovitim dubinama. A možda i mnogo, mnogo prije toga: u duboko usjećenim uspomena na davne dječake i mladenačke dane provedene na njemu... Ali i u požudnom upijanju dugih večernjih razgovora uz rasplamsana ognjišta, kao i kasnije u zabrinutu ljudikanju s njegovim posljednjim 'nomadima' za one mučne završnice dramatična rasula.«

Knjiga sadrži deset putopisa, od kojih su dvatri bila već objavljena u »Našim planinama«. Temе im sežu od Velikog Kozjaka i Hajdučkih kukova, preko Zečjaka do Dabarskih kukova. Za ilu-

straciju, kako je posljednji »hrvatski nomad«, stasiti Božir, opisao autoru svoj susret s medvjedom:

»Već da nisam nikad ni prid kin uzmaca. Al' viruj mi kaj Bogu, ne bi bija ni sad da san ima ikakvu silkirčicu uza se. Il' da je barem un bija zerku manji. Al' nije, man kaj dobar voz sina... Medo stade i dok se još zaustavlja uspravi se na zadnje noge, i iskesi da ga j' bilo stra'ota pogledat i zarezā nikako duboko, kaj sa dna badna... I tek unda kad se uspravija i diga pridnje šape uzrak, tek unda san vidija na kakvu san grdosiju natrapa. Ositija san kako se svaka dlačica naježila na meni od stra', pa ja od stra', al' mordo i u nađi da ću pristrašit njega, dignem ruke uvis štogod san više moga, i iskesin se što san strašnije moga, i zarezim na nj što san jače moga, pa smo stajali tako uzgoru, nepomični kaj kipovi, i rašireni' ruku, i izbečeni' očiju i iskešeni' zuba (a unda san ima zube kaj vuk) režimo jedan na drugoga, al' se, bogami, ni jedan ne približavamo drugome...«

Nekoliko riječi o autoru! Publicist, književnik, prevodilac i politički radnik Sime Balen rođen je 1912. u Jablancu pod Velebitom. Između dva rata bio je zbog naprednih pogleda i revolucionarne djelatnosti hapšen i osuđivan na robiju. U kolovozu 1941. odlazi u partizane, U toku rata bio je komesar u raznim partizanskim jedinicama, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Nakon rata bio je, između ostalog, član Sabora NR Hrvatske i Privremene narodne skupštine Jugoslavije, član naše delegacije u OUN, predstavnik za štampu u jugoslavenskoj ambasadi u Washingtonu i direktor »Tanjugas«. Od 1948. djeluje kao profesionalni publicist, a od 1962. do 1966. kao direktor Nakladnog zavoda Znanje u Zagrebu. Zarana se počeo baviti novinarstvom i književnošću, pisao je članke, reportaže, pjesme, novele i putopise, uređivao je novine i časopise prije rata, za vrijeme rata i poslije rata. Prevodio je Hemingwaya, Faulknera i druge američke pisce i objavio nekoliko knjiga.

Da zaključimo s mišljennjem recenzenta Balenove nove knjige, Milana Selakovića: »Naša književnost novijeg vremena posve je zanemarila i oblik i smisao ovakvog spisateljskog žanra, pa je ovo originalan nostalgični potuhvat koji uspješno oscilira između pjesničkog doživljaja i znanstvenog popularnog štiva s planinarskog područja.«

Zeljko Poljak

● **Petnaest godina »Planinarskog lista«.** Prvi broj tiskan je 1970. godine u 500 primjeraka. Deset godina list je izlazio na bazi sredstava koje su čitaoci uplaćivali »umjesto pretplate i uz pomoć udruženo rada koje je naručivao reklamne poruke. Posljednjih pet godina uvedena je pretplata zbog velikog poskupljenja štamparskih troškova. List se uređuje i izdaje volonterskim radom vrijednih planinara, članova PD »Kamenjak«. Uz osnovni zadatak, propagiranje planinarstva, list je tijekom proteklih 15 godina rasadivao i druge djelatnosti: od očuvanja čovjekove okoline, preko obilježavanja i posjećivanja kulturnih, prirodnih i historijskih znamenitosti, posebno lokaliteta NOB-e, do obučavanja članova s osnovna vještina i specijalnosti korisnih i potrebnih za općenarodnu obranu. Uza sve to i velik doprinos učvršćenju i ra-

zvižanju bratstva i jedinstva. List je prerastao iz riječkog lokalnog informatora u glasilo poznato i traženo diljem naše domovine. Danas se list tiska u 5500 primjeraka, Raspačava se diljem Jugoslavije i svakim je danom sve više pretplatnika. Popularno obrađena štiva najrazličitijih sadržaja rado su viđena u mnogim domovima, mjesnim zajednicama, organizacijama sindikata, školama, fakultetima itd. On je pomagao da se u mnogim radnim kolektivima, školama i mjesnim zajednicama osnuje planinarska sekcija. Pomogao je i osnivanje novih planinarskih društava, posebno na području Istre.

Novi broj (srpanj 1985) posvećen je Danu borca. Tiskan je u 5.500 primjeraka i naći će se kod svih onih koji ga redovno primaju. U ovom jubilarnom broju, nakon 15 godina izlazenja, planinari se obraćaju svome gradu. Iznašaju što

su do sada napravili i pozivaju na širu suradnju. Osim toga tu su napisali o Učki i poziv na III memorijalni pohod na Učku, koji je pokrenulo PD »Kamenjak« kao doprinos trajnom obilježavanju datuma historijske »Pazinske odluke« od 13. IX 1943. da se Istra i Rijeka vrate matici domovini. Tu su članci o Pltku i Trsteniku koji podsjećaju na početke korištenja planinarskih područja za sport i rekreaciju. Kao i obično, jedan je članak posvećen zdravstvenim problemima. Zatim je tu redovna rubrika o orijentaciji — dio tehničke kulture i potrebe svakog našeg građanina. Daleko bi nas odvelo kad bismo sav sadržaj prokomentirali, no spomenut ćemo još samo opis trodnevne odisejave trojice članova društva koji su se u oštroj zimi protekle veljače našli u nevremenu između Hahlića i Platka, ali su sretno završili taj nemio događaj. (v. s.)

● 25. slet planinara željezničara Jugoslavije. Na Velebitu, Baške Oštarije, u vremenu od 4-6. 7. 1985. održan je slet planinarskih društava željezničara Jugoslavije iz ovih mjesta: Ljubljana, Celje, Maribor, Zagreb, Sarajevo, Sid, Novi Sad, Subotica, Bačka Topola, Vršac, Beograd, Kraljevo, Niš, Kosovo Polje, Skopje i Metalurg — Titov Veles. Na sletu je prisustvovalo 580 članova. Povodom održavanja ovoga sleta izdani su sletski materijali: plakat, bilten, jedna kolekcija značaka (zlatna, srebrna i brončana), razglednica mjesta, gdje se održavao slet i napjevnica. (Danilo Surla)

● Bilogorski planinar broj 17 za srpanj 1985 ima 20 stranica. Uvodnik je posvećen Jubilarnom pohodu »Tragom prvog izlaza HPD-a«, zatim slijede priloge o planinarskom pohodu Varaždin-Beograd, susretu planinara željezničara Zagreba i Beograda, Orjevu, Tetovu i spleloškim objektima u Hrv. Zagorju.

● Masovni uspon na Poštak. PD »Rade Končar« je u svibnju ove godine u okviru tradicionalnog »Partizanskog marša u Končar kraj«, a nastavljajući tradiciju posjeta novih i nepoznatih planina Hrvatske (posjećeni su tako Kremen, Ozeblin, Trovrh), posjetilo Poštak (1425 m), planinski masiv koji čini spoj Velebita, Plješevice i Dinare. Iako zbog loše ceste nisu mogli doći autobusom do Ljubine poljane, pedesetak se planinara ipak uspjelo na sam vrh planine. Bila je to prva masovno organizirana posjeta planinara toj netom markiranoj planini. (KM)

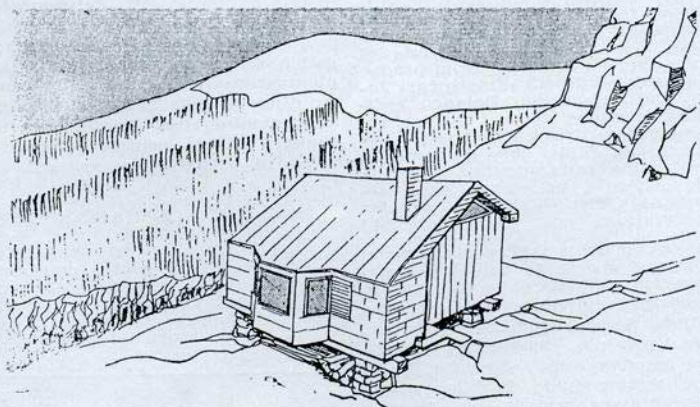
● Izgradnja skloništa na Bjelolasici napreduje. Planinarski neimari — zaljubljenici Velike Kapele, uz veliku pomoć JNA, završili su ovogodišnju sezonu radova na izgradnji skloništa na Bjelolasici (1533 m). Tokom dvanaest (!) održanih radnih akcija od početka lipnja do kraja rujna ove godine, podno vrha najviše planine Gorskog kotara sagrađena je cisterna, iskopan, ozidan i betonskom pločom pokriven podrum, tako da već i ove zime može poslužiti planinarima-namjernicima kao sklonište pred vremenskim nepogodama. Pored članova odbora za izgradnju skloništa, od kojih su neki svaki slobodni trenutak posvetili tom skloništu, i neumornih nosača materijala i graditelja, svakako treba istaknuti i brojne planinare i prijatelje planina koji su se istakli, ako ne gradnjom, a ono prikupljanjem dobrovoljnih novčanih priloga. Nastavak se predviđa već u proljeće, a odlaskom posljednjih snjegova, a sklonište će dogodine biti i završeno. Na svim je planinarima da im pomognu u tim naporima, bilo radom, bilo novčanim prilogom na žiro račun: PD »Vihor«, Zagreb (račun broj 30105-743-266) s naznakom »sredstva za izgradnju planinarskog skloništa na Bjelolasici.« (KM)

● Povelje Desanki Crespi i Viktoru Stipčiću. Konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda Zajednice općina Rijeka dodijelila je »Povelju« za izuzetan doprinos organiziranom razvoju planinarstva dvojici poznatih planinarskih radnika koji djeluju u riječkom PD »Kamenjak«, društvu koje je prošle godine po broju članova iz bilo na prvo mjesto u SR Hrvatskoj. Ovo veliko priznanje uručila im je Predsjednica Konferencije Zlata Čebukov. U kratkom obrazloženju spomenuto je kako je PD »Kamenjak« svojom aktivnošću dala velik doprinos razvitku planinarstva na području Istre. Posebno su hvalevrijedne aktivnosti društva u organizaciji masovnih pohoda u planinska područja na kojima su osim sportske rekreacije i drugi korisni sadržaji. Među tim akcijama posebno je spomenuto tradicionalno učešće s pobratimljenim društvima iz svih republika i autonomnih pokrajina i akcija koju je ovo masovno društvo pokrenulo i koju veoma uspješno organizira, a to je Memorijalni pohod na vrh Učke — doprinos trajnom obilježavanju historijskog datuma »Pazinske odluke« od 13. IX 1943. da se Istra i Rijeka vrate pod okrilje matice domovine. U zahvali na dodijeljenom priznanju, planinari su obećali daljnju aktivnost i suradnju sa SSRN i ostalim strukturama, koju su veoma uspješno i do sada nje govali.

● Članovi AO »Dubovac« iz Karlova izveli su polovinom srpnja ove godine dva značajnija uspona u području Bernskih Alpi. Po relativno lošem vremenu Krunoslav Golubić, Mladen Kuka i Dražen Rade osvojili su vrhove Jungfrau (4158 m) i Mönch (4099 m). Ovi su usponi dio priprema za ekspediciju Kuke i Golubića na Popocatepetl (5452 m), ugasli vulkan na jugu Meksika koja se očekuje početkom 1986.

● 90 godina Aljaževog stolpa na vrhu Triglava obilježena je ovog ljeta planinarskom svečanošću, koju je nažalost pokvarilo loše vrijeme. Sedmog kolovoza navršilo se 90 godina otkada je župnik, utemeljitelj slovenskog planinarstva, rodoljub i glazbenik Jakob Aljaž dao na vrhu Triglava postaviti stup kao simbol slovenskog planinarstva. Stup je bio postavljen u rekordnom vremenu od samo pet sati, a mislilo se na sve što bi moglo dobro doći planinaru prilikom uspona na naš najviši vrh. U stup su postavljene dvije police, dva samovara, šest kositrenih čaša i posuda sa špiritom. Za umorne namjernike tu su bila i tri stolčića, a nije zaboravljen i toplojmer, barometar te na zidu triglavskog panorama s nazivima vrhova. Napis na više jezika upozoravao planinare da se u slučaju nevremena sklone u stup.

● PD »Sokolovac«. Krajem lipnja dvadesetak požeških planinara tri dana je boravilo u Sloveniji. Boravak na Vrščicu bio je psecban doživljaj. Nitko nije ostao ravnodušan, našavši se u društvu alpskih velikana. Susreti i druženje s pripadnicima alpskih jedinica JNA, alpinistima-penjačima, podno zastrašujuće stjenovitih otkonica, visokogorska flora, ritual planinarskog »krštenja«, doživljaji su za sebe. Erjavčeva kočica (1515), privremeni dom požeških planinara, bila je samo baza za pohode, onima najvještijima i do 2369 m visoke Majstrovke. Među njima našao se i veteran požeškog planinarstva Stjepan Lovrić. U povratku sudionici su bili na izvoru Soče, kod spomenika legendarnom Kugiju, te dolinom Trente produžili do Bovca. Uspon žičarom na Kanin i susret sa skijašima koji uživaju u zimskim radostima ljeta, ne zbiva se svaki dan. Razgledanjem veličanstvenog slapa Savice zatvoren je prsten, za sigurno najljepšeg dijela Slovenije (Ivan Jakovina)

Skica budućeg skloništa na Bjelolasici

● **Planinarski dom »Bojanine vode«** na Suvoju planini kod Niša potpuno je renoviran. Dom je udaljen 25 km. od Niša i do njega se može stići vozilom jer je do doma izrađen pristupni put. Dom pruža usluge prenoćišta, ishrane, alkoholna i bezalkoholna pića, a u zimskom periodu i korišćenje ski liftova. U dom je uvedena električna mreža, telefonska linija, nova vodovodna i kanalizaciona mreža i centralno grijanje. Za sve informacije obratiti se Planinarsko-smučarskom savezu Opštine Niš tel. 018/22-813, Planinarskom domu na tel. 018/860-391 i Društvu za fizičku kulturu ptt radnika Niš tel. 018/22-259.

● **Stane Dolanc, sport i planinarstvo.** Član Predsjedništva SFRJ, političar Stane Dolanc, nerijetko se osvrće na stanje u našim organizacijama za fizičku kulturu i, rekli bismo, njegovi su realistični stavovi u skladu sa stremenjima planinarske organizacije. Prošle je godine u ekskluzivnom razgovoru za »Sportske novosti« u povodu Dana Republike o stanju u jugoslavenskom sportu i fizičkoj kulturi govorio, između ostalog, negativno o jednogodišnjem mandatu u sportskim organizacijama. On se tome protivi. »Ja sam i protiv ključa u sportskim organizacijama. Nemam ništa protiv da se ta ravnopravnost uvijek na određeni način, ako je to moguće, i ključem garantira. Međutim, to ne bi trebalo apsolutizirati« — kaže Dolanc, te nastavlja: »Ne moraju ni sjedišta svih sportskih saveza biti u Beogradu, mogu i u Zagrebu, u Ljubljani i u drugim mjestima. Kod nekih to već imamo, ali premalo.« Ovoga se ljeta Dolanc odazvao pozivu PD »Željezničar« u Beogradu i 26. lipnja posjetio društvo zajedno s predsjednikom PSJ Batom Đorđevićem, predsjednikom SOFK-e Srbije Milanom Obućinom, predsjednikom Skupštine općine Novi Beograd i suradnicima, te tom prilikom ovako ocijenio planinarstvo: »Upoznavanje zemlje, odlazak u prirodu i stjecanje fizičke kondicije, učenje geografskih i topografskih pojmova i znakova, elementj su od posebnog značaja za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu. Pored toga, zajednički odlasci u prirodu i druženje članova planinarskih društava iz cijele Jugoslavije, značajna su karika u razvoju bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti.« Tom prilikom predao je predsjednik PD »Željezničar« Jovo Čuruvija drugu Dolancu knjižicu počasnog člana i pozvao ga, ako mu to državnički poslovi dozvole, da bude gost na proslavi 40 godina rada društva. Na zadovoljstvo i uz aplauz oko 300 prisutnih članova Dolanc je poziv prihvatio. (Z. Poljak)

● **Prvomajsku svečanost na vrhu Orliaka** veoma je uspješno organiziralo PD »Orljak« iz Opatije pod pokroviteljstvom Općinskog vijeća Saveza sindikata Opatija. Uoči praznika organiziran je marš od zaseoka Kučeli do vrha Orliaka, stazom kuda je bila nošena »Proleterska zastava 30. travnja 1940. Sat povijesti održao je Vinko Sepić, predsjednik predsjedništva

SUBNOR-a Zajednice općina Rijeku uz prisustvo Jakova Brajana, jednog od organizatora postavljanja zastave na Orljaku. Ovom prilikom je Jakov Brajan predao zastavu Mariji Tumpić, pripadnici TO Opatija, koju je ona ponijela do Orliaka. Mještani Kučeli su priredili lijep doček. Općinsko vijeće Saveza sindikata Opatija je poklonilo veliku »Proletersku zastavu« koja će se svakog 30. travnja ponosno vijoriti na Orljaku. U 21 sat postavljena je zastava na jarbol. Nakon toga je uslijedio vatromet, a oko 21,45 sati na vrhu Orliaka otkriven je prvi metalni planinarski pečat na području općinske rivijere s oznakom »Orljak 711 m« koji su postavili članovi PD »Orljak« iz Opatije. Na dan 1. maj prvi su stigli planinari PD »Koprivnica« iz Bugojna i priključili se svečanosti na vrhu Orliaka u 11 sati. Na svečanosti je govorio predsjednik Općinskog vijeća Saveza sindikata Opatija Vladimir Vrećica. Sudionike je pozdravio tajnik OPS Rijeku Miljenko Pavešić, a nakon toga je u ime PD »Koprivnica« Ibrahim Rustompašić predao PD »Orljak« prigodan dar. Proslava je nastavljena kulturno-umjetničkim programom koji su pripremili učenici Centra usmjerenog obrazovanja Opatija. U povodu ove svečanosti izdana je jubilarna značka i prigodan pečat. (Radovan Trinajstić)

● **Peta karlovačka speleološka škola.** 1985. Već niz godina SO PD »Dubovac« iz Karlovca doprinosi popularizaciji speleologije među mladima organiziranjem speleoloških škola. Tako je ove godine održana peta po redu u koju je upisano 11 polaznika, a završilo je 6 i to: Luketić Renata, Škalamera Danijela, Rade Dražen, Krnežić Ivica, Injac Branko i Injac Anka. Praktični dio škole održavao se u okolici Karlovca i to u spilji Ledenici, Budimki, Gvozdenici te u Barunovoj, Vražića i Josipa spilji. Svi upisani prethodno su završili opću planinarsku školu. Voda škole bio je savezni instruktor za speleologiju i gorski spasavalac Mladen Kuka.

● **Planinarstvo tema diplomskog rada.** Studentica šumarstva i alpinistkinja, članica PD »Željezničar« u Zagrebu Božica Papeš, diplomirala je ove godine obranivši rad pod naslovom »Zaštita prirode i planinarstvo u Hrvatskoj«. Glavni su dijelovi rada: Povijest hrvatskog planinarstva, Planinarstvo u funkciji zaštite prirode i Sumari u zaštiti prirode i planinarstvu.

Potijac za ovu temu dao je prof. Stjepan Bertović, koji je autorici uvelike pomogao svojim savjetima. Ova solidno i lijepo pisana studija od 137 stranica, zavrijedila bi da se objavi i tiskom. »Naše planine« prenijet će na svojim stranicama dio rada koji bi mogao zanimati širi krug čitalaca. (Z. P.)

● **Skijama niz Matterhorn!** Yoshimasa Waba (30) prvi je čovjek koji se na skijama spustio s 4481 metra visokog vrha Matterhorna. Predigra tom ludom pothvatu bila je tek nešto manje uzbudljiva: Wabu je jedan talijanski helikopter odnio na vrh. Švicarski piloti nisu dobili dozvolu da sudjeluju u toj vratolomnoj akciji. Na gornjem i najtežem dijelu spusta Wabu su osigurala dva domaća planinara pomoću sajli, a zatim je jurio sam, sve do podnožja, postavivši još jedan nepotreban rekord.

● **Najstariji osvajač Everesta.** Richard Bass iz Dallasa najstariji je čovjek koji je ikada osvojio Mount Everest. On je time preuzeo naslov »najstarijeg osvajača« 8848 metara visokog vrha od Britanca Chrisa Boningtona, koji je prije deset dana učinio isti pothvat. Bass ima 55 godina, a Bonington 50 godina. Dvojica alpinista su bili zajedno u norveškoj ekspediciji. Bonington je osvajač poznatih planinskih vrhova. Bio je na Aconcagui u Južnoj Americi, na Elbrusu u SSSR-u, na Kilimandžaru u Africi i na drugim visokim planinama u svijetu.

● **Na Durmitoru jama od 897 m.** Članovi međunarodne speleološke ekspedicije »Durmitor 85«, istražujući jame na Durmitoru u predjelu Vjetrovitih brda, spustili su se u jednu od njih do devet stotina metara dubine. Dok su se speleolozi spustili tako duboko u utrobu Durmitora, prošli su više od 3,5 kilometara podzemnih hodnika. Kako tvrdi dr Milutin Lješević, rukovodilac ekspedicije, za najdublju jamu na Balkanu dosad smatrana je ona u Rodopima u Bugarskoj, duboka 790 metara. U ekspediciji od 52 člana koja vrši speleološka istraživanja na Durmitoru 13 su istraživači iz Francuske, Poljske i Engleske.

● **Nađena je transverzalna knjižica Dragutina Novosela,** bez označene adrese. Može je podignuti u poslovnici PSH.

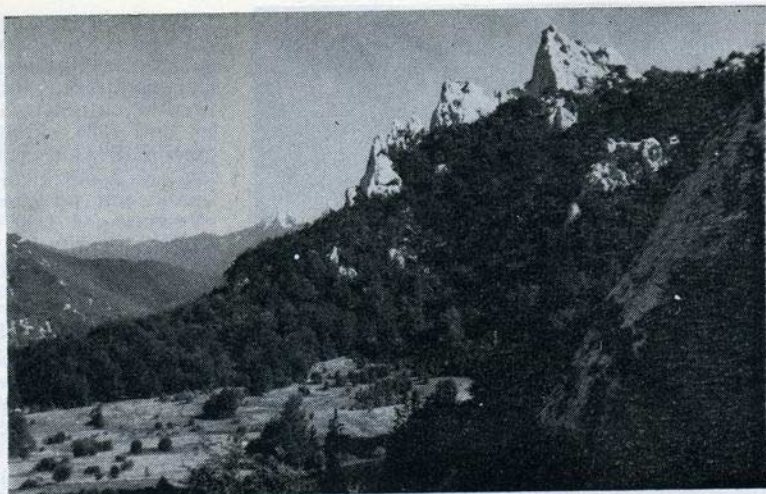
UZ ČLANAK O POSTAKU NA 154. STRANICI

Članovi PD »Rade Končar« dovršili su u travnju ove godine markaciju do samog vrha Poštaka započetu godinu dana prije samostalnim akcijama PD »Visočica« iz Gospića i PD »Rade Končar« iz Zagreba. Načinjen je i žig vrha koji će tokom ove jeseni biti postavljen u kutiju na vrhu planine.

Slijedi nastavak povijesnog priloga »Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva«, str. 145—160.

Planinarski put »Velebno«, s polazištem u Oštarijama, obuhvaća u obliku osmice niz najboljih prirodnih detalja u radijusu od pola dana hoda, među njima i Bačić dulibu (desno: ogranak Bačić kuka)

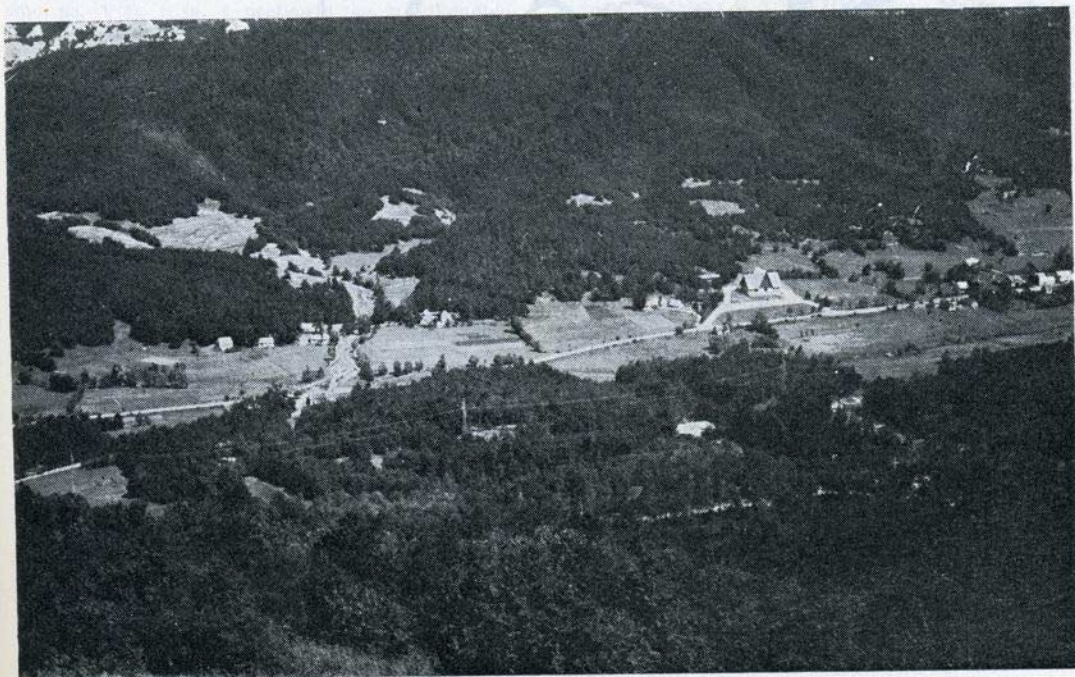

Društvo »Velebno« sagradilo je moderni hotel sa 21 posve udobnom i uređenom sobom. Hotel je dogotovljen 1940. godine pa je blagoslovljen 18. kolovoza u prisutnosti brojnih gosti iz Gospića i okolice te iz Zagreba. »Velebno« je zamislilo tu izgraditi više ljetnikovaca, pa je u tu svrhu kupilo i isplaniralo oveći prostor Oštarijskog polja, na kom će i samo i potporom imućnijih pojedinaca podići naselje Velebno. Gosti bi na Velebnom mogli stanovati i prenoćivati te se krijepiti svježim gorskim zrakom, a po danu bi boravili na moru. Oni bi tako za svoga ljetnog boravka uživali na Velebitu prekrasnu gorsku klimu, a spustivši se k moru razblaživali ugodnom morskom klimom. Tako bi spojili obje klime, što se inače rijetko gdje može naći.

Hotel »Velebno« propao je za vrijeme rata, (1942. spalili su ga partizani da se njime ne bi koristili domobrani), ali ovaj dalekovidni primjer integracije primorskog i planinskog turizma, ta jedinstvena prednost naše jadranske obale, turističkim radnicima još ni danas nije jasna jer njihova primitivna predodžba glasi: plaža, restoran i krevet — i što još kome više treba?

Nastavljajući ideju društva »Velebno« Planinarski savez Hrvatske je 1968. uređio na Oštarijama planinarsko sklonište sa 16 kre-

Pogled s vrha Jelarja na položaj objekata s prethodne stranice: desno današnji hotel »Velebno«, lijevo, na ulazu u šumu, Sklonište Planinarskog saveza Hrvatske

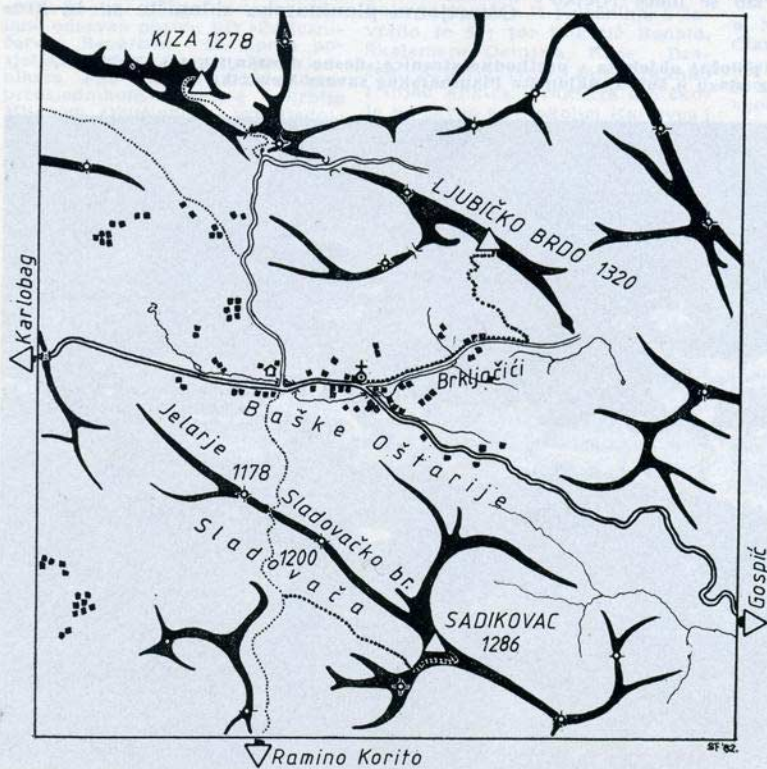

veta i kuhinjom, a Šumsko gospodarstvo Gospić 1974. sagradilo u blizini Hotel »Velebno« s 30 soba. Poslije je hotel preuzelo zagrebačko poduzeće »Industrogradnja« i u blizini uredilo skijalište i podiglo žičaru. Napokon je, ljeti 1984. skupina entuzijasta iz PD »Zagreb matica« (Sergej Forenbacher, Mirko Malec i dr.) markirala i otvorila kružni planinarski put po okolici Oštarija i nazvala ga »Velebno«. I tako je jedna planinarska vizija, potaknuta od neplaninara, nastavila davati plodove gotovo pola stoljeća, sve do naših dana.

Neobično vikendaško naselje na Velebitu

Na razmeđu između sjevernog i srednjeg Velebita, iza prijevoja Veliki Alan (1379 m), gdje se križa Premužičeva staza s poprečnom velebitskom cestom Jablanac — Štirovača, osnovala su šezdesetih godina dva velebitska zaljubljenika, Daniel Vukušić i Šime Balen, čudno naselje na visini od 1400 metara. Zove se Za Kosićom, a nastalo je na temeljima predratnih ljetnih stanova Mirevo. Povijesti toga naselja i današnjem životu njegovih stanovnika Balen je posvetio cijelu knjigu od 200 stranica (»Velebit se nadvio nad more«, Znanje, Zagreb 1985). O tome

Gore: akademik dr. Sergej Forenbacher (Karlovac 1921 —), profesor Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, velebitaš fasciniran ljepotama srednjeg Velebita, osobito florom, tvorac je Planinarskog puta »Velebno«. Član je ugledne planinarske obitelji: s pokojnim ocem Augustom (liječnik, počasni predsjednik Zbora liječnika Hrvatske) posjećivao je Alpe i penjao se po njihovim stijenama, a i sin mu je alpinist. Pri fotografiranju Degenije velebitike snimio ga dr. Ante Rukavina. Dolje: skica Oštarija i vrhova u okolini koje obilazi put »Velebno«

kako je i zašto nakon onoga fatalnog raseljavanja velebitskog Podgorja poslije drugog svjetskog rata ovdje opet započeo život, bit će najbolje da prepričamo nekoliko odlomaka iz njegove knjige:

Baš tu, Za Kosićom, nekoliko je Podgoraca osnovalo malo vikendaško naselje, bilo preuređenjem starih očinskih i djedovskih ljetnih stanova u vikendice, bilo izgradnjom novih kuća. Dakako, učinili su to prvenstveno iz emotivnih, sentimentalnih razloga, koje je možda najbolje izrazio začetnik toga pothvata, predratni načelnik općine Jablanac a za rata organizator ustanka u ovom kraju i prvi politički komesar podgorškog partizanskog odreda »Alan«, Dane Vukušić, objasnivši zašto je obnovio staru očevu kuću: »Da sačuvamo kontinuitet života u ovom dijelu Velebita.« Zbilo se to baš nekako u završnici onog nevjerovatnog eksodusa Podgoraca, kad su se usplahireni ljudi, ostavši bez ikakve zarade u rodnom kraju, razbježali na sve strane. Cudili su se Daninu povratku i, slijegajući ramenima, govorili: »Gle, mi odlazimo, a on dolazi.«

Vukušića je prvi slijedio upravo Balen koji je kupio predratno HPD-ovo sklonište na Mirevu. Priča o tome kako je ono nastalo i njegova daljnja sudbina dio je naše planinarske povijesti:

U onoj masovnoj seobi Podgoraca u Slavoniju poslije prvog svjetskog rata, odlučio je Stipan-Kovač da pokuša ondje novu sreću, pa je 1922. godine i stan i kovačnicu prodao HPD-u iz Zagreba koje je tu uredilo svoje prvo sklonište na Velebitu. Dolazio sam još kao dijete, i poslije kao mladić, u to sklonište i u njemu spavao na »pričnama«. Tu sam prvi puta sreo zagrebačke planinare i slušao njihove priče o raznim planinarskim dogodovštinama. Upoznao sam tu i neke slavne »velebitaše«, među kojima i inž. Antu Premužića, graditelja poznate Premužićeve staze. Poslije rata, šezdesetih godina, Sumarija u Jablancu sklopila je s Planinarskim savezom Hrvatske sporazum o korištenju nove lugarnice na Alanu za planinarske potrebe. Sada je sklonište za Kosićom bilo Savezu na teret. Kupili smo ga, Vica i ja, i pretvorili ga u vikendicu. Bila je to druga vikendica Za Kosićom.

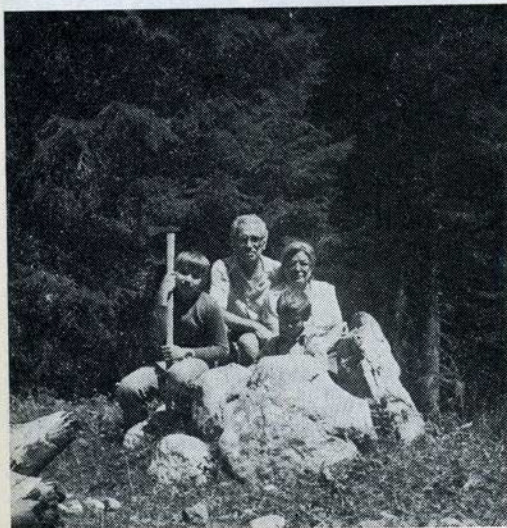
Sime i Vica Balen sa dva mlada velebitaša uz obnovljenu HPD-ovu markaciju. Snimila Vukušićeva kćerka Danica Đurović

Dva revolucionara na terasi Tomislavova doma prilikom jednog izleta na Sljeme ljeti 1940. godine: lijevo član HPD-a Otokar Keršovani, koji je te godine izišao s dugogodišnjeg robije, desno Sime Balen, tada novinar »Hrvatskog lista«, a u sredini Vica Balen

Tko je Sime Balen? Rođen je 1912. u Jablancu pod Velebitom. Po zanimanju je publicist, književnik, prevodilac i politički radnik. Prije rata proganjan, u ratu prvoborac, komesar u raznim partizanskim jedinicama, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Nakon rata, između ostaloga, član Sabora Hrvatske i Privremene skupštine Jugoslavije, član naše delegacije u OUN, predstavnik za štampu u ambasadi u Washingtonu, direktor Tanjuga i direktor nakladnog zavoda »Znanje«. Od njegovih knjiga spomenut ćemo još »Izgubljeni na Velebitu« (Zagreb 1980) i »Jablanac« (Zagreb 1979). Balena su slijedili Dundović i zatim drugi Podgorci i tako je nastalo cijelo sezonsko naselje koje živi osebjunim životom:

Stanovnici žive u slozi i skladu kao što to već biva kod ljudi u osami, upućenih jedni na druge. Poglavito kad ih još vežu isti osjećaji, kao što nas povezuje ista ljubav prema Velebitu. No rijetko kad smo posve sami. Gotovo uvijek ima posjetilaca, prolaznika, namjernika. Sad kod jednog, sad kod drugog od nas. Svi ih mi sve njih srdačno dočekujemo, pravom gorštačkom gostoljubivošću. Dakako, najviše dolaze planinari: jedni sa sjevera, sa Zavižana i Rossijeve kolibe, drugi s juga, s Oštarija i Paklenice. Dolaze pojedinačno i u grupama, manjim i većim. Najbrojniji su, naravno, Zagrepčani, pa Riječani i Senjani, a ima ih i iz drugih republika. Središte je našeg naselja Danina kuća. Građena je starinski, dijelom ukopana u zemlju, nalazi se na vrlo zgodnom mjestu, odmah uz cestu. Sve u njoj odiše starim bunjevačkim ugođajem, koji svjesno

Dane Vukušić (lijevo) na vrhu Hajdučkih kukova na Velebitu kao 78-godišnjak (1983) kamo je prilikom predmarkiranja uspona vodio ekipu Planinarskog saveza Hrvatske: Nikolu Aleksića, Alfreda Hlebca i (dolje) Franju Zniku

i svesrdno podržavaju domaćini: Dane i Anka. Ognjište je osnovni biljeg što u njoj vlada, ispunjavajući je ne samo tvarnom nego i duhovnom toplinom one duboke, prastare ljudske prisnosti, povezanosti i sigurnosti što se hvata čovjeka uz vatru. Zbog svega toga ovo je omiljeno sastajalište svih žitelja našega naselja.

Po ugledu na ovo naselje uskoro se javilo i drugo: u Jovanović padežu iza Stirovače izgrađeno je desetak vikendica čime je obnovljeno gotovo cijelo staro istoimeno naselje. Iako ni Vukušić ni Balen nisu članovi planinarske organizacije, nitko im neće poreći da su pravi planinari. Vukušić je godinama volonterski čuvao obližnje planinarsko sklonište na Alanu, a Balen je pronašao i obnovio staru HPD-ovu markaciju na Lubenska vrata iz 1913. godine. A da su planinari i duhom, dovoljno je podsjetiti na putopise što ih je Vukušić objavio u »Našim planinama« ili spomenuti Balenove knjige o Velebitu.

Gore: komad pokućstva iz Vukušićeve kuće izrađen rukom na starinski bunjevački način

Dane Vukušić sa suprugom Ankom pred svojom kućom na Mirevu o kojoj Balen kaže: »Danina kuća nas sve upravo neodoljivo privlači. To je najstarija i najizvornija kuća u našem naselju Za Kosicom. Jedino je ona pokrivena šimlom i sve u njoj odiše starinskim bunjevačkim ugodajem, koji svjesno i svesrdno podržavaju i domaćini... U njoj sve podsjeća na stare dane i stare, davno pomrle ljude: očeve nam i djedove...

Od Hrvatskog planinarskog društva do Planinarskog saveza Hrvatske (1941–1948)

Drugi svjetski rat i planinarstvo kao povijesna tema

Rat i okupacija nanijeli su našim planinarskim organizacijama najteži udarac u cijeloj povijesti. Naši historičari ovu temu nisu još obradili, premda pruža široko polje istraživačkog djelovanja. Izvorne građe o tom razdoblju vrlo je malo jer je u doba kad se radilo o životu ili smrti malo tko mislio na dokumentiranje jedne amaterske djelatnosti. Zato je posljednji čas da se približe sjećanja živih suvremenika, kojih je svakim danom sve manje. Bez povijesnih izvora i građe ne može se ni od ovih »Slika iz povijesti hrvatskog planinarstva« očekivati sustavnu povijesnu obradu, a kamoli sintezu, nego, kao što i sam naslov naznačuje, tek pojedine fragmente koji će poput mozaika ilustrirati ratne godine i posljedice ratnih zbivanja. U prikazu razdoblja 1941–1948, tj. od razbijanja HPD-a do osnivanja PSH, osvrnut ćemo se najprije na sudbinu planinarske organizacije u ustaškoj NDH, zatim na doprinos planinara NOB-i, na planinarske objekte i planinarske akcije posvećene NOB-i i njezinim sudionicima te, na kraju, na organizacijska vrludanja u prvim godinama poslijeratne obnove koja su se završila ponovnim osamostaljivanjem planinarske organizacije.

Pisci koji se bave planinarskom poviješću obično preskaču razdoblje od 1941. do 1945, ograničavajući se na konstataciju da je planinarski rad za vrijeme rata zamro, članstvo bilo raspršeno i domovi uništeni. O tome što se zapravo zbivalo s planinarskim organizacijama stanovit izvor podataka pružaju i ratna godišta HP. Premda je časopis u to doba bio pod ustaškom cenzurom, ipak se mnogo toga može pročitati i između redaka.

Raspuštanje planinarskih društava i otpor režimskoj stegi

Odmah po osnivanju NDH započelo se s drašćinim organizacijskim promjenama:

»Odlukom Državnog vođe za tjelesni odgoj i sport br. 71. od 19. lipnja 1941. nastupila je bitna promjena u organizaciji našega planinarstva. Raspuštena su sva planinarska društva na području Nezavisne Države Hrvatske¹ i osnovano je jedinstveno Hrvatsko planinarsko društvo N. D. H. Funkciju vodstva Hrvatskog planinarstva preuzela je Središnja uprava na čelu s povjerenikom g. prof. Stahuljakom. Povjerenstvo za likvidaciju starih planinarskih društava, kojemu je na čelu bio g. Pany, izvršilo je likvidaciju svih planinarskih društava u zemlji a njihovu imovinu predalo novo osnovanim društvima. Tako je novo osnovanom Hrvatskom plan. društvu u Zagrebu predana imovina svih zagrebačkih planinarskih organizacija, u prvom redu Hrvatskog planinarskog društva Matice, Hrvatskoga planinarskog društva »Runolist«, Turističkog kluba »Sljeme«, Hrvatskog planinarskog kluba, kao i nekih manjih

društava. Sadašnje Hrvatsko planinarsko društvo nasljednik je dakle tih društava s obzirom na članstvo, kao i s obzirom na imovinu, no ono je organizacijski novo društvo...« (HP 1943, 99)

Prema toj odluci u svakom je mjestu NDH moglo biti samo jedno planinarsko društvo. Svi dotadašnji tradicionalni društveni nazivi ukinuti su a društva su bila dužna nazivati se po mjestu u kojem djeluju, npr.: Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu, u Tuzli, u Petrovaradinu itd. Osim ovakve centralizacije, kojom je ukinuta nekadašnja povezanost među društvima kako je to npr. bilo među podružnicama HPD-a, uvedene su funkcije povjerenika i savjetodavnih odbora koji su trebali biti odgovorni za provođenje režimskih direktiva:

»Od ministarstva udružbe imenovani povjerenik za cjelokupni sport i planinarstvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Miško Zebić donio je brojne odluke u vezi s planinarstvom i imenovao povjerenike i savjetodavne odbore u već postojećim planinarskim organizacijama (u Središnjoj upravi i podružnicama) Hrvatskog planinarskog društva Nezavisne Države Hrvatske i to: Središnja uprava: povjerenik prof. Vladimir Stahuljak, članovi savjetodavnog odbora: dr. Ljudevit Barić, Slavko Brezovečki, Petar Došek, Antun Glad, ing. Ivo Godek, Josip Plaček, Josip Vučak, rav. Ivan Rengjeo, Zvonko Crnokrak, dr. Milan Stahuljak i Zvonko Kržić.« (HP 1941, 195)²

Očigledno ove promjene nisu bile među planinarima dobro primljene jer u Okružnici broj 6. od 19. ožujka 1942. čitamo:

»Opaženo je, da se kod pojedinih društava radi malo ili ništa, da se osjeća stanovita apatija bez života i pokreta, da pojedina društva na okružnicu uopće ne reagiraju, da svojim društvenim obavezama ne udovoljavaju... Ovakvi postupci se moraju osuditi jer škode ugledu hrvatskog planinarstva, i treba ih svim silama i sredstvima suzbijati i postojano upozoravati da se hrvatsko planinarstvo imade voditi po ustaškim načelima...« (HP 1942, 54)

Osim toga, ni imenovani povjerenici nisu bili zadovoljni s promjenama i često se nisu odazivali na režimske zahtjeve, tako da se spomenuti Poglavni pobočnik Miško Zebić u Okružnici broj 5 žali:

»... ali ipak ne možemo razumijeti, da može nehai povjerenika i savjetodavnih članova tako daleko ići, da na višekratne upite uopće ne odgovoraju. Ne želimo precizirati naše mišljenje o takovom vođenju poslova pojedinih društava, pa pozivamo ovim sve povjerenike gore imenovanih društava, da nam obratnom poštom odgovore na našu okružnicu broj 6., jer ćemo u protivnom slučaju, iako nerado, biti prisiljeni pozvati na odgovornost povjerenike, koji nemarno vrše preuzete dužnosti.« (HP 1942, 85)

² Slijedi popis povjerenika i članova savjetodavnih odbora u svim sjedištima planinarskih društava u NDH. Tako je npr. povjerenikom »Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu« imenovan 19. lipnja 1941. prof. Fran Suklje, kojemu je bio pridijeljen savjetodavni odbor od šest članova (HP 1943, 99). Poslije njega bili su na funkciji povjerenika u Zagrebu Vl. Weiler i Vilim Ivaniš.

¹ »Sva kojekakva pokrajinska, mjesna, nenarodna, ideološki strana i tuda planinarska društva« (1942, 33)

Dr. Josip Torbar, pravnik i političar, posljednji predsjednik HPD-a, izabran na skupštini 1939. O njegovu planinarskom djelovanju nemamo podataka. Kao član vodstva Mačekove Hrvatske seljačke stranke postao je uoči rata član »sporazumaške« jugoslavenske vlade i dobio portfelj ministra pošta, telegrafa i telefona. Umro je poslije rata kao emigrant u Kanadi

Nezadovoljstvo planinara nametnutom organizacijom dobilo je najoštriji oblik pismenom ostavkom povjerenika za cijelu novu planinarsku organizaciju prof. Vladimira Stahuljaka 4. siječnja 1942, a idućeg dana i jednoglasnom ostavkom njegovog savjetodavnog odbora, formalno zato »jer je hrvatsko planinarstvo uključeno danas među športske ustanove.« Nakon toga čitamo u HP 1942,24: »Državni vođa tjelesnog odgoja i športa g. Miško Zebić stvorio je ovu odluku: Imenujem povjerenikom »Hrvatskog planinarskog društva« Nezavisne Države Hrvatske ustašu Slavka Prevendara...« (slijedi popis članova novog savjetodavnog odbora).

Organizacijske promjene i dalje su se nastavljale. Formalni ustupak planinarima bilo je dopuštenje povezivanja društava u obliku saveza, ali i opet na čelu s režimskim povjerenikom:

»Godine 1942. pošlo se korak dalje pa je društvo³ pretvoreno u Savez Hrvatskih planinarskih društava i to tako, da je postala svaka bivša podružnica samostalna organizacija, ali strogo povezana društvenim pravilima u sam savez, tako da izvan saveza ne može postojati nijedno planinarsko društvo na teritoriju Države.⁴ U novim političkim prilikama ukinuta je stara uprava, a na čelo saveza došli su od Ministra Udružbe imenovani povjerenici.« (1943, 131)

Izgleda da ni ova reorganizacija ni novi povjerenik nisu smirili nezadovoljstvo među planinarima, naviklima na tradicionalni demokratski duh u svojim organizacijama. Na osnovi iduća četiri citata može se naslutiti napetost u odnosima između planinara i Miška Zebića:

»Određujem da (društva i klubovi) smiju samo mojom dozvolom odlaziti u ministarstva, poslanstva, konzulate i t.d. te tražiti obavijesti u bilo kojem športskom ili planinarskom predmetu. Državni vođa tjelesnog odgoja i športa, glavni pobočnik Miško Zebić v. r.« (HP 1942, 133)

»Prema obavijesti državnog Izjestažnog i promičbenog ureda, odsjek za novinstvo, pod br. 9993/42. obustavlja se dalje izlaženje »Hrvatskog planinara«... Sa strane Državnog vođe za tjelesni odgoj, šport i planinarstvo obećano je, da će se povoljno riješiti pitanje daljnje izlaženja, pa u koliko list ne bude redovito izašao, to daje Hrvatski planinarski savez N. D. H.⁵ svima na znanje, da na njemu nema krivnje.« (HP 1942, 103)

»Planinarska kuća na Glavici došla je u posjed društva (misli se na HPD) 31. VIII. 1941. kao ostavština Radničke planinarske zajednice, no već u siječnju 1942. na nalog Državnog vođe za tjelesni odgoj i šport predana je na iskorišćavanje Zapovjedništvu ustaške mladeži.« (HP 1943, 103)

»Runolistov dom preuzelo je društvo iz imovine Hrvatskog društva planinara »Runolist« 8. VIII. 1941, no već 8. I. 1942. bio je dom prema naredbi Državnog vođe za tjelesni odgoj i šport predan s čitavim inventarom na iskorišćavanje Zapovjedništvu ustaške vojnice.« (HP 1943, 103)

Osobito je tragična bila sudbina planinarskih objekata u Bosni. Već 1941. čitamo u »Predstavci H. P. D. Bjelašnice u Sarajevu«, koju su potpisali predsjednik dr. Josip Flegler i tajnik Josip Sigmund,⁶ slijedeće:

»... doživjeli smo u vrlo kratkom vremenskom razdoblju katastrofu, jer su sve tekovine našeg teškog dugogodišnjeg rada uništene. Sve naše planinarske kuće, izuzevši njih pet, postale su plijenom drskih provala. U njih su izvršene provale i iz njih je odnesen sav pokretni inventar i za nas skupocjeni uređaj, tako da su postale potpuno neupotrebljive.« (HP 1941, 198)

Dvije godine poslije toga stanje postaje još tragičnije:

³ Zapravo se misli reći društva, a ne društvo. U citiranim tekstovima ima i niz drugih nelogičnosti. ⁴ O tome Okružnica broj 6 od 19. ožujka 1942. u točki 1 pod naslovom »Preustrojba« izričito navodi: »Odlukom Državnog vođe za tjelesni odgoj, šport i planinarstvo vrhovna planinarska oblast za sva hrvatska planinarska društva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od sada nosi naziv »HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE« sa sjedištem u Zagrebu, a društvene prostorije su mu u Jurišćevoj ulici br. 3, i samo na taj naslov valja u buduće upućivati sve društvene dopise, prijave, podneske i molbe. Hrvatsko planinarsko društvo Nezavisne Države Hrvatske ima se voditi po ustaškim načelima i u bratском duhu...« (1942, 51)

⁵ »Hrvatski planinar« formalno je bio glasilo ovog saveza, a stvarno ga je uređivalo »Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu« u kojem se nalazila glavnina članstva predratne Matice HPD-a.

⁶ O ovim istaknutim planinarima bilo je riječi na drugim mjestima: o Flegleru na 71, a o Sigmundu na 87. stranici.

«... od napred spomenute 33 planinarske kuće (u BiH) opljačkano je i spaljeno 7 velikih planinarskih domova s cjelokupnim vrijednim inventarom, nadalje je uništeno 10 planinarskih kuća i skloništa, a 7 ih je poharano i oštećeno. Neizvjesna je sudbina 7 planinarskih kuća...» (HP 1943, 92)

Dodajmo tome da su u iduće dvije ratne godine postradali i gotovo svi preostali objekti. Alpinistička djelatnost je također trpila. Alpinisti, koji su se poslije ukidanja Matice HPD-a u Zagrebu okupili u »Hrvatskom planinarskom društvu u Zagrebu«, uporno su se nastojali održati, unatoč nemogućim prilikama:

»Radi teškog ratnog vremena ograničena je djelatnost članova Alpinističkog odsjeka isključivo na Medvednicu. Nastupom toplijih proljetnih dana odlazili su članovi, i to osobito mladi, na penjačke vježbe na Kamene Svatove, gdje je sada naša penjačka škola...» (HP 1943, 110)

Poslije kapitulacije Italije

Kada su sile Osovine nakon kapitulacije Mussolinijeve Italije 1943. bile primorane da sve više misle na defanzivan način ratovanja, počela je pomalo popuštati i dotadašnja režimska stega koja je sapinjala planinarsku organizaciju. Slijedila je još jedna reorganizacija, kojom su ukinuti ustaški povjerenici:

»Napokon, god. 1943. društvu je dan konačni oblik i uzrojtstvo. Čitavo je društvo dobilo ime koje odgovara njegovoj prošlosti, životu i značenju, naime: Hrvatsko planinarsko društvo. Na čelu društva stoji Središnja uprava, kojoj su podvrgnute u duhu društvenih pravila sve postrojbe u Zagrebu i u cijeloj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.« (HP 1943, 131)

Izgleda da je članska jezgra predratne Matice HPD-a, koja je bila skupljena u »HPD-u u Zagrebu«, znala iskoristiti ovu treću reorganizaciju. Odbor »HPD-a u Zagrebu«, očito sebe smatrajući tom Središnjom upravom HPD-a, već je 13. listopada 1943. zaključio:

«... da je prestala potreba imenovane društvene uprave i da je došlo vrijeme da članovi sami preuzmu sudbinu društva u svoje ruke time, što će sami birati upravu društva... Ponovno imenovanje povjerenika odbor je odklonio stojeći odlučno i dosljedno na stanovištu slobodnog izbora odbora uprave društva po članstvu. Tako je dne, 13. X. 1943. održan izvanredni članski sastanak na kome je izabran slijedeći upravni odbor: predsjednik Vilim Ivaniš...» (slijedi popis od 15 članova) (HP 1944, 113)

Ovaj odbor sazvao je 29. ožujka 1944. godine 68. redovnu godišnju glavnu skupštinu HPD-a (prvu poslije 27. veljače 1941) i to »po starijim pravilima«. Na skupštini »izaslanič vlasti nije bio prisutan«. Iz zapisnika skupštine (HP 1944, 111) vidi se da je na njoj bilo prilično hrabrih riječi i ocjena:

»Ova naša glavna skupština pada u 70. godišnjicu postojanja našega društva, koje s ponosom gleda na svoju prošlost, ali mislim, da mogu s pravom iztaknuti, da društvo svoje najteže dane proživljuje baš u današnje doba... nailazimo veoma malo, odnosno nikakovo razumijevanje kod naših vlasti. Neprestano se poteže pitanje oduzimanja Doma (tj. Tomislavova doma na Sijemenu), pa ne prođu nikada dva mjeseca, a da ne primimo

Prof. Vladimir Stahuljak (Bjelovar 1876 — Zagreb 1960), kompozitor i muzički pedagog, član HPD-a od 1915. i poslije njegov potpredsjednik. Osnivač je planinarska društva, vodio planinare i dake u planine, pisao i predavao o planinama. God. 1945. član je prvog Odbora za planinarstvo Zemaljskog fizikturnog odbora Hrvatske. U Petrinji, gdje je također osnovao planinarsko društvo, jedna ulica danas nosi njegovo ime

kakovu odluku, prema kojoj nam se Dom jednostavno, bez sporazuma o kakvoj odšteti, najamini ili preuzimanju imovnika, oduzimalje...⁷ Život i rad našega društva i obćenito našega planinarstva odvija se pod jakim uplivom ratnih događaja, te je uslijed tog jako skučen i u pogledu planinarske djelatnosti ograničen gotovo isključivo na Medvednicu, a u pogledu unutrašnjeg društvenog rada na čuvanje i po mogućnosti povećanje društvene imovine te podržavanje zanimanja članstva za planinarstvo i društveni rad... Preostala nam je još jedino Medvednica, a i ona samo u svom srednjem i zapadnom dielu, dok su sve ostale planine postale poprište ratnih djelatnosti, te po njima umjesto veselog planinarskog pjevanja odlieže prask strojnica, bombi i granata.«

Konstatirano je, nadalje, da u Tomislavovu domu »negativno djeluju neki pojedinci«:

»Ova se gospoda razlikuju od pravih čestitih planinara, članova, po tome što smatraju, da samo oni postoje i da se svi ostali moraju pokoravati njihovim željama... Da bi se spriječilo ovo nesavjesno haraćenje pojedinaca, koji o društvenom radu nemaju niti pojma, upravni je odbor uveo nedjeljnu službu, koju su stalno vršili po redu svi odbornici, i nakon svih izvještaja službujućih odbornika ustanovilo se, da bi službujući odbornik morao biti prije oružnik, koji brani ugled i ma-

⁷ O Tomislavovu domu vodi se stalna borba:

»Tokom zadnjih dviju godina postojala je trajna opasnost, da nam ovaj jedino još preostali dom bude oduzet i upotrijebljen za ratne svrhe. Uprava društva oprla se svakom pokušaju najodlučnije, smatrajući da se od društva ne može tražiti više, nego što se može dati bez opasnosti za vlastiti život.« (HP 1944, 121)

terialne probitke društva... Spriječiti vandalizam i surovost može samo fizička sila, za koju mnogi od nas nisu spremni.»

Ovaj zapisnik tiskan je u HP broj 6—8, 1944. godine, nakon čega je časopis prestao izlaziti! Iz ovoga kratkog niza podataka i imena koja susrećemo u njima slobodno bi se moglo zaključiti da je jezgra iz predratne Matice HPD-a u Zagrebu pokušavala da i u teškim ratnim prilikama, unatoč ustaškom diktatu, što više obrani planinarsku samostalnost i koheziju. Djelimice je u tome i uspjela, zahvaljujući svojem ugledu, brojnosti i umješnosti. Mnogi istaknuti članovi životom su platili svoj otpor, pogotovu oni koji su sudjelovali u ilegalnoj suradnji s NOP-om. O njima i njihovu djelovanju bit će riječi u idućim recima.

Članovi HPD-a — partizani i žrtve fašizma

Pretpostavlja se da je od oko 8000 članova koliko je HPD imalo početkom rata zajedno s podružnicama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, velik broj sudjelovao na strani NOP-a. Taj broj, međutim, vjerojatno nikad neće biti ni približno utvrđen je HPD poslije rata nije bilo obnovljeno, kao što je to bilo dopušteno »Prijatelju prirode«, niti je imalo takvog nasljednika koji bi nastavio društvenu tradiciju. Danas je bez sumnje prekasno za sustavno skupljanje takvih podataka jer je još vrlo

Dr. Ivo Lipovšćak (1889 — 1978), prije rata strani sportaš, osobito zaslužan za razvoj skijanja i izgradnju planinarskih kuća, poslije rata osnivač Seniorske sekcije u PD »Zagreb«. Njegov portret izradio je 1941. Krsto Hegedušić u zatvoru gdje su oboje bili zatvoreni

Dr. Ivo Lipovšćak i lijevo iza njega prof. Vladimir Blašković 31. siječnja 1932. u Delnicama

malo živućih članova koji su u tim burnim vremenima djelovali kao HPD-ovi funkcionari a uz to su njihova sjećanja s vremenom izbljedjela i postala nesigurna. Iznimka su članovi splitske podružnice »Mosor« jer su današnji »mosoraši« o njima skupili prilično podataka. Ne preostaje nam dakle drugo nego da listajući po onim rijetkim članskim popisima što su sačuvani, tragamo za imenima koja su zabilježena u povijesti NOB-a te da nakon toga preпустimo riječ nekolicini članova koji su preživjeli NOB i, nastavljajući planinarsku djelatnost, ostavili usmenu ili pisanu riječ o sebi kao o planinarima i borcima.

Među imenima što ih nalazimo u članskim popisima najistaknutije je Josip Broz, koji je bio član podružnice »Japetić« u Samoboru. Njegova članska iskaznica iz 1934. godine reproducirana je na 46. stranici. Članovi su, nadalje, bili Otokar Keršovani i Rodoljub Čolaković, a dr. Pavao Markovac i Ognjen Prica bili su i članovi »Prijatelja prirode«. Spomenuli smo već na drugom mjestu člana Alpinističkog odsjeka HPD u Zagrebu Marijana Dragmana, zatim člana sarajevske podružnice »Bjelašnica« alpinista Josipa Sigmunda i inicijatora Foto-sekcije u ivanečkoj »Ivančići« Otokara Hrazdiru, koji su svi poginuli kao suradnici NOP-a.

Domar na Kalniku Ivica Pavičić već je 1938. počeo u domu organizirati ilegalne skupove, a lipnja 1941. na Kalniku je njegovom zaslugom održana partijska konferencija za okrug Bjelovar na kojoj je donesena odluka o dizanju ustanka. Bio je zatvoren u Lepoglavi, a nakon toga se priključio Kalničkom partizan-

skom odredu i 1943. poginuo kao komesar bataljona.

Član podružnice »Bilo« u Koprivnici, prof. Ivina Hiršl, nestao je u logoru, a poslije rata su planinari njegovim imenom nazvali vrh Bilogore. Kroničar podružnice »Bilogora« iz Bjelovara Đubro Habdija zabilježio je: »Prvih dana okupacije pohapšeni su i otjerani u logor: dr. Franko Winter, Vali, Teodor i Milan Pollak, dr. Ante Kalafatić, Julius Eker, Milan Baja Bakić, a kasnije Tomo Vinković, dr Ante Kamenar koji je poginuo u Jasenovcu, pa Tošo Gašić i Ante Brozović koji su streljani, dok si je sudac Ante Bete sam u zatvoru oduzeo život prije strijeljanja, a Antun Negro i Pavao Veldin bili su iz zatvora otpremljeni u kaznionicu Lepoglavu.« Dr Lavoslav Hanžek, odvjetnik iz Križevaca, osnivač podružnice »Kalnik« i začasni član HPD-a, koji je kao ministar jugoslavenske vlade bio vrlo zaslužan za izgradnju doma na Kalniku, uhapšen je 1941. i umro je 1942. u logoru Stara Gradiška, a Vilko Rotter, drugi pionir križevačkog planinarstva, poginuo je 1944. u Jasenovcu.

Istini za volju valja konstatirati da je u HPD-u bilo učlanjeno i neprijatelja NOP-a, među njima i budući ustaški poglavnik dr. Ante Pavelić. Bilo je to još na početku njegove političke karijere, no članom nije dugo ostao jer se sukobio s članom uprave dr Branimirom Gušićem (usmeni podatak Gušića autoru). Mnogo godina poslije toga Gušića je zbog ilegalne suradnje s NOP-om ustaški prijatelj sud osudio na smrt, ali su ga spasili prijatelji iz Beča i tamo je u internaciji dočekao kraj rata.

Prof. dr Vladimir Blašković, budući predsjednik PD »Zagreb« i osnivač Hrvatskog planinarskog muzeja, surađivao je s NOP-om kao srednjoškolski profesor i 1943. zatvoren od ustaša. I drugi predsjednik PD »Zagreb«, »hapedaš« dr. Ivo Lipovšćak, bio je u ustaškom zatvoru. Iz toga doba potječe njegov portret koji je, također kao zatvorenik, izradio Krsto Hegeđušić 1941. godine. Još jedan predsjednik PD »Zagreb« bio je sudionik NOB-a — Josip Ryšlavy borio se na srijemskom frontu. Alpinist Drago Belačić Žohar uhaćen je početkom rata od Talijana prilikom jednog solo uspona na Klek, optužen kao partizan i otpremljen u jedan logor u južnoj Italiji gdje je ostao do kapitulacije Italije.

»Mosoraši« u NOB-i

Tako glasi naslov poglavlja u spomenici PD »Mosor« iz Splita koja je objavljena 1975. prigodom 50. obljetnice osnivanja HPD-ove podružnice »Mosor« u Splitu (str. 31—32). Iz nje doznajemo:

U borbi protiv fašizma pao je velik broj članova »Mosora«. Planinarski objekti što su ih izradili predratni »mosoraši« vrlo su korisno poslužili partizanskim odredima za vrijeme NOB-e. U tome se osobito proslavio dom na Ljuvaču, koji je dugo bio centar Mosorskog partizanskog odreda. On je služio kao prihvatilište boraca. Zatim su u njemu bile smještene razne radionice za potrebe parti-

zanskih odreda. Tu su bile krojačka, postolarska i mehanička radionica. U mehaničarskoj radionici popravljalo se oružje i izradivale bombe »mosorke«. U planinarskom domu na Mosoru bila je neko vrijeme smještena i partizanska bolnica, koja je bila dobro opremljena namještajem i posteljinom. Zahvaljujući njoj mnogi su ranjenici preživjeli. Poslije, u kasnijim naletima, ofenzivama neprijatelja i topovskim paljbama Dom je bio do temelja porušen. Poginuli junaci »Mosoraši« pali u borbama za slobodu naše zemlje bili su:

Ljubo Uvodić Razin, član od osnutka, prvoborac, Skojevac, komesar Mosorskog odreda, od 1942. operativni oficir Štaba Četvrtre operativne zone. Poginuo 1942. u 22. godini života. Njegovim imenom nazvana je Lugarnica na Mosoru za koju su se brinuli omladinci pod njegovim vodstvom.

Dr. Isidor Perera Matić, član od osnutka, liječnik. Uključio se u NoP 1941, lipnja 1942. postaje šef saniteta u Štabu Četvrtre operativne zone, 1943. šef saniteta Treće divizije NOV, u jesen te godine šef saniteta pri Osmom dalmatinskom korpusu, poginuo 1944. Njegovo ime nosi Vojna bolnica u Splitu.

Nenad Ravlić, istaknuti član društva, predratni Skojevac, prvoborac, politički komesar Sibensko-trogirskog partizanskog odreda, poginuo 1944. Njegovo ime nosi jedna škola u Splitu.

U NOB-u su poginuli i ovi članovi: Frane Smoje, Tonko Kukoč, Žarko Radica, Veljko Gale, Ante Madiraca, Veljko Kaliterna, Gaston Paškeš (član društva od osnutka, špijlar), Hektor Hanzalek, Stojko Mikačić i Stipe Peričić, prvi opskrbnik doma na Ljuvaču.

Skica i znak Omladinske planinarske transverzale »Tragom prvog splitskog partizanskog odreda« koju je 1977. uredila Stanica planinarskih vodiča Split

Crvena zastava na Kleku 1. svibnja 1943.

Josip Mesarić (1916—1971), član Alpinističkog odsjeka HPD-a, napisao je 1940. u »Hrvatskom planinaru« članak pod naslovom »Alpinizam u očima omladinaca« i ovako ga završio: »Pred nama stoji lozinka jednog poznatog alpiniste, koji je za nas najmlađe izrekao ove riječi: Nama mladim alpinistima sadašnjice vrijedi kao najveći doživljaj — borba«. Tri godine poslije toga izveo je kao partizanski borac jednu od rijetkih planinarskih akcija u NOB-u — uspeo se na vrh Kleka i 1. svibnja 1943. izvjesio na njemu crvenu zastavu. U to doba bio je pomoćnik političkog komesara VI. primorsko-goranske brigade. Dan uoči 1. svibnja, prije napada na četničko uporište Gomirje, iskoristio je predah u Musulinskom Potoku za ovu atraktivnu akciju. Opisao ju je Gerhard Ledić u »Našim planinama« 1949. godine (str. 129):

Ranom zorom krenula je mala četica na vrh Kleka. Vodio ju je pomoćnik komesara brigade Josip Mesarić koji je na Kleku bio već nekoliko puta. To je bilo još prije rata kad se kao planinar s uživanjem penjao strmim stijenama Kleka. Na vrh su stigli prilično brzo i neometani ni od koga, jer su partizani dobro poznavali svoje planine. Bilo je već devet sati. Po krasnom sunčanom danu pružali su se pred očima boraca divni vidici na sve strane. Na lijevoj strani nalazilo se selo Gomirje — cilj napada brigade. Dalekozorom s vrha gledali su borci kako u selu bezbrižno ljenčare na suncu neprijateljski vojnici. A s onu stranu Kleka, prema jugu, pripremali su se partizani za napad.

Josip Mesarić (1916 — 1971), prije rata član Alpinističkog odsjeka HPD-a u Zagrebu, za vrijeme rata partizan, poslije rata tajnik (1948) i potpredsjednik PSH (1950), gorski spasavalac. Njegova je bila zamisao postavljanje crvene zastave na vrhu Kleka 1. svibnja 1943.

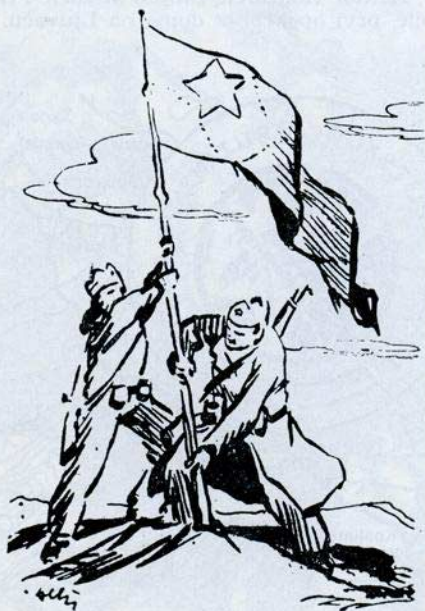
Polako, nad stijenama Kleka, pa sve više uz jarbol visoke jele, zavijorila se crvena zastava na vrhu Kleka. Zadatak je bio izvršen. Ogulin je vidio crvenu prvomajsku zastavu, zapaziše je s radošću sva sela podno Kleka.

Trebalo je sada brzo natrag u selo, jer se topovska tanad već rasipala planinom. Talijani iz Ogulina opazili su zastavu na vrhu i gadali teškim topovima masiv Kleka. Jalov posao. Zastava se svečano talasala na vjetru, na ponos naroda i boraca čitavog kraja, a neprijatelju na strah. Na povratku u selo grupu partizana i partizanki dočekali su borci s veseljem i poklicima.

Mesarić je sudjelovao i u prvomajskom partizanskom napadu na Plitvice 1942. pod vodstvom komesara partizanske čete Ognjena Price, koji je kao i Mesarić bio član HPD-a. Pod naslovom »Oslobođenje Plitvica« Mesarić opisuje taj napad u »Našim planinama« (1949, str. 261) i u njemu iznosi kako je kao planinar doživljavao partizansku borbu:

Mnogo volim našu domovinu. U danima prošle Jugoslavije kao planinar sa najskromnijim sredstvima upoznao sam ljepote naše zemlje, među ostalim i Plitvička jezera. Danas sam trebao da pokažem omraženom progonitelju našeg naroda koliko volim svoju zemlju; plašio sam se jedino da mi koji od neprijatelja kakvim slučajem ili propustom ne uteče. A tu snagu još su više nadahnuli osjećaji i utisci koje je na mene ostavio pogled na ljepote koje sam ponovno promatrao iz grmlja, šikara i borovih šuma, osjećajući se kao tat, razbojnik, koji ne smije da stupi u najljepšu prirodu naše prekrasne domovine. Zar takvi osjećaji, zar takav revolt ne može da pokrene svaki živac u jednom sinu svoje domovine?

Poslije rata Mesarić se nastavio baviti planinarstvom. Bio je tajnik i potpredsjednik Planinarskog saveza Hrvatske, alpinist, gorski spasavalac, penjao se Sjevernom triglavskom stijenom i bio na Mont Blancu.

Ilustracija uz Ledićev opis Mesarićeve prvosvibanjske akcije na Kleku, objavljen u prvom godištu »Naših planina« (1949, str. 129)

Većeslav Holjevac — počasni predsjednik PSH

Planinariti je počeo kao omladinac u rodnom Karlovcu u HPD-ovoj podružnici »Martinščak«. Već s 18 godina bio je na Triglavu. Slijedi burna karijera revolucionara, diverzanta, borca, vojnog komandanta, generala, političara, ministra i prvog građanina Zagreba. Čovjek izrazitih organizatorskih sposobnosti i neobične radne energije. Njegov bi životopis ispunio cijelu knjigu. Samo da na brojimo važnije funkcije koje je obavljao: organizator ustanka 1941, član Okružnog komiteta na Kordunu 1941, komesar grupe operativne zone, komandant I. hrvatskog korpusa, komandant oslobođene Istre i Julijske krajine, šef jugoslavenske vojne misije u Berlinu, savezni ministar za novooslobođene krajeve i ministar rada, ministar saobraćaja i pomorstva SR Hrvatske, predsjednik grada Zagreba (1952—1963), predsjednik Matice iseljenika Hrvatske, savezni poslanik, zastupnik u Saboru, uz to publicist i pisac (»Hrvati izvan domovine«, Zagreb 1968, »Nova ekonomska emigracija«, Beograd 1965).

Tako mu je svaki časak bio ispunjen radom, nije zaboravio na planinarstvo i planinarsku organizaciju. Bio je na čelu Planinarskog saveza Hrvatske trinaest godina (1954—1967) kao predsjednik, ali ovu funkciju nije smatrao počasnom, jer je odlikovanja i bez toga imao na pretek. Pa i kad nije mogao dolaziti na sjednice Saveza, uvijek je bio spreman pomoći. U neprilici bio je dovoljan telefonski poziv — Holjevac je za čas našao rješenje. Bio je sposoban da uvijek i svuda gleda vizionarski, daleko unaprijed. Takav je bio i kao planinar. U uvodnom govoru na Sedmoj skupštini PSH 29. svibnja 1965. rekao je među ostalim i ovo:

Kroz današnje organizirano i kvalitetno jačanje planinarske organizacije mi smo stvorili tek planinarsku avangardu, entuzijaste planinarstva, koji na sebe preuzimaju društvenu obavezu pretvaranja planinarstva u širok pokret radnih ljudi za izlazak u prirodu, za upoznavanje ljepota naše zemlje, za upoznavanje slavni i nezaboravnih mjesta iz naše bliske i dalje povijesti — pokret obuhvaćen pojmom planinarenja. Razvitak planinarenja, a ne samo planinarstva kao organizirane forme, naše organizacije treba da prihvate kao svoj glavni društveni zadatak.

Mi moramo izaći iz okvira svoje organizacije i u svakom našem radnom čovjeku buditi smisao za planinarenje i planinarstvo. Naša organizacija treba da bude rukovodeći i društveno odgovoran faktor ove djelatnosti. Planinarstvo kao pokret treba da postane ne samo jedan od bitnih faktora u rekreaciji radnog čovjeka nego i faktor u formiranju moralnog lika ljudi u našem socijalističkom društvu. Te ciljeve naša organizacija postići će pokretanjem mase neorganiziranih ali potencijalnih planinara u školama, radnim i drugim organizacijama, u naseljima itd.

Naša aktivnost trebala bi biti i u tome kada i kako škole i radne organizacije organiziraju svoje ekskurzije, da im pomognemo stručno, da ih savjetujemo o najpodesnijem vremenu za izlazak u planine, o predjelima koji su u određeno godišnje doba najprikladniji. Članovi naše organizacije zaposleni u radnim i drugim organizacijama trebali bi da u njima propagiraju planinarenje, da ga pokreću i da sa sindikalnim organizacijama organiziraju izlaske u planine za članove svoga kolek-

Većeslav Holjevac (1917 — 1970), predratni planinar, partizanski komesar, poslije rata na vodećim vojnim i političkim funkcijama, do posljednjeg časa vjeran planinarskoj organizaciji. Trinaest godina (1954 do 1967) bio je predsjednik PSH, a zatim izabran doživotnim počasnim predsjednikom

tiva. U masi takvih izletnika nalaze se naši budući članovi, ljubitelji prirode i oduševljeni planinari. Pokrećući radne ljude u prirodu mi ujedno stvaramo i uvjete za proširenje naše organizacije.

Ove su misli i danas, nakon punih dvadeset godina, još uvijek posve aktuelne. Nažalost, prerano smo izgubili velikog planinarskog vizionara Većeslava Holjevca. Umro je 1970. godine, u 53. godini života. Planinari su ga 1967, u znak priznanja za zasluge što ih je stekao kao predsjednik PSH, izabrali doživotnim počasnim predsjednikom.

Mirko Ivić i dom na Ravnoj gori

Mirko Ivić, s ilegalnim nazivom Šiljo, bio je početkom rata čuvar Filićevog planinarskog doma na Ravnoj gori. Za vrijeme rata dom mu je služio kao baza za ilegalni rad, a partizanima kao sastajalište sve do onog tragičnog dana kad je zapaljen, a Ivićeva obitelj raspršena. Po Šiljinom kazivanju (Naše planine 1963, str. 194) njegovo je planinarsko i partizansko djelovanje bilo usko povezano:

Gore: Mirko Ivić Siljo (1914 —) iskoristio je za vrijeme rata svoj položaj opskrbnika planinarskog Filićevog doma na Ravnoj gori za ilegalan politički rad. Poslije rata bio je dugo godina tajnik i predsjednik planinarskog društva u Ivancu i Varaždinu

Na toj planini, s koje pucaju divni vidici po čitavom Zagorju i tamo prema Sloveniji, ja sam živio kao čuvar u planinarskom domu sa svojom ženom Ankom. Ravna gora izgledala nam je u to vrijeme mirnog života velikim brodom, što gazi zagorskim zelenim brežuljcima. Dobili smo dvoje djece, djevojčicu i dječaka, sretni na našem brodu s novim članovima posade... Onda su se naši vidici zastrli gustim oblacima. Postao sam terenac, politički radnik na ovom području na kojem su Ivančica i Ravna gora bile najbolja i najsigurnija utočišta.

Ipak, svaki put kad sam se penjao na Ravnu goru, ubrzavao sam svoje korake, gonjen čudnim osjećajem samo da što prije stignem kući. A kad sam na posljednjem usponu zakoračio na zaranak i ugledao svjetlucanje u oknima planinarske kuće, usporavao sam opet svoj uočajeni korak, istina, još uvijek brz, ali zato siguran, korak terenca kojim sam išao i vraćao se sa svog zadatka.

Jedanput je zbog neopreza jedna skupina ilegalaca ipak nastradala u planinarskom domu. Ivić se sjeća toga događaja:

Još nisam dospio ni doći prvome prilazu što vodi sa sjeverne strane, kad najednom galama pred kućom. Banda je opkoljavala planinarski dom. Pred mojim očima odigrao se sada prizor nevjerovatnom brzinom. Ustaše su otvorile vatru na našu kuću, upali odmah kroz vrata u sobu gdje su spavali moji drugovi. Napad je bio toliko iznenađen (ujutro se duboko spava), da se osim druga Zihera nitko nije snašao. Zihher, koji je znao raspored kuće, popeo se u zadnjem trenutku na tavan i sa čitavom arhivom smjestio se pod samu krovnu konstrukciju. Tako se spasio. Ostali drugovi, Tonka Mrkoci, kurir i još trojica pali su u prizemlju ustašama živi u ruke.

Hodao sam i dalje našim terenima, od sela do sela, provlačio se noću kroz ustaške zasjede i javljao se uvijek tamo gdje su me najmanje očeki-

Dolje: Svečanost otvorenja Planinarskog doma »Anka Ivić« na Ravnoj gori 1963. godine nazvanog po Ivićevoj supruzi koja je izgubila život prilikom uništenja starog doma na istom mjestu

vali. Te godine nije bilo ni jednog sela gdje nismo oformili narodno oslobodilački odbor. Za sebe se nisam bojao, ali svaki put kad sam se sjetio Ravne gore, uvijek mi se javilo lice moje zabrinute žene. 27. srpnja 1944. godine bio je crni datum moje obitelji. U malom selu Budišćaku dočekala me vijest: ustaše su zapalile planinarski dom. Ljudi su vidjeli kako gori. Hitao sam uznemiren ponovno na Ravnu goru. Penjao sam se uzburden kao nikada do tada. Na zavoju odakle sam uvijek s olakšanjem prvi put ugledao planinarsku kuću — zjapila je praznina. Našao sam garište. Sto je s mojom obitelji? Na garištu sam tražio, prekopavao, ali nikakvih tragova...

Istinu je saznao tek mnogo poslije. Njegova su djeca bila odvedena, a žena ubijena. Njezine ostatke našao je i pokopao tek poslije rata.

Mirko je i dalje ostao vjeran planinarstvu, iako je poslije rata bio jako zauzet političkim radom. Brinuo se o obnovi planinarstva u Varaždinu, bio predsjednik i tajnik PD »Ravna gora«, a za vrijeme boravka u Ivancu predsjednik PD »Ivančica«. Velike je zasluge stekao oko obnove doma na Ravnoj gori. Godine 1963. je na mjestu garišta, pored nadgrobnog spomenika Anki Ivić, podignut novi, mnogo veći planinarski dom i nazvan njezinim imenom. Mirko je za planinarske zasluge odlikovan najvišim priznanjima, Zlatnim znakom Planinarskog saveza Jugoslavije i Zlatnom plaketom SFK Hrvatske.

Članovi »Prijatelja prirode« u NOB-u

Od svih planinarskih društava izgleda da je u NOB-u najviše svojih članova izgubilo Rad-

ničko planinarsko turističko društvo »Prijatelj prirode« iz Zagreba. To je i posve razumljivo s obzirom na to da je bilo izrazito ljevičarsko i pružalo okrilje brojnim revolucionarima, budućim aktivistima NOP-a. Osim toga članovi su ovoga društva, kao ni jednoga drugog, poslije rata skupljali podatke o sudbini svojih drugova i pribilježili ih za planinarsku povijest. Briga o čuvanju tradicije okrunjena je obnovom predratne kuće »Prijatelja prirode« na Glavici 1984. godine. Ona danas ima status spomen-doma, a sadrži i povijesnu zbirku u obliku malog muzeja koji govori o burnim danima prošlosti ovoga tako često proganjanog i zabranjivanog društva.

U počast članovima društva koji su poginuli u NOP-u postavljena je na kući još 1966. mramorna spomen-ploča na kojoj su uklesana njihova imena. Ima ih više od devedeset. Među njima je velik broj istaknutih revolucionara i prvoboraca odlikovanih Ordenom narodnog heroja. Zanimljivo da su o tim ličnostima kroničari zabilježili i najmanje biografske pojedinosti, ali im je redovito promakla njihova pripadnost planinarskoj organizaciji. Zato mnogi posjetioci Glavice sa čuđenjem čitaju imena s te spomen-ploče jer tu prvi put doznaju da su planinari bili npr.: Adžija, Budak, Čavić, Kata Dumbović, Gredeļ, Jeđut, braća Kavurić, Končar, Kraš, dr. Markovac, Mečar, Žaja itd. Uostalom, evo cjelovitog popisa imena sa spomen-ploče:

Mramorna spomen-ploča postavljena 1966. na Planinarskom domu Glavica iznad Zagreba s popisom članova »Prijatelja prirode« koji su poginuli u NOP-u

Adžija Božidar
 Andreani Valter
 Barkić Dugonjić Ivo
 Bauer Jakob
 Berislavić Anđelko
 Bezjak Josip
 Bišćan Antun
 Božac Antun
 Budak Divko
 Budak Gvozden
 Burja Ivo
 Cukor Vinko
 Čavić Marijan
 Černjul Stjepan
 Češnjak Antun
 Čor Slavko
 Dolovčak Vuk
 Domani Robert
 Draženović Franjo
 Dugandžić Jakša
 Dumbović Kata
 Dumbović Mato
 Dvorščak Dragica

Dvorščak Milan
 Engl Josip
 Engl Stjepan
 Ević Bogdan
 First Regina
 Fistrić Josip
 Flajšer Josip
 Gluhak Rudolf
 Gredelj Janko
 Grula Vladimir
 Hadelan Franjo
 Han Josip
 Heilingstein Nada
 Horvat Josip
 Hotko Dragica
 Humjak Andrija
 Humski Franjo
 Ječemenjak Rudolf
 Jedut Vinko
 Juran Josip
 Jureković Jakov
 Kavurić Stjepan

Kavurić Zvonko
 Kette Adolf
 Kleščić Ivan
 Kokot Stjepan
 Končar Dragica
 Končar Rade
 Kovačić Ivan
 Kranjčec Rafael
 Kranjčević Ivan
 Kraš Josip
 Kun dr. Ivan
 Lesić Zvonimir
 Lesković Edo
 Lisak Janko
 Lisak Juraj
 Lončar Stjepan
 Luš Zvonimir
 Mamula Dušan
 Markovac dr. Pavao
 Mečar Ivo
 Mlakar Martin
 Molnar Marija
 Mrak Antun

Nanka Drago
 Novak Nikola
 Pandurović Milivoj
 Pardo Erna
 Pardo Nisin
 Pardo Samuel
 Pelin Antun
 Petrović Drago
 Polančec Mijo
 Popović Bogdan
 Sabljak Ivan
 Sabol Pavao
 Santoši Vlado
 Šakan Bego
 Šiftar Ivan
 Sikić Ivan
 Škrnjug Stjepan
 Tišler Olga
 Tkalčević Marija
 Vinček Albin
 Zidanšek Miloš
 Zupančić Vlado
 Zaja Andrija

Među članovima »Priatelja prirode« koji su se istaknuli u NOB-u a poslije rata u planinarskoj organizaciji, markantna je ličnost Milivoja Gluhaka. Njemu su namijenjeni idući reci.

General Milivoj Gluhak: »Planinarsko mi je iskustvo dobro došlo u NOB-u«

Milivoj Gluhak predratni je planinar. Rodio se 1921. u Zagrebu, tu završio srednju školu i počeo studirati građevinarstvo, ali zbog rata prekida studij i 1941. stupa u NOB. Ratovao je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i bio na raznim dužnostima, sve do političkog komesara brigade u 32. diviziji. Poslije rata je završio Inženjerijski fakultet VVA i bio je u JNA na mnogim dužnostima u Zagrebu i Beogradu: načelnik Direkcije, te načelnik Uprave inženjerije JNA, načelnik Glavnog štaba narodne obrane SRH, član Izvršnog vijeća Sabora SRH i republički sekretar za narodnu obranu SRH. Godine 1982. umirovljen je u činu general-potpukovnika. Stekao je jedanaest odlikovanja.

Prije rata, kao omladinac, bio je član »Priatelja prirode« u Zagrebu i sudjelovao na izgradnji Doma na Glavici. Oduševljen izletima toga društva, masovnim pohodima, logorovanjem u Velikom Taboru i studentskim logorovanjem na Plitvicama, organizirao je planinarsku djelatnost u okviru svoje Srednjo-tehničke škole u Zagrebu. Kako su u njoj bila samo dva planinara, a oba članovi rukovodstva SKOJ, zapravo je te aktivnosti organizirao SKOJ. Radi priprema za veće planinarske podvige njih dvojica su svake nedjelje organizirali izlete na Sljeme, Žumberak i u Gorski kotar, sve do Mosora, sa sve češćim višednevnim turama. Gluhak se sjeća: »Izleti su bili svima nama zanimljivi jer su imali i ozbiljan i zabavan karakter, odisali su divnim drugarstvom, plemenitošću, ljubavi prema prirodi, rodoljubljem, ali su tražili snalažljivost i odvažnost.« On je s Krešimrom Rakićem (poslije odlikovan Ordenom narodnog heroja) organizirao 1938. istraživanje spilje Veternice pod Glavicom. Trajalo je 12 sati i doprli su sve do slapa, koji se tada sma-

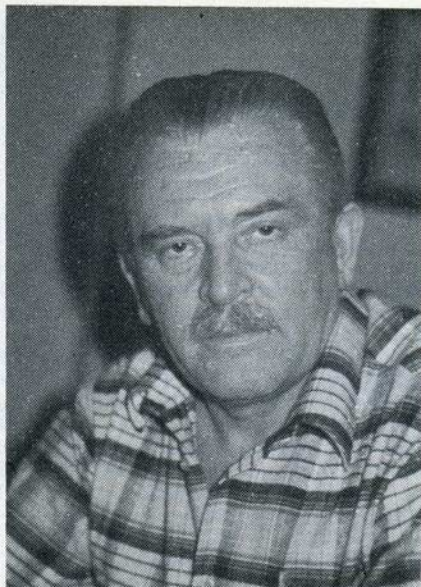
Milivoj Gluhak sa skupinom od 12 istraživača 1938. u spilji Veternici pod Glavicom. Gotovo svi oni sudjelovali su poslije u NOP-u. Na slici su: Zeljko Fürst, Ivo Marinović, Danko Martek, Milivoj Gluhak, Aleksandar Jureković, Milan Kušanić, Zlatan Potnik, Milan Ptiček, Krešimir Rakić, Ivan Rogić, Ladislav Sokač i Boško Snajder. Četvorica od njih su poginuli (Fürst, Martek, Kušanić i Rakić). Rakić je odlikovan Ordenom narodnog heroja.

trao krajnjom točkom. Akcija je bila vrlo brižljivo organizirana jer nitko od 12 sudionika još nije bio u podzemlju. Skoro svi oni su poslije sudjelovali u NOB-u, a četvorica su u njoj i poginuli.

Godine 1939. pošao je radi stjecanja kondicije s jednim planinarom na 25-dnevnu pješačku turu od Zagreba do Bleda, pa zatim preko Kočevja i Sušaka do Karlovca, a Rakić s još dvojicom od Zagreba do Metkovića i natrag. Tako su se oni sami spremali za veće planinarske podvige, jer planinarskih škola tada nije bilo. No idućih godina čekalo ih je umjesto planinarenja partizansko ratovanje. Bit će zanimljivo vidjeti kako jedan iskusni ratnik i vojni stručnjak kao što je Gluhak, ocjenjuje vrijednost planinarstva u ratnim prilikama:

Planinarsko mi je iskustvo, kako god bilo malo, dobro došlo kao sudioniku NOB, u kojoj je svatko učio od svakoga. U partizanskim je jedinicama bilo najviše omladine od 17 do 22 godine koja nije imala ranijih vojnih znanja, ali je bila politički motivirana za borbu protiv neprijatelja. Zbog toga su mladi znatiželjno i sa zanimanjem primali znanja svojih iskusnijih drugova. Prosto ne znam koja su mi planinarska iskustva najviše koristila. Na prvom mjestu koristila mi je kondicija u pješaćenju i znanje u organiziranju marševa. Nadalje, za organiziranje bivaka u svim vremenskim uvjetima, da bi se zaštitilo zdravlje ljudstva uz odgovarajuće borbeno osiguranje od neprijatelja, koristila su mi iskustva s ranijih logorovanja planinara. Zaštita zdravlja, a posebice njega nogu, korišćenje zdrave hrane i vode, te prva samopomoć pri ozljedama, to je prvo što sam kao borac, a poslije kao rukovodilac jedinicama, prenosio na druge od planinarskog iskustva. U NOB je mnogima, a naročito onima koji su prije živjeli u gradovima, bilo vrlo teško snalaženje u prirodi, često u teškim situacijama. Meni i drugim ranijim planinarima orijentacija i snalaženje u prirodi i na nepoznatom zemljištu nije bio problem, pa smo u tom pogledu pomagali i drugima. Posebice smo utjecali na druge u pogledu zaštite šuma i raslinja. Ciniли smo

Gore: Milivoj Gluhak (1921 —), predratni član »Prijatelja prirode«, u ratu partizanski komesar, poslije rata na visokim vojnim (general) i političkim funkcijama (sekretar za narodnu obranu SR Hrvatske), a uza sve to vrlo aktivan planinar. Među ostalim, bio je predsjednik PD »Sutjeska« u Zagrebu i potpredsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije

Dolje: na skupštini PSH 26. rujna 1975. u Zagrebu susrela su se dva stara partizanska borca. General Gluhak (desno) kao izaslanik predsjednika Republike predaje Stanku Vičiću državno odlikovanje za planinarske zasluge (u pozadini predsjednik skupštine dr. Zeljko Poljak)

sve napore da ne siječemo drveće, kad god smo to mogli izbjegnuti. Tome nije bio razlog samo to da ne ostavimo tragove neprijatelju, već istinska želja da ne ogolimo svoje šume i voćnjake. Isto tako smo se s pažnjom odnosili prema izvorištima vode čuvajući ih od zagađenja.

Tako smo mi planinari-partizani svoja iskustva uporno i s voljom prenosili na svoje suborce, stigli ih s drugim njihovim iskustvima i tako smo svi zajedno lakše podnosili teške ratne napore.

Gluhak je poslije rata bio član PSD »Pobeda« u Beogradu te član i predsjednik PD »Sutjeska« u Zagrebu. Od 1965. do 1970. potpredsjednik je Planinarskog saveza Jugoslavije. Obišao je mnoge naše planine i sudjelovao u brojnim planinarskim skupovima, sletovima i natjecanjima. Na Planinarskom simpoziju PSJ u Zagrebu 1974. obradio je temu »Planinarstvo i općenarodna obrana«. Na rukovodećim funkcijama svakom je prilikom pomagao planinarsku organizaciju i njezine aktivnosti. Dobio je Zlatni znak PSH (1971), Zlatnu značku PSD »Pobeda« (1973) i Plaketu PD »Sutjeska« (1981).

Stanko Vičić, Tito i Triglav

Bogatu biografiju predratnog riječkog planinara, partizanskog komesara i poslijeratnog planinarskog organizatora Stanka Vičića teško je sažeti u nekoliko redaka. Rodio se u Logatcu 1921, planinar je od 1937, u NOB-u je bio najprije politički delegat, zatim pomoćnik komesara čete, komesar čete, pomoćnik komesara bataljona i komesar bataljona. Odlikovan je s desetak visokih državnih odlikovanja. Na pitanje kako je kao planinar doživio NOB i kako se poslije rata opet vratio planinarstvu, Vičić kaže:

NOB i narodnu revoluciju doživio sam podjednako kao i drugi borci, ali s velikom ljubavlju i poštovanjem prema planini, prihvaćajući njezino utočište, njezine čudi, pa i one najsirovije, kao nužne, kao dio uvjeta za pobjedu. Poznavanje nekih prirodnih zakona, orijentacije, fizička kondicija i izdržljivost u teškoćama olakšali su mi partizanski život i borbu za postizanje ciljeva NOB-a. Nikada nisam planinu različito volio, svi-

Stanko Vičić (1921 —), predratni planinar, u ratu partizanski komesar, a poslije rata neumoran organizator različitih planinarskih akcija na Rijeci, počevši od osnivanja društva i organiziranja ekspedicija do izgradnje kuća i planinarskih natjecanja

jek jednako. Ta ona mi je i u lijepim i u teškim trenucima značila život. Osjećao sam da možemo biti slobodni jedino uz slobodne planine.

Moj odnos prema planini i prirodi bio je nakon NOB-a obogaćen mnogim saznanjima, mnogo izražajnijim htijenjem i akcijama da planinu još više približimo čovjeku, da upoznamo naše ljude, a posebno one najmlađe da je planina ta koja život i radost života daje, željom da na njih prenašamo iskustva iz revolucije, da sačuvamo ljepotu i plemenitost planine i za one koji dolaze. Ne samo zato što je planina najljepši ukras naše planete već i zato što je ona pouzdan faktor u obrani naše domovine.

I doista, inspiriran ovim idejama Vičić je poslije rata sva svoja organizacijska iskustva stavio na raspolaganje planinarskoj organizaciji. »Planinarska organiziranost, razvijenost kolektivnog života, druželjubivost i međusobno ophođenje u mnogočemu podsjećaju na našu organiziranost i život u NOB-u, bez obzira na velike razlike u godinama, naobrazbi i drugim kvalitetama koje postoje među članovima« — kaže Vičić i zato je lako razumijeti što se odmah poslije rata sav predao planinarskom radu. Najprije je bio član jednog planinarskog aktiva u JNA, zatim drugog u ljubljanskoj »Enotnosti«, pa u sarajevskoj »Romaniji«, nakon čega se vraća u Rijeku. Tu je predsjednik PD »Platak« (1957—1960), predsjednik i potpredsjednik PD »Kamenjak« (1961—1974), član Kotarskog odbora planinara Rijeke (1959—1964), glavnog obora PSH (1961—1975), predsjednik Općinskog planinarskog saveza Rijeke (1963—1975) i na kraju član Predsjedništva PSH.

Josip Broz se vlastoručno potpisao na poleđini Vičićeve osobne fotografije preko žiga Aljaževog stupa svojim nadimkom Tito, uz pošalicu: »Sada sam se, eto, i ja upisao na vrh Triglava!«

NA JAPETIĆU BREGU

Ranka Novosel
Moderato

Željko Bradić

Na Ja-pe-ti-ću bre-gu v de-be-lo-me sne-gu
pla-nin-ska hi-ža sto-ji. Na pla-nin-skome
sun-cu go-re na vr-hun-cu na li-va-de
do-li gle-di. **PRIPJEV**
A kad zno-jan
go-re do-pla-ziš, hi-ži-cu dok
dra-gu spa-ziš, sre-čen je-si tad.
B Jer za pla-ni-na-ra ne-ma vekšeg ča-ra neg
ve-se-lu po-pev-ku po-pe-va-ti sad.

2.) Kad glavobolke male svoje dižu glave
na Japetić želiš si doć.
I jesen kada vlada žuto listje pada
Žitnicom zaželiš proć.
Pripjev...

3.) Kad šetati zaželiš curici tad veliš
hajdemo na friški zrak.
A zvečera na plesu gda se grede tresu
otkril buš da si joj drag.
Pripjev...

Pretplata za »Naše planine« u 1986. godini 1000 dinara

Ovom broju je priložena čekovna uplatnica radi pretplate na »Naše planine«. Pretplata je iz razumljivih razloga povišena, u prvom redu zbog poskupljenja tiskarskih i poštanskih troškova, no ona je zahvaljujući potpori Republičke samoupravne interesne zajednice za fizičku kulturu Hrvatske i naporima izdavača još uvijek relativno niska.

Planinarski savez Hrvatske će i nadalje nastojati oko sadržajne i grafičke kvalitete časopisa, ali očekuje i podršku svih planinara i čitalaca u obliku širenja pretplatničke mreže ili, barem, redovitog slanja pretplate.

U zagrebačkom »Vjesniku« opet »Planinarske vijesti«

Zagrebački dnevnik »Vjesnik« je 16. listopada ponovno uveo nakon Zagrebački dnevnik »Vjesnik« je 16. listopada ponovno uveo nakon prekida od nekoliko godina tradicionalnu rubriku »Planinarske vijesti« koja je započela izlaziti još pedesetih godina.

Predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske dogovorili su se s glavnim i odgovornim urednikom »Vjesnika« Davorom Šošićem da će »Planinarske vijesti« izlaziti svake srijede na sportskoj stranici, a Komisija za propagandu PSH da će redovno i na vrijeme dostavljati pisane materijale.

Uredništvu »Vjesnika« valja odati priznanje što izlazi ususret svojim čitaocima planinarima, a na planinarima je da opet počinju čitati svoju rubriku.

Postoji mogućnost pretplate na »Vjesnik« samo srijedom, s dostavom u kuću putem pošte — mogućnost koja osigurava pravodobnu obaviještenost o prošlim i budućim planinarskim događajima.